

Dziennik Zarządu Miejskiego w Łodzi

WYCHODZI 15 KAŻDEGO MIESIĄCA

WYDAWCA: ZARZĄD MIEJSKI w ŁODZI

REDAKCJA i ADMINISTRACJA:

ŁÓDŹ, PLAC WOLNOŚCI NR 14, POKÓJ NR 14, TELEFON 218-03

PRENUMERATA:

kwartalnie	Zł 3,—
półrocznie	„ 6,—
rocznie	„ 12,—
pojedynczy zeszyt	„ 1,—

CENY OGŁOSZEŃ:

1 strona przed tekstem	Zł 150,—
$\frac{1}{2}$ „ „ „ „	„ 80,—
1 „ za tekstem	„ 100,—
$\frac{1}{2}$ „ „ „ „	„ 60,—

drobne po 10 groszy za wyraz.

Treść zeszytu 2-go z dnia 15 lutego 1938 roku.

1. Exposé budżetowe wygłoszone przez Tymczasowego Prezydenta Miasta Łodzi Mikołaja Godlewskiego na posiedzeniu Rady Przybocznej w dniu 31 stycznia 1938 roku	99
2. Dr. Gustaw Taubenschlag — Organą Samorządu Miejskiego	126
3. Na siedmioletnie działalności Muzeum Etnograficznego w Łodzi — prelekcja Jana Manugiewicza, kierownika Miejskiego Muzeum Etnograficznego wygłoszona przed mikrofonem Rozgłośni Łódzkiej w dniu 16 stycznia rb.	150
4. Aleksander Rosenberg — Zbiory rękopiśmienne Miejskiego Muzeum Historii i Sztuki im. J. i K. Bartoszewiczów w Łodzi	154
5. Protokół 9 posiedzenia Rady Przybocznej przy Tymczasowym Prezydencie miasta Łodzi z dnia 31 stycznia 1938 roku	170
6. Przegląd ustawodawstwa	182
7. Regulamin obrad Rady Przybocznej nad budżetem Zarządu Miejskiego w Łodzi na rok administracyjny 1938/39	183
8. Wykonanie budżetu Zarządu Miejskiego w Łodzi za czas od 1/IV—31/I 1938 roku	186
9. Sprawozdanie finansowe Zarządu Miejskiego w Łodzi za czas od 1/IV — 1937 do 31.I — 1938 roku	188
10. Kronika: I. Ogólna. II. Z życia Samorządu Miejskiego w Łodzi	189
11. Bibliografia: Dr. Jan Warężak — Wydawnictwa miejskie w 1937 roku; „Szabla na kilimie“	195
12. Wspomnienie pośmiertne o ś. p. prof. Kazimierzu Twardowskim	204
13. Nekrologi	205
14. Ruch służbowy pracowników etatowych Zarządu Miejskiego w Łodzi za miesiąc styczeń 1938 roku	205
15. Okólniki	207
16. Obwieszczenia	209
17. Ogłoszenia	224

EXPOSÉ BUDŻETOWE

WYGŁOSZONE PRZEZ

TYMCZASOWEGO PREZYDENTA MIASTA ŁODZI

MIKOŁAJA GODLEWSKIEGO

NA POSIEDZENIU RADY PRZYBOCZNEJ W DNIU 31 STYCZNIA 1938 ROKU

WYSOKA RADO!

Zaledwie dwa miesiące temu zatwierdzili Panowie sprawozdanie z wykonania budżetu Zarządu Miejskiego w Łodzi za rok adm. 1936/37 oraz bilans Zarządu Miejskiego na dzień 1 kwietnia 1937 roku.

Stwierdzili Panowie, że omawiany okres budżetowy zamknięty został niedoborem w wysokości zł. 256.150.95, a mimo to na skutek decyzji Centralnej Komisji Oszczędnościowo - Oddłużeniowej, przynajmniej Gminie Miejskiej Łódź umorzenie szeregu zobowiązań na łączną sumę złotych 9.204.273.68 i ustalającej sposób spłaty wielu zobowiązań, figurujących na r-ku wierzycieli (przez skonwertowanie na długoterminowe zobowiązania) — ogólny rachunek nadwyżek i niedoborów budżetowych zamknięty został ostatecznie nadwyżką budżetową na dzień 1 kwietnia 1937 roku w sumie zł. 183.009.86.

Rozpoczęliśmy więc tegoroczną gospodarkę po raz pierwszy od wielu już lat bez deficytu. To też należy obecnie pilnie śledzić bieg gospodarki miejskiej, ujmując ją bezwzględnie w karby zakreślone budżetem, by ten stan dodatni utrzymać.

Bieżący rok budżetowy, aczkolwiek obejmujący kolosalny program inwestycyjny, bo sięgający sumy zł. 12.000.000.—, uda się zapewne zamknąć bez deficytu, a to ze względu:

- 1) na osiągnięte wpływy z podatków, które przypuszczalnie dadzą sumę o zł. 1.500.000 większą od preliminowanej,
- 2) na możliwość uzyskania jeszcze dalszej pożyczki inwestycyjnej w wysokości zł. 1.500.000.—, na którą Zarząd Miejski już posiada promesę, a otrzymanie której uzależnione jest li tylko od zgody Ministerstwa Skarbu.

Głównym źródłem dochodu, który upoważnia mnie do tak optymistycznych przypuszczeń, jest wpływ z podatku przemysłowego, który miast zapreliminowanej sumy zł. 5.200.000.— niewątpliwie osiągnie w roku bieżącym sumę zł. 6.400.000.—

Tych kilka uwag pozwoliłem sobie przytoczyć Panom na wstępie, aby umożliwić im zorientowanie się w sytuacji finansowej miasta w chwili przystępowania do rozpatrzenia planu gospodarczego na rok adm. 1938/39.

Opracowany przez Zarząd Miejski preliminarz budżetowy na rok adm. 1938/39 jest całkowity, gdyż obejmuje i część inwestycyjną (patrz zestawienie zawarte w załączniku nr 1 i 7).

Preliminarz budżetowy na rok adm. 1938/39 zawiera, jak i poprzednie, na samym wstępie wykaz majątku trwałego miasta, wykaz zobowiązań długoterminowych oraz 3 rubryki wydatków i dochodów, tj. wykonanie za 1936/37 rok, budżet na 1937/38 rok i preliminarz na 1938/39 rok. To trzy-lecie umożliwi wyciąganie wniosków, jednośnie zmian, zachodzących w dochodach miasta oraz w przydziale kredytów na poszczególne dziedziny gospodarki miejskiej.

Budżet administracyjny zwyczajny.

Ogólny preliminarz budżetowy administracyjny zamyka się sumą złotych 43.129.683, a więc jest większy od tegorocznego o zł. 6.162.195.

Ponieważ zestawienie budżetu administracyjnego, podane na str. 501 i 502, drukowanego budżetu (zał. nr 2), obejmuje tylko sumy, zaprelimi-nowane na rok adm. 1938/39, przeto dla łatwiejszego zorientowania się w gospodarce miejskiej sporządziliśmy specjalny wykaz za ostatnie 3-lecie, ujęty w załączniku nr 3.

Preliminarz budżetowy administracyjny zwyczajny wykazuje wzrost:

po stronie dochodów — o zł. 2.461.676, co stanowi 9,5% budżetu tegorocznego,

po stronie wydatków — o zł. 3.226.687, co stanowi 12,9% budżetu tegorocznego.

To też w rezultacie preliminarz ten zamyka się skromną przewyżką dochodów nad wydatkami w sumie zł. 80.512.—

Dochody zwyczajne.

Na skutek postępującej poprawy koniunktury gospodarczej oraz biorąc pod uwagę wpływy, uzyskiwane w roku bieżącym, uznałem za uzasadnione zapreliminowanie wyższych sum w dochodach działowych o sumę złotych 2.950.095, przy równoczesnym obniżeniu niektórych źródeł dochodu o złotych 488.419.— (patrz załącznik nr 4), a mianowicie:

a) podwyższyłem wpływy:

z udziału w państw. podatku przemysłowym	o zł. 1.800.000.—
„ „ „ od dochodu	„ 200.000.—
„ „ „ od lokali	„ 200.000.—
z dodatku do państw. podatku od nieruchomości	„ 200.000.—
„ „ „ od spożycia i produkcji	„ 46.993.—
z przedsiębiorstw koncesjonowanych (dywidendy i opłaty)	„ 191.107.—
z domów czynszowych	„ 23.469.—
z gruntów i lasów (maj. Łagiewniki)	„ 35.136.—
z kwaterunków wojskowych	„ 35.811.—
ze zwrotów za druki Wydziału Ewidencji Ludności	„ 13.300.—
z różnych zwrotów	„ 133.501.—
z różnych opłat administracyjnych	„ 31.808.—
z opłat z urzędzeń dobra publicznego (zaległe koszty leczenia)	„ 38.970.—
	<hr/>
	o zł. 2.950.095.—

b) obniżyłem wpływy:

z dodatku do państw. podatku od przenies. własności	o zł. 100.000.—
z podatków samoistnych (skasowany podatek wojskowy)	„ 50.000.—
z przedsiębiorstw komunalnych (w związku z obniżeniem obrotów Rzeźni nr 2)	„ 208.631.—
z różnych źródeł	„ 129.788.—
	<hr/>
	o zł. 488.419.—

Jak wynika z powyższego zestawienia, wzrost dochodów ogranicza się prawie całkowicie do sum, uzyskiwanych ze Skarbu Państwa, gdyż w $89\frac{1}{2}\%$ do udziału w podatkach państwowych, w 6% — w dodatkach do podatków państwowych oraz w $4\frac{1}{2}\%$ — w innych dochodach.

To też strona dochodowa, jako nie wnosząca nic nowego, nie wymagałaby specjalnych wyjaśnień.

Zaznaczyć jednak muszę, iż okólnik nr 1 Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 7 stycznia 1938 r. o gospodarce finansowo-budżetowej i ustalaniu preliminarzy budżetowych związków komunalnych na rok administracyjny 1938/39 przewiduje — w razie przyjęcia przez ciała prawodawcze projektu ustaw rządowych — pewne nowe źródła dochodów dla samorządów, a mianowicie:

- a) prawo pobierania specjalnych opłat drogowych, co zdaniem Rządu jest uzasadnione położeniem finansowym miast i potrzebami drogowymi; opłaty te dotyczyłyby przede wszystkim nowo wzniesionych budowli. Według prowizorycznych obliczeń naszego Wydziału Podatkowego wpływ z tego tytułu mógłby wynieść około zł. 450.000.—;
- b) dotowanie samorządów przez Skarb Państwa z uwagi na konieczność zasilania związków samorządowych w ciągu najbliższych 3-ch lat, t. j. w okresie, niezbędnym dla przeprowadzenia prac nad zasadniczą reformą finansów samorządowych. Wpływ roczny z tego tytułu wyniósłby zł. 300.000.—, gdyż prawdopodobnie zostałby obliczony na podstawie danych z powszechnego spisu ludności z 1931 roku, licząc 49,5 grosza na jednego mieszkańca.

Wydatki zwyczajne.

Przechodząc do strony rozchodowej, stwierdzić należy, że wszystkie działy gospodarki miejskiej wykazują wzrost i to o sumę zł. 3.233.550.—, prócz działu III-go, obejmującego dopłaty do przedsiębiorstw komunalnych i wykazującego zmniejszenie o zł. 6.893.—.

Zaznaczyć muszę, iż uważałem za nieodzowne poprawienie stanu materialnego pracowników miejskich, którzy w swoim czasie ze względu na konieczność zrównoważenia budżetów państwowego i samorządowego zostali pozbawieni częściowo dodatku komunalnego, względnie obciążeni podatkiem specjalnym na rzecz Skarbu Państwa, a ostatnio przelanego na rzecz samorządów.

Postanowienie swoje oparłem na stanowisku władz rządowych, które zezwalają samorządom na przyjęcie z pomocą pracownikom miejskim, o ile to nie naruszy równowagi budżetowej miasta.

Z powyższych względów, pragnąc przywrócić pracownikom miejskim normalny dodatek komunalny, zapreliminowałem go w wysokości 15⁰/₀, co wynosi w całym budżecie wraz z zakładami i przedsiębiorstwami około zł. 265.000.— oraz umieściłem w dziale XIII-ym preliminarza stosowany już zresztą w bieżącym roku budżetowym całkowity względnie częściowy zwrot podatku specjalnego, co stanowi sumę zł. 564.000.—, a więc łącznie obciąża to budżet sumą zł. 829.000.—.

Przechodząc do analizy wydatków zwyczajnych budżetu administracyjnego, należy zauważyć:

- 1) że największy wzrost wykazuje dz. XIII, bo o zł. 870.047.—, a więc o 27⁰/₀ całkowitego zwiększenia kredytów. Biorąc jednak pod uwagę, że zawiera on sumę zł. 564.000.— zwrotu podatku specjalnego oraz sumę zł. 270.711,— odpisów na fundusze odnowienia, zapasowe i amortyzacyjne przedsiębiorstw komunalnych — faktyczne zwiększenie tego działu wynosi zaledwie zł. 35.336.—,

Należy zauważyć, że w bieżącym roku administracyjnym fundusze specjalne przedsiębiorstw figurują w dz. XIII budżetu nadzwyczajnego.

2) że z kolei największy wzrost przypada na dział IV — Spłatę długów, gdyż wynosi zł. 790.535, co stanowi $24\frac{1}{2}\%$ całkowitego zwiększenia.

Zwiększenie to jest logiczną konsekwencją polityki inwestycyjnej władz samorządowych, które w trosce o zatrudnienie możliwie największej ilości bezrobotnych, prowadzą konieczne i pożyteczne inwestycje, jako to: budowę kanalizacji, wodociągów, gmachów szkolnych, zakładów opiekuńczych i dróg, regulację rzek oraz rozbudowę parków. Inwestycje te są jednak bardzo kosztowne i na razie nierentowne. Pożyczki, zaciągane na ten cel są uciążliwe, gdyż niektóre z nich, zaledwie 5-letnie, zaś wszystkie — bez stosowania okresu karencyjnego — niezbędne do wykończenia budowanych obiektów. Stąd też tak ogromny wzrost obciążenia działu spłaty w ciągu jednego roku.

Prócz tego preliminarz budżetowy przewiduje dwa losowania miejskich pożyczek obligacyjnych (zł. 263.350.—), podczas, gdy tegoroczny budżet zawiera jedno losowanie (zł. 131.700.—), dokonane już w dniu 31 grudnia 1937 roku.

Całkowity kredyt na obsługę długów przeznaczony jest:

w 42,9 % na amortyzację	(zł. 2.102.421.—)
w 57,1 % na procenty	(zł. 2.802.251.—)

Kredyt działu IV — Spłata długów — nie obejmuje jeszcze konsekwencji ostatnich transakcyj miasta, związanych z zakupem szeregu nieruchomości (Julianów i inne), które nabyte zostały na spłaty kilkuletnie i obciążą budżet o dalsze sumy łącznie około zł. 400.000.—.

Należy więc już dziś stwierdzić, że skromne dochody jak na drugie po stolicy miasto w Państwie — wobec ogromu potrzeb we wszystkich niemal dziedzinach życia gospodarczego samorządu — uniemożliwią już w najbliższej przyszłości Zarządowi Miejskiemu korzystanie z pożyczek na dotychczas stosowanych warunkach, a tym samym spowodują zastój w dalszych poczynaniach inwestycyjnych miasta.

Dział I-szy Zarząd Ogólny.

Przechodząc do Działu I-go — Zarząd Ogólny, stwierdzamy wzrost jego o 13,90%, spowodowany:

podwyższeniem dodatku komunalnego dla pracowników	o zł. 113.919.—
„ uposażeń wraz ze świadczeniami	„ 217.733.—
„ wydatków rzeczowych	„ 35.676.—
wstawieniem kredytów na wybory do Rady Miejskiej	„ 80.000.—

Razem o zł. 447.328.—

Zaznaczam, że ze względu na stale zwiększający się zakres działania samorządu zmuszony byłem powiększyć wydatnie aparat administracyjny. W rozpatrywanym obecnie preliminarzu budżetowym wydatki na administrację wynoszą w dziale I-ym — 16 0/0.

Na dzień 1 stycznia 1937 roku Zarząd Miejski zatrudniał ogółem 2652 pracowników, w tym:

a) urzędników	1200
b) pracowników fizycznych	1242
c) „ tymczasowych	210

Na dzień 1 stycznia 1938 roku zatrudnionych było 2875 pracowników, w tym:

a) urzędników	1338
b) pracowników fizycznych	1318
c) „ tymczasowych	219

Cyfry te nie obejmują robotników sezonowych.

Wzrost liczby pracowników spowodowany został:

- zorganizowaniem referatów karno-administracyjnych i organu egzekucyjnego dla doprowadzania ukaranych do aresztu,
- przyjęciem do Zarządu Miejskiego 25 praktykantów z wyższym wykształceniem i 5 — ze średnim wykształceniem,
- wzrostem obszarów plantacyjnych wskutek rozbudowy Parku imienia Marsz. J. Piłsudskiego,
- powołaniem do życia w Wydziale Wojskowym referatów służby zastępczej i OPL-gaz,
- uruchomieniem Rzeźni nr 2.

Na dzień 1 stycznia 1937 roku uposażenie emerytalne pobierało 328 osób, na dzień 1 stycznia 1938 roku — pobiera 392 osoby.

Widzimy więc, że te trzy działy (I, IV i XIII) pochłaniają już 65,40/0, całkowitego wzrostu i że na wszystkie inne potrzeby miasta zdołałem przeznaczyć zaledwie 34,60/0 wzrostu, co stanowi dodatkowych kredytów w porównaniu z bieżącym rokiem budżetowym zł. 1.118.777.—.

Kredyt ten został rozparcelowany między poszczególne działy gospodarki miejskiej następująco:

opieka społeczna	— 8,30/0 = zł.	268.365.—
zdrowie publiczne	— 8,20/0 = „	262.565.—
popieranie rolnictwa	— 6,40/0 = „	205.942.—
oświata i kultura	— 3,90/0 = „	126.195.—
drogi i place publiczne	— 4,40/0 = „	142.468.—
bezpieczeństwo publiczne	— 1,90/0 = „	61.455.—
majątek komunalny	— 0,90/0 = „	30.096.—
pomiary i plany zabudowy m.	— 0,80/0 = „	28.584.—
		<hr/>
		zł. 1.125.670.—
mniej dopłaty do przedsięb.	— 0,20/0 „	6.893.—
		<hr/>
		zł. 1.118.777.—

W dziale — Opieki Społecznej

zwiększenie wydatków na opiekę społeczną było koniecznością, wynikającą przede wszystkim ze zmian, dokonanych w polityce opiekuńczej miasta.

Zarząd Miejski, mając na uwadze, jaką wartość dla przyszłości narodu ma dziecko, nie szczędzi środków na opiekę nad dzieckiem, młodzieżą i macierzyństwem.

Powiększenie Pogotowia Opiekuńczego dla dzieci przez przeniesienie do odpowiedniego pomieszczenia przy ul. Kopernika 36 i udział Zarządu Miejskiego w uruchomieniu Izby Zatrzymań dla dzieci, znajdującej się pod zarządem Komendy Policji Państwowej, umożliwiły rozpoczęcie akcji opiekuńczej nad dziećmi bezdomnymi, opuszczonymi, pozbawionymi należytej opieki. Ze tego rodzaju instytucja była potrzebna na terenie m. Łodzi, świadczy liczba dzieci, doprowadzonych do Izby przez żeńską policję mundurową. W okresie od 8 czerwca 1937 r. do 26 stycznia 1938 roku doprowadzono 1342 dzieci. Z tej liczby Zarząd Miejski przyjął pod swą opiekę 120 dzieci, które nie posiadały prawnych opiekunów.

Niemal jednocześnie z rozpoczęciem akcji, mającej na celu zwalczanie bezdomności dzieci, wszczęto walkę z podrzucaniem niemowląt. Uruchomiono Dom dla bezdomnej matki przy ul. Sędziowskiej nr 14. Instytucja ta przyczyniła się do zmniejszenia liczby dzieci podrzuconych. W budżecie przewidziano na prowadzenie wspomnianego zakładu zł. 25.000.—.

Stopniowe zmniejszanie liczby podrzucanych dzieci umożliwi Zarządowi Miejskiemu przekształcenie Miejskiego Domu Wychowawczego dla Niemowląt z zakładu dla „podrzutków” na Zakład Opieki nad Niemowlętami, których matki z różnych przyczyn nie mogą wykonywać swych obowiązków macierzyńskich. Wpłyne to na zmniejszenie liczby dzieci niewiadomego pochodzenia oraz śmiertelności niemowląt. Zapobieganie podrzucaniu niemowląt wywołało konieczność zwiększenia pozycji na zapomogi dla matek o zł. 54.000.—.

W opiece nad dorosłymi Zarząd Miejski stopniowo przygotowuje się do zmiany dotychczasowych metod postępowania przy udzielaniu pomocy. Ze stałej opieki korzystać będą tylko osoby, niezdolne do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Inne osoby otrzymywać będą pomoc doraźną do czasu przywrócenia zdolności do zarobkowania przez przeszkolenie lub wynalezienie odpowiedniego do zdolności zajęcia.

Wydatki na opiekę nad dorosłymi zapreliminowano w wysokości zł. 1.080.000.—, ponieważ Zarząd Miejski musi się przygotować do obowiązków opiekuńczych, które będą na nim ciążyły (z chwilą rozpoczęcia w Łodzi walki z żebractwem) w stosunku do obywateli, mających prawa opiekuńcze w naszym mieście. Przygotowania do tej akcji są już na ukończeniu. Zakupiono na ten cel 2 budynki:

- a) przy ul. Brzeźnej nr 3, w którym po wyremontowaniu umieszczono Miejski Dom Pracy Dobrowolnej,
- b) przy ul. Kątnej nr 10, który w najbliższych tygodniach będzie oddany do użytku Łódzkemu Towarzystwu Przeciwzembraczemu.

Zarząd Miejski zdaje sobie sprawę z tego, że preliminowane kredyty nie mogą zaspokoić wszystkich potrzeb w dziedzinie opieki takiego zbiorowiska, jakim jest Łódź. To też trudności, wynikające z braku dostatecznych środków finansowych na ten cel, będzie się starał pokonywać przez zmianę metod opieki, a mianowicie:

- a) utrzymywanie stałego kontaktu z prywatnymi instytucjami opiekuńczymi (dlatego uruchomiono centralną kartotekę świadczeń),
- b) zamianę opieki zakładowej, jako droższej, na opiekę otwartą (tańszą), oraz
- c) przeszkolenie personelu kontrolującego,
- d) zwiększenie liczby opiekunów społecznych itp.

Zestawienie budżetów zakładów opiekuńczych uwidacznia załącznik nr 5.

W dziale — Zdrowia Publicznego

Zwiększone wydatki na służbę zdrowia publicznego przeznaczono w 40% na wydatki, związane z zapobieganiem czyli profilaktyką, zaś 60% — na wydatki, dotyczące lecznictwa.

Doceniając wzrastające potrzeby niezamożnej ludności naszego miasta, co rocznie powiększamy na ten cel kredyty. Stwierdzić jednak należy, że miasto stosunkowo mało funduszy przeznacza na profilaktykę. Olbrzymią część budżetu pochłania lecznictwo. Przyczyną tego zjawiska jest w dzisiejszych trudnych dla robotników warunkach (zubożenie) konieczność przyjęcia z pomocą szpitalną, jako doraźną potrzebą chwili. Sfery robotnicze (nieubezpieczone) leczą się na ogół niechętnie i dopiero wówczas zgłaszają się o pomoc, gdy jest stan ciężki, wymagający dłuższej już opieki szpitalnej. Drugą poważną przyczyną to sprawa umysłowo chorych, których utrzymanie pochłania około 21% całego budżetu zdrowia publicznego (zł. 860.000.—).

Kredyty na dział profilaktyki przeznaczane są głównie na ulepszenie walki z chorobami społecznymi (gruźlicą, jaglicą, chorobami wenerycznymi) oraz z chorobami ostro-zakaźnymi (tyfus, błonica i płonica), nadto na rozwój agendy wychowania fizycznego młodzieży.

Godzi się zaznaczyć, że gruźlica to najważniejszy odcinek działalności profilaktycznej miejskich władz sanitarnych. To naczelne zagadnienie samorządu w naszym zagrzuźliczonym mieście, cierpiącym na wciąż aktualny

głód mieszkaniowy, będący największym sprzymierzeńcem gruźlicy, wymaga wciąż nowych kredytów do przeprowadzenia skutecznej akcji. Szerzeniu się gruźlicy sprzyjają też wielkomięskie warunki higieniczne w warsztatach pracy. Dzięki temu gruźlica w zdrowotności miasta odgrywa tak wielką rolę, a miasto nasze jest niejako naturalną stacją doświadczalną.

Na akcję przeciwgruźliczą poradnianą preliminujemy w 3-ch poradniach kwotę około zł. 140.000.— oraz na leczenie sanatoryjne i szpitalne kwotę około zł. 650.000.— łącznie zatem na akcję przeciwgruźliczą preliminuje się 20% budżetu zdrowia publicznego.

Dzięki stałej, planowej, od szeregu lat już prowadzonej walce z gruźlicą i jednoczesnej akcji, podnoszącej warunki zdrowotne miasta, daje się zauważyć spadek śmiertelności wśród gruźlików. Gdy w r. 1933 współczynnik śmiertelności na 10.000 mieszkańców wynosił 20, to obecnie zmalał on do 15,8.

Zmniejsza się również śmiertelność z powodu chorób zakaźnych, dzięki systematycznej pracy sanitariatu w tym kierunku. W roku 1927 współczynnik śmiertelności na 10.000 mieszkańców wynosił 9,3 — obecnie spadł on do 4,8.

Przechodząc do wydatków działu lecznictwa, stwierdzam, iż najwięcej wydaje miasto na utrzymanie własnych szpitali (patrz załącznik nr 5), bo sumę zł. 1.500.000.— Wzrost kredytu o zł. 70.000.— spowodowany jest zwiększeniem liczby łóżek szpitalnych o 50, a to w związku z uruchomieniem szpitala św. Antoniego i szpitala św. Teresy. Ogólna liczba łóżek w szpitalach miejskich wynosi obecnie 1.075.

Nadmienić wypada, iż, prowadząc 8 różnych szpitali, nie posiada miasto ani jednego własnego gmachu szpitalnego (z wyjątkiem Sanatorium w Łągiwnikach). Zarząd Miejski zmuszony jest płacić znaczny czynsz dzierżawny, sięgający kwoty zł. 125.000. W projekcie jest wykupienie szpitala na Radogoszczu, na co przeznaczono już odpowiednie kredyty w budżecie tegorocznym. Po wykupie można będzie przystąpić do rozbudowy tego szpitala. Obecna bowiem liczba łóżek szpitalnych jest już dla potrzeb Łodzi nie wystarczająca.

Na leczenie w szpitalach społecznych preliminuje się kwotę około zł. 420.000, gdyż miasto nie posiada szpitala dziecięcego i zakładów położniczych.

Na pomoc ambulatoryjną w nagłych wypadkach miasto wydaje rocznie około zł. 330.000.

Największą pozycję wydatkową w dziale lecznictwa stanowią koszty leczenia umysłowo-chorych. Gdy w roku 1929 było 896 chorych przy 237.000 dni szpitalnych, w roku bieżącym mamy już 1528 chorych przy około 380.000 dni szpitalnych.

Dążeniem władz miejskich jest, aby wszelkie świadczenia, udzielane w instytucjach zdrowia publicznego, były dostępne dla wszystkich potrzebujących. Dlatego też świadczenia te są tanie.

Koszty utrzymania chorego w szpitalach wynoszą:

w szpitalu „Marii-Magdaleny“	zł. 3.16
„ „ św. Teresy (gruźlicy)	„ 4.50
„ „ św. Antoniego	„ 4.57
„ „ na Radogoszczu	„ 5.44
„ „ św. Józefa (chirurgiczny)	„ 7.31
sanatorium w Łagiewnikach	„ 4.57
„ „ w Chojnach	„ 4.99

Mimo bardzo niskich kosztów, 80% chorych korzysta z lecznictwa bezpłatnie, a zaledwie 20% leczy się na koszt własny.

Podobny stosunek jest również w innych zakładach miejskich. Nikła tylko część obywateli wpłaca za świadczenia. W zakładach kąpielowych na ogólną liczbę wydawanych kąpeli (360.000) — płatnych było zaledwie 20%.

Udzielanie pomocy i świadczeń własnym niezamożnym obywatelom uważa miasto za jeden ze swych głównych obowiązków. Nie normalną jest wszakże rzeczą, że ze świadczeń miejskiej służby zdrowia korzystają obcogminni, za których gminy płacą bardzo niechętnie i zalegają z opłatami. Zaległości z tego tytułu wynosiły na dzień 1 kwietnia 1937 roku kwotę około zł. 600.000.

P l a n t a c j e.

Zwiększenie wydatków na konserwację parków i skwerów spowodowane jest znacznym powiększeniem terenów plantacyjnych, a to wskutek dalszej rozbudowy Parku Ludowego im. Marszałka Piłsudskiego, zakupienia przez miasto terenu parku w Julianowie, ogrodu przy ul. Sędziowskiej, ogrodu przy ul. Matejki i nowych terenów szkółek drzew i krzewów na Marysinie III. Ogółem tereny plantacyjne w roku bieżącym powiększyły się o około 60 ha, nie licząc terenów lasów Łagiewnickich o przestrzeni około 540 ha.

Obecne tereny plantacyjne, podlegające konserwacji, wynoszą ogółem 427 ha. Zadrzewienie ulic, które w roku bieżącym powiększyło się na 46 nowych arteriach o 5.762 drzewa, wynosi obecnie na 318 ulicach i placach miejskich o łącznej długości 168 klm. — 37.029 drzew.

Zwiększenie terenów plantacyjnych oraz zadrzewień ulic i placów miejskich wymaga stałej konserwacji, a więc siłą rzeczy zwiększenia robocizny (ogrodników, robotników, dozorców), a tym samym wzrostu kredytów na konserwację.

W stosunku do ogólnego budżetu miasta, pomimo tak znacznego wzrostu w ostatnich latach terenów plantacyjnych, wydatki na ten cel nie przekraczają 4% (minimalna ustalona norma dla konserwacji plantacyj większych miast — wynosi 3%).

W dziale — Popierania rolnictwa

umieszczone są wydatki na służbę weterynaryjną (wzrost o zł. 60.912) oraz na prowadzenie Taniej Jatki Mięskiej (wzrost o zł. 145.030).

Służba weterynaryjna działalnością swą obejmuje zarówno zakres czynności własnych, jak i poruczonych.

W zakresie poruczonym prowadzona jest na terenie miasta walka z chorobami zaraźliwymi zwierząt, sprawowany nadzór weterynaryjny nad targowicami zwierząt, grzebowiskiem zwierząt, nad załadunkiem i wyładunkiem zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego na stacjach kolejowych itp.

W zakresie własnym służba weterynaryjna sprawuje nadzór nad miejscami utrzymywania zwierząt (stajnie, obory, chlewy), oraz nadzór w rzeźniach (badanie zwierząt rzeźnych i mięsa).

W związku z czynnościami służby weterynaryjnej Zarząd Miejski utrzymuje 21 lekarzy weterynarii, 7 oglądaczy mięsa, 21 trychinoskopistów, 3 kontrolerów przepustek do rzeźni i 1 laboranta. Wydatki osobowe stanowią około 84% ogólnej sumy wydatków na służbę weterynaryjną i pochłaniają gros wzrostu kredytu.

Budżet tego działu nie jest jeszcze dostatecznym wyrazem wszystkich potrzeb miejskiej służby weterynaryjnej, bowiem ogólna struktura gospodarcza, a w szczególności potrzeby naszego miasta, nie pozwalają na razie na postawienie aparatu weterynaryjnego na takim poziomie, jak tego wymaga zarówno dzisiejsza wiedza, jak i życie.

To też nie można zrealizować szeregu zamierzeń oddziału weterynaryjnego, wśród których na pierwsze miejsce wysuwa się sprawa budowy nowej rzeźni, a w najgorszym razie rozbudowa starej, oraz sprawa budowy targowicy dla zwierząt. Ponadto szybkiej realizacji domaga się sprawa budowy zakładu utylizacyjnego oraz budowy rzeźni drobiu.

Wzrost wydatków na prowadzenie Taniej Jatki nie wpływa ujemnie na całokształt budżetu miejskiego, gdyż spowodowany został jedynie wprowadzeniem sumy rozrachunkowej za mięso do sprzedaży, co jest widoczne z porównania dz. X § 106, poz. n) wydatków (str. 399), oraz dz. II § 5, poz. e) dochodów (str. 463).

W działach: Oświaty i Kultury

na wzrost kredytów wpłynęły wydatki:

- 1) w głównej mierze na higienę szkolną — w związku z powiększeniem

liczby godzin zajęć lekarzy szkolnych i przejęciem z powrotem przez Zarząd Miejski całkowitego utrzymania Pracowni Psychologicznej;

- 2) uruchomienie z końcem rb. budżetowego nowego oddziału przedszkola miejskiego w dzielnicy Bałuty i projektowanym otwarciem dalszych oddziałów w roku przyszłym;
- 3) powiększenie ilości klas na kursach dla dorosłych z 22 do 27 (według stanu obecnego), wprowadzenie we wszystkich klasach 12-godzinnego tygodnia lekcyjnego zamiast 8-godzinnego, oraz przedłużenie czasu trwania nauki — zgodnie z zaleceniem państwowych władz szkolnych — do 10 miesięcy, co łącznie z wakacjami stanowi 12 miesięcy. Przeprowadzona reorganizacja sprawi, że instytucje te będą miały charakter szkół powszechnych i słuchacze ich uzyskają odpowiednie uprawnienia.

To samo dotyczy kursów społecznych, na których wprowadzono we wszystkich oddziałach 14-godzinny tydzień lekcyjny, oraz przedłużono czas zajęć szkolnych o jeden miesiąc, tak, że nauka trwać będzie 8 miesięcy zamiast dotychczasowych 7-miu.

Reorganizacja powyższa pochłonie sumę ponad złotych 50.000.

W dziale — Drogi i place publiczne

zmiana struktury budżetu została dokonana w myśl pisma okólnego Pana Wojewody Łódzkiego z dnia 1 października 1936 roku.

Wyodrębnienie wydatków, ponoszonych przez Zarząd Miejski na utrzymanie dróg (ulic) państwowych, wojewódzkich i powiatowych w myśl powyższego — ułatwi Zarządowi Miejskiemu starania u odnośnych władz państwowych przy uzyskaniu dotacyj (zwrot kosztów), należnych miastu z tego tytułu.

Przewidywane na rok budżetowy 1938/39 wydatki wykazują wzrost o około 7%, tj. o zł. 100.000.— w stosunku do budżetu na rok admin. 1937/38, oraz równają się wykonaniu budżetu za rok admin. 1936/37.

Za koniecznością podwyższenia kredytów na roboty drogowe przemawiają następujące względy:

- 1) stały wzrost liczby (długości) ulic urządzonych powoduje zwiększenie powierzchni jezdni, chodników itp., wymagających konserwacji
- 2) poruczenie Oddziałowi Drogowemu specjalnych zadań, jak wskazywanie wysokości progów projektowanych budynków, ściąganie opłat za korzystanie z terenów ulicznych itp.

Konieczność podwyższenia kredytów na konserwację ulic uznała za zagadnienie palące również Komisja Rewizyjna Rady Przybocznej w czasie kontroli działalności Oddziału Drogowego.

Pozostałą sumę wzrostu pochłaniają wydatki na oczyszczanie dróg i placów miejskich.

Przedsiębiorstwa komunalne.

(Patrz zestawienie — załącznik nr 6).

Spośród przedsiębiorstw wymaga omówienia jedynie

G A Z O W N I A.

Globalna suma preliminarza jest wyższa od budżetu na r. 1937/33 o c-a 14⁰/₀. Na zmianę tę wpłynęły dwie okoliczności, a mianowicie:

- 1) Dotychczasowy sposób budżetowania został zmieniony tak, że pozycje budżetowe bezpośrednio będą odpowiadały rachunkowości Gazowni. Jednocześnie dwie pozycje, które dotychczas figurowały w budżecie per saldo wydatków i wpływów, obecnie są uwzględnione całkowicie — rozrachunkowo. Dotyczy to materiałów do prywatnych instalacji, oraz aparatów i kuchen dla sklepu. W poprzednich budżetach figurowało tylko saldo obrotu, łącznie więc zł. 31.000. Obecnie wskutek umieszczenia brutto sumy budżet wzrósł o zł. 200.000.
- 2) Wskutek wzrostu produkcji gazu, wzrosła z jednej strony ilość zakupionego węgla, z drugiej zaś strony, wzrosły wpływy z gazu, koksu i smoły. Zysk brutto wg. budżetu na r. 1938/39 wynosi zł. 372.472. — wobec sumy zł. 265.254. — na r. b. 1937/38.

Poza tym zaznaczyć należy, że w preliminarzu uwzględnione zostały już w całej rozciągłości odpisy na kapitały rezerwowe w wysokości zł. 214.000. a to w myśl postulatów Komisji Rewizyjnej Rady Przybocznej.

Od 1 kwietnia 1938 r. Gazownia wprowadza w życie zmienioną taryfę za gaz. Zmiana będzie polegała na tym, że opłaty za dzierżawę liczników i zwrot kosztów administracyjnych zostaną włączone do zasadniczej ceny gazu i stworzą jednolitą taryfę z odpowiednimi opustami dla poszczególnych kategorii konsumentów.

Budżet nadzwyczajny.

Przechodząc do budżetu nadzwyczajnego, zaznaczyć muszę, że sprawa kredytów na cele inwestycyjne nie została dotychczas jeszcze definitywnie załatwiona.

Ponieważ jednak wzorem lat ubiegłych dążyć będziemy do zatrudnienia jak największej ilości robotników sezonowych, a to w celu złagodzenia bezrobocia w mieście — przeto uważałem za wskazane i celowe plan tych robót ułożyć i niezbędne na ten cel kredyty zapreliminować.

Budżet nadzwyczajny zamyka się sumą zł. 14.945 702, z czego 76,2⁰/₀ przypada na walkę z bezrobociem, zaś 23,8⁰/₀ przypada na inne pilne inwestycje miasta.

Kolejność tych inwestycji jest następująca:

- 1) Budowa wodociągów, która ma pochłonąć sumę zł. 3.338.560 — i obejmuje:
  - ulożenie rurociągu tłoczego międzystudziennego na przestrzeni 9.332 mtr. b.,
  - ulożenie sieci miejskiej na przestrzeni 1.788 mtr. b. na ulicach: Piotrkowskiej, Żwirki i Gdańskiej,
  - wiercenie studni, obudowę i uzbrojenie studzien, oraz próbne pompowanie;
- 2) budowa kanalizacji, koszt której wyniesie sumę zł. 1.892.270 i przewiduje:
  - ulożenie kanałów z rur kamionkowych na przestrzeni 1.284 m. b. na ulicach: Łąkowej, Inżynierskiej, Rembielińskiego, Kątnej, Wołowej i Parkowej,
  - ulożenie kanałów murowanych na przestrzeni 4.081 m. b. na ulicach: Kątnej, Projektowanej, Parkowej, Inżynierskiej, Rembielińskiego, Radwańskiej, Wołowej, Zagajnikowej, Zieleniec i Piotrkowskiej;
- 3) regulacja rzek na przestrzeni 1.715 m. b. i obejmująca rzekę Bałutkę i Łódkę, na co preliminuje się sumę zł. 898.330;
- 4) Budowa dróg ma być wykonana kosztem zł. 4.728.200 i ujęta jest w cztery grupy:

Pierwsza grupa robót obejmuje budowę nawierzchni ulepszonych na arteriach wylotowych miasta w ramach uprzednio sporządzonego 7-letniego programu, zawierającego całokształt przebudowy. Program ten został uzgodniony z władzami państwowymi i uzasadniony jest koniecznością nawiązania do budowy nawierzchni ulepszonych na drogach państwowych i wojewódzkich. Ze względu na ważność powyższych inwestycji z punktu widzenia ogólnie komunikacyjnego Ministerstwo Komunikacji zapewniło swój udział w postaci dostawy kostki bazaltowej (9.000 ton). Wykonaniu podlegają ulice: Piotrkowska od ulicy Głównej do Pl. Reymonta, oraz pozostały odcinek Pabianickiej.

Druga grupa robót obejmuje budowę nawierzchni ulepszonych w śródmieściu. Inwestycje te o zakresie lokalnym posiadają jednak poważne znaczenie dla miasta i stanowią pierwszy etap w zakresie rozłożonej na 7 lat zupełnej przebudowy prostokąta, opasującego ściśle centrum, a ograniczonego ulicami: Kilińskiego, Główną,

Bandurskiego, Zeromskiego, 11-go Listopada i Pomorską. Najważniejszymi robotami w tej grupie są: przebudowa ulicy Sienkiewicza i przebudowa Al. Kościuszki.

Trzecia grupa robót obejmuje zabruki nieurządzonych dotąd ulic na peryferiach. Program powyższy obejmuje 15.8 klm. ulic komunikacyjnych i mieszkaniowych.

Czwarta grupa robót obejmuje inwestycje o charakterze specjalnym, jak: przebudowa ulic Tramwajowej i Wysokiej w związku z budową wiaduktu, budowa kładki dla pieszych nad torami kolejowymi na ul. Srebrzyńskiej, uporządkowanie ulic dookoła Katedry i t. p.

- 5) Rozbudowa Parku Ludowego, na którą przeznaczona jest suma złotych 500.000.

Prowadzone będą roboty ziemne niwelacyjne i melioracyjne, oraz zadrzewienie na terenach II i III części Parku na przestrzeni około 100 ha. Rozpoczęta zostanie budowa szkolnego ogrodu zoologicznego wykończona zostanie budowa szkolnego ogrodu dendrologicznego i mniejszego terenu parku wystawowego, oraz dalsza rozbudowa terenów wystawowych, II-go ogrodu Jordanowskiego i urządzeń parkowych na terenach leśnych. Wykończona zostanie również niwelacja i zadrzewienie II-ej części Al. Retkińskiej i II-ej części ogrodów działkowych przy Al. Unii.

Wykonanie powyższych robót zakończy w 90% roboty ziemne, niwelacyjne i melioracyjne, oraz zadrzewienie na terenach parku.

- 6) Budowa bloków mieszkaniowych kosztem sumy zł. 1.000.000.

Zarząd Miejski zamierza przystąpić do budowy domów mieszkalnych blokowych o małych mieszkaniach półtora i dwu-izbowych na terenach, przeznaczonych pod budowę przy osiedlu im. M. Mireckiego wzdłuż ul. Perla, oraz przy szkole powszechnej na Rokiciu między ulicami: Przyszkole, Czekanowskiego i Beniowskiego.

Ponieważ T. O. R. w roku bieżącym zaniechał wznoszenia nowych domów z braku nabywców na własność na Marysinie i Stokach, zamierzamy przyjąć zaproponowany nam przez T. O. R. kredyt, przeznaczony dla m. Łodzi w wysokości zł. 500.000 przy oprocentowaniu 10% w stosunku rocznym i spłatą na 50 lat.

Następnie — wobec zmniejszonego w roku bieżącym zapotrzebowania na kredyt budowlany z drobnego budownictwa — aby nie stracić dla m. Łodzi tych funduszy, ubiegać się będziemy dla siebie o kredyt z kontyngentu, przydzielonego przez Bank Gospodarstwa Krajowego w sumie zł. 500.000. Kredyt ten oprocentowany jest po skonwertowaniu długoterminowych pożyczek amortyzacyjnych na około 4% w stosunku rocznym.

Za omawiane kredyty zamierzamy wybudować około 250 małych mieszkań.

- 7) Poza tym preliminarz budżetowy przewiduje budowę domu biurowego przy ulicy Lindley'a, rozbudowę szkoły przy ul. Mackiewicza, budowę nowej szkoły przy ul. Sadowej, zakup terenów w związku z regulacją miasta i inne.

Na podstawie posiadanych przyrzeczeń wstawiłem odpowiednie kredyty do dochodów nadzwyczajnych pod postacią dotacyj bądź pożyczek.

Do pokrycia jednak całości naszego programu inwestycyjnego niezbędna jest jeszcze suma zł. 4.413.313, która wykazana została w preliminarzu budżetowym w dziale IV § 3, poz. i „inne pożyczki na pokrycie niedoboru inwestycyjnego“. Wykonanie przeto naszego programu inwestycyjnego uzależnione jest całkowicie od uzyskania niezbędnych na ten cel kredytów.

Na tym zakończyłbym omówienie planu gospodarczego miasta na rok admin. 1938/39, prosząc o przekazanie przedłożonego preliminarza Komisji Finansowo-Budżetowej do szczegółowego rozpatrzenia.

Załącznik Nr 1

Ogólne zestawienie budżetu Zarządu Miejskiego w Łodzi	Wykonanie budżetu 1936/37 r.	Budżet 1937/38 r.	Prelimi- narz na rok 1938/39
A. BUDŻET ADMINISTRACYJNY:			
wydatki zwyczajne	22.382.254,93	24.957.294	28.183.981
„ nadzwyczajne	39.305.570,80	12.010.194	14.945.702
ogółem A	61.687.825,73	36.967.488	43.129.683
dochody zwyczajne	24.704.778,30	25.802.817	28.264.493
„ nadzwyczajne	36.726.896,48	11.164.671	14.865.190
ogółem A	61.431.674,78	36.967.488	43.129.683
B. BUDŻET SZPITALI MIEJSKICH:			
w wydatkach i dochodach	1.623.020,20	1.786.888	1.928.500
C. BUDŻET ZAKŁADÓW OPIEKUŃCZYCH:			
w wydatkach i dochodach	818.432,30	838.267	910.400
D. BUDŻET PRZEDSIĘBIORSTW KOMUN.:			
wydatki zwyczajne	7.305.174,89	7.353.839	7.801.204
„ nadzwyczajne	6.007.039,45	6.217.960	6.180.100
ogółem D	13.312.214,34	13.571.799	13.981.304
dochody zwyczajne	7.305.174,89	7.353.839	7.818.204
„ nadzwyczajne	6.007.039,45	6.217.960	6.163.100
ogółem D	13.312.214,34	13.571.799	13.981.304

Tymczasowy Prezydent m. Łodzi

(—) *Mikołaj Godlewski*

Tymczasowi Wiceprezydenci

(—) *Antoni Pączek*(—) *Kazimierz Kozłowski*Naczelnik
Wydziału Finansowego(—) *Heliodor Konopka*

Załącz
Z E S T A

WYDATKI

Dz.	N A Z W A D Z I A Ł U	Zwy- czajne	Stos. %o	Nadzw- yczajne	Stos. %o	Razem
I	Zarząd ogólny	4.506.776	16,—	272.100	1,8	4.778.876
II	Majątek komunalny	207.58	0,7	1.289.351	8,6	1 496.937
III	Przedsiębiorstwa komunalne	205.580	0,7	6.338.900	42,4	6.544.480
IV	Splata długów	4.904.672	17,4	—	—	4.904.672
V	Drogi i place publiczne	1.633.387	5,8	4.728.200	31,7	6.361.587
Va	Pomiary i plany r. m.	376.607	1,3	650.000	4,4	1.026.607
VI	Oświata	3.216.624	11,4	570.150	3,8	3.786.774
VII	Kultura i sztuka	760.600	2,7	—	—	760.600
VIII	Zdrowie publiczne	4.861.433	17,3	957.501	6,4	5.818.934
IX	Opieka społeczna	3.248.617	11,5	59.500	0,4	3.308.117
X	Popieranie rolnictwa	474.656	1,7	—	—	474.656
XI	Popieranie przemysłu i handlu	532.112	1,9	—	—	532.112
XII	Bezpieczeństwo publiczne	1.656.891	5,9	80.000	0,5	1.736.891
XIII	Różne	1.598.440	5,7	—	—	1.598.440
XIV	Pokrycie niedoboru z lat ubiegł.	—	—	—	—	—
		28.183.981	100	14.945.702	100	43.129.683

nik Nr 2

WIENIE

DOCHODY

Dz.	NAZWA DZIAŁU	Zwy- czajne	Stos. % ₀	Nadzwyc- zajne	Stos. % ₀	Razem
I	Majątek komunalny	306.900	1,1			306.900
II	Przedsiębiorstwa komunalne	3.285.341	11,6			3.285.341
III	Subwencje i dotacje	87.802	0,3			87.802
IV	Zwroty	2.602.021	9,2			2.602.021
V	Oplaty administracyjne	589.814	2,1			589.814
VI	Oplaty z urządzeń d. p.	660.588	2,3			660.588
VII	Dopłaty	—	—			—
VIII	Udział w podatkach państw.	12.673.023	44,9			12.673.023
IX	Dotatki do podatku państw.	6.609.000	23,4			6.609.000
X	Podatki samoistne	1.250.000	4,4			1.250.000
XI	Różne	200.004	0,7			200.004
<u>Dochody nadzwyczajne.</u>						
I	Ze sprzedaży i likwidacji majątku			101.375	0,7	101.375
II	Subwencje i dotacje			4.846.000	32,6	4.846.000
III	Zwroty			—	—	—
IV	Pożyczki			9.808.315	66,—	9.808.315
V	Dopłaty			—	—	—
VI	Podatki inwestycyjne			—	—	—
VII	Różne			109.500	0,7	109.500
VIII	Nadwyżka budżetowa z roku ub.			—	—	—
		28.264.493	100	14.865.190	100	43.129.683

Załącz

WYDATKI

Dz.	NAZWA DZIAŁU	Wykonanie budżetu 1936/37 r.	Stos. % 1936/37 r.	Budżet 1927/38 r.	Stos. % 1927/38 r.	Prelimi- narz na rok 1938/39	Stos. % 1938/39
I	Zarząd ogólny	4.149.469.07	18,5	4.059.448	16,3	4.506.776	16,—
II	Majątek komunalny	176.700.34	0,8	177.490	0,7	207.586	0,7
III	Przedsiębior. komun.	123.790.13	0,5	212.473	0,9	205.580	0,7
IV	Splata długów	2.547.404.79	11,4	4.114.137	16,5	4.904.672	17,4
V	Drogi i place publ.	1.571.690.97	7,—	1.490.919	6,—	1.633.387	5,8
Va	Pomiary i plany r. m.	240.215.52	1,1	348.023	1,4	376.607	1,3
VI	Oświata	3.068.759.32	13,7	3.149.512	12,6	3.216.624	11,4
VII	Kultura i sztuka	636.175.21	2,8	714.838	2,9	760.600	2,7
VIII	Zdrowie publiczne	4.252.357.07	19,—	4.598.868	18,4	4.861.433	17,3
IX	Opieka społeczna	2.902.539.62	13,—	2.980.252	11,9	3.248.617	11,5
X	Popieranie rolnictwa	195.072.49	0,9	268.714	1,—	474.656	1,7
XI	Popieranie przem.	468.061.64	2,1	518.791	2,1	532.112	1,9
XII	Bezpieczeństwo publ.	1.452.278.73	6,5	1.595.436	6,4	1.656.891	5,9
XIII	Różne	597.740.03	2,7	728.393	2,9	1.598.440	5,7
XIV	Pokrycie niedoborów	—	—	—	—	—	—
		22.382.254.93	100	24.957.294	100	28.183.981	100

nik Nr 3

DOCHODY

Dz.	NAZWA DZIAŁU	Wykonanie budżetu 1936/37 r.	Stos. % /o	Budżet 1937/38 r.	Stos. % /o	Prelimi- narz na rok 1938/39	Stos. % /o
I	Majątek komunalny .	179.144.79	0,7	248.295	1,—	306.900	1,1
II	Przedsięb. komunalne .	2.857.718.98	11,5	3.711.160	14,4	3.285.341	11,6
III	Subwencje i dotacje .	185.939.43	0,8	100.402	0,4	87.802	0,3
IV	Zwroty	1.584.011.49	6,5	2.133.302	8,3	2.602.021	9,2
V	Oplaty administr.	481.921.77	1,9	558.006	2,2	589.814	2,1
VI	Oplaty z urzędzeń	571.448.73	2,4	621.618	2,4	660.588	2,3
VII	Dopłaty	—	—	—	—	—	—
VIII	Udział w pod. państw.	10.479.176.49	42,4	10.469.023	40,5	12.673.023	44,9
IX	Dodatki do podatków p.	6.719.969.28	27,2	6.461.007	25,—	6.609.000	23,4
X	Podatki samoistne	1.385.972.99	5,6	1.300.000	5,—	1.250.000	4,4
XI	Różne	259.474.35	1,—	200.004	0,8	200.004	0,7
XII	Nadwyżka budżetowa .	—	—	—	—	—	—
		24.704.778.30	100	25.802.817	100	28.264.493	100

Załącz

Zestawienie różnic sum działowych między preliminarzem
WYDATKI

Dz.	N A Z W A D Z I A Ł U	Zwiększenie o zł.	Zmniejsze- nie o zł.	Stosunek $\frac{0}{0}$ / $\frac{0}{0}$ do netto wzr.
<u>Wydatki zwyczajne:</u>				
I	Zarząd ogólny	447.328		13,9
II	Majątek komunalny	30.096		0,9
III	Przedsiębiorstwa komunalne	—	6.893.—	0,2
IV	Splata długów	790.535		24,5
V	Drogi i place publiczne	142.468		4,4
Va	Pomiary i plany rozbr. miasta	28.584		0,8
VI	Oświata	67.112		2,1
VII	Kultura i sztuka	45.762		1,4
VIII	Zdrowie publiczne	262.565		8,2
IX	Opieka społeczna	268.365		8,3
X	Popieranie rolnictwa	205.942		6,4
XI	Popieranie przemysłu i handlu	13.321		0,4
XII	Bezpieczeństwo publiczne	61.455		1,9
XIII	Różne	870.047		27.—
		3.233.580	6.893.—	

nik Nr 4

budżetowym na r. a. 1938/39, a budżetem na r. a. 1937/38

DOCHODY

Dz.	NAZWA DZIAŁU	Zwiększenie o zł.	Zmniejszenie o zł.	Stosunek % donettowzr.
	<u>Dochody zwyczajne:</u>			
I	Majątek komunalny	58.605		2,4%
II	Przedsiębiorstwa komunalne		425.817	17,3
III	Subwencje i dotacje		12.670	0,5
IV	Zwroty	468.719		19,—
V	Oplaty administracyjne	731.808		1,3
VI	Oplaty z urzędzeń	38.970		1,6
VII	Dopłaty	—	—	
VIII	Udział w podatkach	2.204.000		89,5
IX	Dodatki do podatków	147.993		6,—
X	Podatki samoistne		50.000	2,—
XI	Różne	—		
		2.949.995	488.419	

Załącznik Nr 5

Zestawienie budżetów szpitali

NAZWA SZPITALA	Suma wydatków	Suma dochodów	Doplata z budżetu administr.	Razem suma dochodów i dopłaty
Szpital św. Teresy	168.200	163.273	4.927	168.200
Szpital w Radogoszczu	695.000	678.680	16.320	695.000
Szpital św. Józefa	413.400	410.659	2.741	413.400
Szpital św. Antoniego	255.600	251.145	4.455	255.600
Szpital Marii-Magdaleny	119.000	119.000	—	119.000
Sanatorium w Chojnach	163.000	163.000	—	163.000
Sanatorium w Łagiewnikach	89.500	89.500	—	89.500
Prewentorium w Łagiewnikach	24.800	24.800	—	24.800
	1.928.500	1.900.057	28.443	1.928.500

Zestawienie budżetów zakładów opiekuńczych

NAZWA ZAKŁADU	Suma wydatków	Suma dochodów	Doplata z budżetu administr.	Razem suma dochodów i dopłaty
I Dom dla niemowląt	156.600	39.047	117.553	156.600
II „ „ dzieci	117.400	29.577	87.823	117.400
III „ „ dziewcząt	106.400	12.838	93.562	106.400
IV „ — Pogotowie Opiekuńcze	71.400	6.386	65.014	71.400
V „ dla chłopców	142.300	10.078	132.222	142.300
Dom Starców i Kalek Chrześcijan	203.400	16.230	187.170	203.400
Dom dla chronicznie chorych	88.300	6.823	81.477	88.300
Dom dla bezdomnej matki	24.600	1	24.599	24.600
	910.400	120.980	789.420	910.400

Załącznik Nr 6
Zestawienie budżetów przedsiębiorstw

NAZWA PRZEDSIĘBIORSTWA	W y d a t k i :				D o c h o d y :			
	zwyczaj- ne	przelew czystego zysku	nadzwyczajne	razem	zwyczaj- ne	deficyty	nadzwyczajne	razem
Gazownia Miejska	2.814.873	156.272		2.971.145	2.971.145			2.971.145
Osiedle mieszkaniowe im. M. M.	539.361	14.480		553.841	553.841			553.841
Zakład Hodowli Roślin	111.327			111.327	111.327			111.327
Apteka szpitalna	234.537			234.537	234.537			234.537
Warsztaty Mechaniczne	404.462			404.462	404.462			404.462
Tabor Miejski	244.240			244.240	244.240			244.240
Dom Pracy	217.042			217.042	217.042			217.042
Majątek Rszew	107.914	1.636		109.550	109.550			109.550
Betoniarnia	735.280		17.000	752.280	752.280			752.280
Rzeźnia Miejska № 2	364.057	152.173		516.230	516.230			516.230
Kanalizacja i Wodociągi	1.703.550		6.163.100	7.866.650	1.497.970	205.580	6.163.100	7.866.650
	7.476.643	324.561	6.180.100	13.981.304	7.612.624	205.580	6.163.100	13.981.304

Naczelnik Wydziału Finansowego

(—) *Heliodor Konopka*

Tymczasowy Prezydent m. Łodzi

(—) *Mikołaj Godlewski*

Tymczasowi Wiceprezydenci:

(—) *Antoni Pączek*

(—) *Kazimierz Kozłowski*

Z E S T A W I E N I E

preliminarza budżetowego Zarządu Miejskiego w Łodzi na rok 1938/39 według poszczególnych kategorii wydatków.

RODZAJ WYDATKÓW	B u d ż e t:				O g ó l e m
	Admini- stracyjny	Szpitali	Zakładów opiek.	Przedsięb. komunaln.	
Pobory członków Zarządu Miejskiego	71.875	—	—	—	71.875
„ pracowników	4.097.461	796.520	248.013	1.283.731	6.425.725
„ lekarzy	371.267	—	—	—	371.267
„ nauczycieli	532.423	—	—	—	532.423
„ służby szkolnej	704.202	—	—	—	704.202
„ robotników	372.150	—	—	1.158.267	1.530.417
Roboty sezonowe	408.647	—	—	21.857	430.504
Emerytury	715.486	—	—	—	715.486
Wpisy szkolne	60.000	—	—	2.053	62.053
Dodatek komunalny	674.923	82.674	28.401	32.351	818.349
Dodatek mieszkaniowy dla nauczycieli	439.018	—	—	—	439.018
Świadczenia na rzecz Ubezpieczalni Społecznej	331.944	51.853	12.162	288.665	684.624
Umundurowanie, odzież i bielizna	76.169	61.505	84.434	38.520	260.628
Komorne	1.180.126	124.795	69.082	43.940	1.417.943
Naprawy budowlane i instalacyjne	249.130	51.847	27.002	72.457	400.436
Opał	208.838	104.909	21.601	837.071	1.172.419
Oświetlenie	74.505	28.896	7.217	97.119	207.737
Oświetlenie ulic	902.311	—	—	—	902.311
Utrzymanie czystości i inne	173.513	34.795	49.676	14.670	272.654
Materiały kancelaryjne	130.680	4.373	695	30.257	166.005
Telefony	63.858	3.866	2.154	6.427	76.305
Prenumerata pism i zakup książek	53.178	1.580	3.139	1.621	59.518
Zakup inwentarza	151.892	88.759	13.168	18.164	271.983
Konserwacja	55.891	—	1.917	95.049	152.857
Środki lokomocji	342.666	3.035	1.213	92.739	439.655
Środki lecznicze i dezynfekcyjne	184.386	102.740	31.737	162.144	481.007
Pomoce naukowe	28.435	—	4.414	—	32.849
Podatki i ubezpieczenia	29.442	517	180	36.831	66.970
Asenizacja i wywóz śmieci	39.740	11.802	6.885	40.195	98.622
Diety i rozjazdy	38.598	—	—	2.000	40.598

Wydatki reprezentacyjne	25.000	—	—	—	25.000
Utrzymanie dróg	1.174.094	—	—	—	1.174.094
Opracowanie planu zabudowy miasta	69.319	—	—	—	69.319
Zwrot pracownikom podatku specjalnego	564.000	—	—	—	564.000
Amortyzacja i oprocentowanie pożyczek	4 904.672	—	—	1.539.791	6.444.463
Utrzymanie personelu i chorych	—	360.297	289.922	33.871	684.090
Pomoc dla położnic	92.893	—	—	—	92.893
Oplaty za własnych chorych	1.472.093	—	—	—	1.472.093
Koszty kuracyjne za chorych	324.820	—	—	—	324.820
Leczenie umysłowo chorych	861.509	—	—	—	861.509
Kąpiele	65 700	—	3.724	—	69.424
Dopłaty do szpitali	28 443	—	—	—	28.443
Koszty utrzymania dzieci	952 632	—	—	—	952.632
Zapomogi dla matek, obarczonych dziećmi	504.000	—	—	—	504.000
Utrzymanie starców	573.040	—	—	—	573.040
Domy noclegowe	29.000	—	—	—	29.000
Pogrzeby biednych	39.300	11.557	—	—	50.857
Opiekunowie społeczni	17.373	—	—	—	17.373
Walka z bezrobociem	82.363	—	—	—	82.363
Dopłata do zakładów opiekuńczych	841.433	—	—	—	841.433
Kupno nasion, roślin i t. p.	134 064	—	—	55 692	189.756
Wychowanie fizyczne	32 220	—	—	—	32.220
Koszty sądowe i obrona	24.200	—	—	—	24.200
Kwaterunki wojskowe	279.900	—	—	—	279.900
Składki członkowskie na rzecz związku	68 564	—	—	528	69.092
Za pobór podatków i opłat	43.450	—	—	—	43.450
Fundusze odnowienia i inne	270.711	—	—	304.711	575.422
Koszty ogólne przedsiębiorstw	—	—	—	148 805	148.805
Materiały do robót	—	—	—	838.990	838.990
Smary i benzyna	—	—	—	70.353	70.353
Dopłata do przedsiębiorstw komunalnych	205.580	—	—	—	205.580
Przelew czystego zysku	—	—	—	324.561	324.561
Subsydia i stypendia	1.086 058	—	—	—	1.086.058
Różne	654.796	2.180	3.662	124.774	785.412
O g 6 1 e m	28.183.981	1.928.500	910.400	7.818.204	38.841.085

ORGANA SAMORZĄDU MIEJSKIEGO

Ustawa z 23 marca 1933 r. wprowadziła jednolity na ogół dla całego obszaru Rzplitej (z wyjątkiem Śląska*) ustrój samorządu miejskiego. Reforma dokonana została pod kątem widzenia wzmocnienia czynnika fachowego, usprawnienia gospodarki miejskiej przez rozszerzenie kompetencji organów zarządzających i wykonawczych, rozbudowania systemu nadzoru zwłaszcza państwowego w kierunku kontroli nad celowością, legalnością i w ogóle aktywnością ciała samorządowego**).

Miasta dzielą się na wydzielone i niewydzielone z powiatowych związków samorządowych, zależnie od tego, czy liczba ich mieszkańców według ostatniego spisu ludności (art. 128) — przekroczyła 25.000, czy jeszcze nie dosięgnęła (art. 85, 99 ustawy § 4 i 169 ordynacji powiat. z 13/12 1872 dla zab. pruskiego w brzmieniu ust. z 1/3 1881; art. 3 dekretu z 4/2 1919 dla b. zaboru ros.); w województwach poznańskim i pomorskim Min. S. W. władny jest wyłączyć też mniejsze miasta, rozciągając nad nimi nadzór wojewody (art. 96).

Organami samorządowymi miejskimi są: Rada miejska, zarząd jako ciało kolegialne i odrębnie: przełożony gminy względnie jego zastępca i ławnicy; wreszcie komisje.

Organy te bądźto tworzą normy, bądźto rozstrzygają w sprawach konkretnych, albo ograniczają się do roli czynnika opiniotwórczego; przeważnie samodzielnie decydują, ponadto sprawują jednak jedne z nich funkcje nadzorcze nad działalnością innych, czuwając nad jej legalnością względnie celowością. Prócz tej kontroli wewnętrznej, istnieje nadzór z zewnątrz, wykonywany przez samorządy wyższego stopnia, albo przez władze państwowe. Organy samorządowe spełniają też czasem agendy z zakresu admini-

*) Odrębności ustrojowe Śląska, Gdyni i Warszawy oraz wniesione do Sejmu projekty zmian ordynacji wyborczej dla największych miast — omówione będą oddzielnie

***) Termin: „władza nadzorcza“, użyty w monografii bez bliższego określenia, oznacza — wydział powiatowy w stosunku do miast niewydzielonych, a w stosunku do pozostałych — wojewoda z udziałem wydziału (izby) wojew. z głosem stanowczym. Artykuł, cytowany bez dodatku odnosi się do ustawy o zmianie ustroju samorządu terytorialnego z 23/3. 1933 (294/35). Cyfry oznaczają: pierwsza pozycję, druga rok ogłoszenia w Dz. Ustaw, a, w odniesieniu do Gazety Administracyj — cyt. G. A. — pierwsza numer zeszytu, druga rok i dotyczy wyjaśnień, ogłoszonych w dziale „Samorząd“ tego czasopisma.

stracji państwowej. Obok organów stałych istnieją w końcu też organy przejściowe komisaryczne.

ROZDZIAŁ I. RADA MIEJSKA.

R a d a m i e j s k a jest organem, powołanym w pierwszym rzędzie do stanowienia norm w różnych dziedzinach miejskiej administracji jak w gospodarczej, (budżety, dostawy, lokata kapitałów, daniny), organizacyjnej i regulaminowej (personalne etaty, uposażenia, pragmatyka służb.), poza tym załatwia też sprawy konkretne (wybory, pożyczki, alienacje nieruchomości; zakładanie przedsiębiorstw miejskich, zmiany nazw ulic) i sprawuje ponadto czynności nadzorcze w stosunku do zarządu (art. 43, 62, 63).

W skład Rady miejskiej wchodzi przede wszystkim radni (czasem też zarząd). Liczba ich zależy od ilości mieszkańców, a wynosi ona minimum 12 — w miasteczkach liczących do 5.000 mieszkańców i wzrasta progresywnie w stosunku następującym: 16 przy ludności do 10 tysięcy, a potem kolejno o 8 osób aż do 72 w zależności od wzrostu zaludnienia miasta do 25, 40, 60, 120, 180, 250 i powyżej 250 tysięcy (art. 34).

Radni wybierani są drogą wyborów powszechnych.

Czynne prawo wyborcze do Rady miejskiej jest uzależnione od szeregu warunków, dotyczących kwalifikacji etycznych, dojrzałości umysłowej ogólnej i politycznej, związania z interesami danego terytorium samorządowego, wreszcie obiektywności przy wypełnianiu tego obowiązku obywatelskiego. Pod tym kątem widzenia ustawodawca ustanowił następujące przepisy.

Pozbawione są prawa wybierania:

1) osoby skazane¹⁾ wyrokiem sądowym na karę pozbawienia wolności za przestępstwo, popełnione z chęci zysku (kradzieże, oszustwa, sprzeniewierzenia) lub z innych niskich, t. j. nieetycznych pobudek (nie należą tu w każdym razie motywy polityczne). Przeszkoda ta trwa w ciągu lat pięciu od uprawomocnienia się wyroku; wymiar kary jest obojętny.

2) Skazane wyrokiem sądowym na utratę praw publicznych, bądź na karę wydalenia z wojska lub z korpusu oficerskiego, przy czym następstwa te działać zaczynają od chwili, gdy zapadł wyrok I-szej instancji, a więc przed uprawomocnieniem się i trwają przez okres czasu, na jaki wyrokiem sądu ustanowione zostały. Kodeks powszechny przewiduje tego rodzaju pozbawienie praw publicznych:

¹⁾ Ob. ordynację wyborczą do Sejmu (319/35): art. 3 — o utracie wybieralności za przekroczenie ustawy łowieckiej, jeśli pobudką czynu była chciwość, Ob. wyj. M. S. W. z 22/V 1933, cyt. w G. A. 12/33.

a) obligatoryjne w razie skazania na karę śmierci lub dożywotniego więzienia; na karę więzienia bez względu na rozmiary kary za zbrodnie stanu lub zbrodnie przeciwko interesom zewnętrznym Państwa i stosunkom międzynarodowym (art. 93—113 K. K.); wreszcie na karę więzienia za przestępstwa zagrożone co najmniej więzieniem ponad lat 5 (zbrodnie), o ile są popełnione z chęci zysku.

b) Fakultatywnie sąd powszechny może w wyroku orzec utratę praw publicznych, jeśli skazuje na więzienie za każde inne przestępstwo z niskich pobudek; obojętną rzeczą jest jak wysoką karę wymierza. Kodeks karny wojskowy²⁾ przewiduje wydalenie z wojska (art. 22 i 25), jako obowiązkowe lub dyskrecjonalne.

3) Osoby skazane wyrokiem dyscyplinarnym władzy państwowej lub samorządowej na wydalenie ze służby lub pozbawienie stanowiska publicznego lub prawa wykonywania zawodu. Przepisem tym objęte są też wolne zawody, posiadające swój samorząd, sprawujący władzę dyscyplinarną (adwokaci, lekarze). Przeszkoda ta trwa lat 5, począwszy od momentu uprawomocnienia się odnośnego orzeczenia dyscyplinarnego. Dotyczy to tylko zupełnego pozbawiania tych praw, a nie ma zastosowania w razie zawieszenia ich na pewien okres czasu. Należy zwrócić uwagę na to, że w tym wypadku, podobnie jak w omówionym wyżej w pkt. 1. decyduje dopiero moment uprawomocnienia się, albowiem pozbawienie praw ma tu charakter akcesoryjny, względnie oparte jest na orzeczeniu władzy, niewyposażonej w takie gwarancje niezawisłości, jak sądy powszechne. Natomiast tam, gdzie pozbawienie praw już zostało orzeczone wyrokiem sądu powszechnego, chociażby nieprawomocnym władza administracyjna odnieść się może do tego orzeczenia z większym zaufaniem i uzależniać od niego już w tym stadium kwalifikacje wyborcze.

Pozbawienie prawa wykonywania zawodu w trybie niedyscyplinarnym, a w szczególności w związku z orzeczeniem karno-administracyjnym, na podstawie samoistnego orzeczenia władzy administracyjnej, (w stosunku do lekarzy, felczerów, położnych, pielęgniarek, inżynierów i techników budowlanych) lub na podstawie wyroku sądowego, orzekającego utratę tego prawa w razie nadużycia zawodu lub ujawnionej, a groźnej dla społeczeństwa niezdolności sprawcy do wykonywania go (obligatoryjnie w przypadkach obowiązkowej utraty praw publicznych, zaś fakultatywnie w innych przypadkach) — nie skutkuje utraty czynnego prawa wyborczego. Również odebranie uprawnień do wykonywania niektórych zajęć w trybie

²⁾ Ob. 765/32. — Szereg wyjaśnień odn. biernego i czynnego prawa wyborczego (obywatelstwo, karalność, posiadanie nieruchomości, służba publiczna) zawiera okólnik M. S. W. Nr 98 z 14/X, 1933 (cyt. w G. A. 21/33).

zwłaszcza karn.-adm. (prawo wyrobu pieczęci, handlu truciznami, sprzedaży napojów alkoholowych) nie pociąga za sobą wymienionych wyżej skutków w dziedzinie prawa wyborczego.

4) Osoby, pozbawione orzeczeniem Trybunału Stanu³⁾ mandatu poselskiego lub senatorskiego względnie urzędu ministra. Trybunał stanu orzeka powyższe kary za wystąpienia, zawierające znamiona przestępstwa ściganego z urzędu, lub sprzeczne z obowiązkiem wierności wobec Państwa, poza tym za naruszenie zakazu nabywania na własność lub dzierżawę dóbr państwowych, przyjmowanie dostaw i robót rządowych, otrzymywanie od rządu koncesji lub innych korzyści osobistych. Przeszkoda ta trwa lat 10 od orzeczenia Trybunału.

5) Osoby, wykluczone od pełnienia czynnej służby wojskowej z powodu skazania za pewne przestępstwa popełnione z niskich pobudek albo skierowane przeciwko Państwu, lub pociągające za sobą karę więzienia powyżej 3 lat (art. 89 ust. 4 łącznie z art. 9 cyt. ustawy).

6) Osoby, umieszczone przez sąd w zakładzie leczniczym, w domu pracy przymusowej lub w zakładzie dla niepoprawnych (art. 79 — art. 85 K. K.), przeszkoda ta trwa przez cały czas pobytu w zakładzie.

7) Osoby, utrzymujące się z nierządu. Dotyczy to zarówno nierządnic, uprawiających swój proceder jak i osób czerpiących zyski z cudzego nierządu. O ile okoliczność ta była przedmiotem ścigania sądowego, wykluczenie od wykonywania prawa wyborczego orzeczone będzie w wyroku sądowym. Utrata prawa wyborczego następuje jednakże również w wypadkach tolerowanego uprawiania nierządu (715/22). Wymaganem jest w każdym razie, by fakt utrzymywania się z nierządu stwierdzony został w drodze urzędowej, więc przez wciągnięcie do odpowiedniej ewidencji i roztoczenie kontroli policyjnej. Nie są dostateczne poszlaki tylko w tym kierunku oparte na pogłoskach lub ujemnej opinii moralnej. Tylko osoby, czerpiące z nierządu utrzymanie tracą prawo wyborcze; a nie takie, które prowadzą tryb życia niemoralny, chociażby niezupełnie bezinteresownie, jeśli to nie stanowi podstawy ich egzystencji.

8) Osoby, pozbawione zupełnie lub częściowo zdolności do działań prawnych (obłąkani, małoletni, pozostający w stanie upadłości lub pod kuratelą z powodu marnotrawstwa), w szczególności umieszczeni w zamkniętym zakładzie dla chorych psychicznie, poza tym pozbawieni praw rodzicielskich lub opiekuńczych.

9) Niezawodowi wojskowi w służbie czynnej.

³⁾ Ob. 403/36.

⁴⁾ Ob. 577/33: § 2.

10) Obcokrajowcy .

11) Osoby, które w dniu zarządzenia wyborów przez władze administracyjną nie ukończyły 24 lat.

Wymaganem jest, aby głosujący co najmniej od roku, licząc wstecz od dnia zarządzenia wyborów (łącznie z tym dniem) mieszkał w danym mieście. Chodzi o zamieszkanie jednoroczne faktyczne, nieprzerwane lub kontynuowane chociażby z przerwami w ciągu tego okresu czasu, lecz z zamiarem stałego zamieszkania⁵⁾. Warunek powyższy nie jest wymagany u osób, które związane są materialnie, jako właściciele nieruchomości, położonych w tym mieście lub zawodowo z obszarem miasta, chociażby przez czas krótki, nawet w przeddzień zarządzenia wyborów się osiedlili.

Dotyczy to również posiadaczy nieruchomości, wykonywujących prawo posiadania w charakterze właścicieli, niemogących jednak wykazać się tytułem własności⁶⁾, jak np. parcelantów, osadników wojskowych, jeszcze w hipotece nie wykazanych, członków spółdzielni mieszkaniowych, którzy objęli lokale mieszkalne wreszcie posiadaczy, których tytuł własności jest sporny. Jeśli własność i posiadanie nie jest w tych samych rękach, przywilej przysługuje właścicielowi. Członkowie rodzin właścicieli i posiadaczy z tego przywileju nie korzystają.

Dyspensa od wymogu jednorocznego zamieszkania rozciąga się poza tym na osoby, zajmujące stanowiska w służbie państwowej, w samorządzie terytorialnym i gospodarczym (izby handlowo-przemysłowe, rolnicze, rzemieślnicze), w administracji kościelnej, przez państwo uznanej świeckiej i zakonnej, w służbie wojskowej, jako zawodowi wojskowi. Należą tu poza tym (577/33: § 4) pracownicy kontraktowi państwa, nauczyciele publicznych szkół powszechnych, płatni aplikanci sądowi, pracownicy K. K. O., pracownicy opłacani przez skarb śląski, członkowie zarządu miasta lub innych związków samorządowych, funkcjonariusze przedsiębiorstw i monopoli oraz P. K. O. Natomiast nie dotyczy to emerytów, pracowników urzędów, zakładów i przedsiębiorstw, wypuszczonych przez miasto lub inny związek samorządowy w dzierżawę względnie spółek akcyjnych, w których samorząd ma tylko swoje udziały⁷⁾.

Przywilej obejmuje w omawianym wypadku także członków rodzin danego funkcjonariusza, t. j. małżonka nieseparowanego, dzieci ślubnych i uprawnionych, pasierbów oraz razem z wyborcą w tym samym lokalu zamieszkałych rodziców i dalszych wstępnych (577/33: § 5). Sam fakt ob-

5) Ob. 309/28, 390/32, a zwłaszcza 489/34: § 3—10 i 653/30 (koment. 577/33: § 6).

6) Ob. 577/33: § 3, u. 2.

7) Ob. wyj. w okólniku M. S. W. Nr. 98 z 14/X. 1933 (L. SS. 19a/24/1) m. in do art. 3 ustawy (cyt. w G. A. 21/33).

jęcia tych stanowisk, z zachowaniem dawnego miejsca zamieszkania, nie stwarza praw wyborczych.

Obywatelom honorowym⁸⁾ przysługuje prawo wybierania bez względu na to, czy zamieszkują na obszarze danego miasta, czy gdzie indziej. Co do innych wymogów obowiązują one również w stosunku do honorowych obywateli. Czynne prawo wyborcze ulega zawieszeniu na czas postępowania karnego, wszczętego w sprawach o zbrodnie (t. j. przestępstwa zagrożone karą powyżej lat 5), za które sąd musi orzec utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych, t. j. w razie skazania na wysokie kary, śmierci lub dożywotniego więzienia i za niektóre przestępstwa, a mianowicie za zbrodnie, popełnione z chęci zysku, zbrodnie stanu lub przeciw interesom zewnętrznym Państwa i stosunkom międzynarodowym. Zawieszenie prawa wyborczego trwa w tym wypadku od chwili wszczęcia śledztwa, a w postępowaniu karnym bez śledztwa od chwili doręczenia aktu oskarżenia i kończy się w momencie zakończenia postępowania karnego drogą bądź to umorzenia (z powodu braku poszlak, przedawnienia, amnestji), bądź to wydania wyroku uniewinniającego, jeśli się uprawomocni. Zawieszenie prawa wyborczego oznacza, że istnieje ono wprawdzie, a więc wyborca powinien być m. in. umieszczony na liście wyborców, lecz prawo to nie może być wykonane. Wykonanie tego prawa następuje za pomocą aktu głosowania w oznaczonym terminie; jeśli zatem do tego dnia sytuacja nie została wyjaśniona na korzyść wyborcy, będzie on praktycznie odsunięty przez komisję wyborczą od brania udziału w głosowaniu; nie wyklucza to jego ewentualnego partycypowania w wyborach uzupełniających.

Prawo wyborcze przysługuje obywatelom polskim bez różnicy płci. Stosownie do art. 39—42 ustawy i zgodnie z Reg. wyb. (259/34): zarządza wybory w miastach niewydziałonych starosta, w innych Wojewoda.

Wybory odbywają się na podstawie powszechnego, równego, tajnego i bezpośredniego systemu głosowania oraz stosunkowego rozdziału mandatów.

Wyborca może głosować wyłącznie na kandydatów, których nazwiska umieszczone są na jednej tylko liście. Każdy wyborca rozporządza tylu głosami, ilu radnych wybiera się w danym okręgu wyborczym, ale tylko w obrębie jednej listy. Rozdział mandatów pomiędzy listy kandydatów dokonywany jest w stosunku otrzymanych ważnych kart do głosowania. Rozdział mandatów w obrębie danej listy pomiędzy poszczególnych kandydatów dokonywany jest w zależności od uzyskanych przez każdego z nich ważnych głosów. Listę kandydatów zgłasza się dla każdego okręgu oddzielnie do głównej komisji wyborczej, muszą one być podpisane przez co

⁸⁾ Ob. 577/33: § 7.

najmniej 1/50 wszystkich wpisanych do spisu wyborców danego okręgu. Kandydować można tylko w jednym okręgu i tylko z jednej listy. Zastępcami radnych zostają ci kandydaci z danych list, którzy mandatu nie uzyskali; liczba zastępców nie może przekraczać liczby radnych, uzyskanych przez daną listę.

Terminy w reg. przewidziane nie mogą być skrócone ani przez władze wyborcze, ani nadzorcze, gdyż uszczupliłoby to prawa wyborców (wyjaśnienie MSW. w G. A. 9/34). Członek komisji wyborczej lub zastępca, w razie wystawienia ich kandydatury na radnego oraz przyjęcia tej kandydatury, winni być zwolnieni przez władzę, która ich powołała z czynności w komisji wyborczej (wyj. MSW. w G. A. 10/34)⁹⁾.

Wybory są nieważne, jeśli dopuszczono się przekupstwa, fałszu, podstępów lub naruszenia regulaminu, a popełnione uchybienia mogły wpłynąć na wynik. Protest ma prawo wnieść taka liczba wyborców danego okręgu, jaka jest uprawniona do zgłoszenia kandydatur — z żądaniem unieważnienia wyborów w całości lub też wyboru poszczególnego radnego. Wniesienie protestu nie wstrzymuje ukonstytuowania się Rady miejskiej. O unieważnieniu orzeka się na skutek protestu lub z urzędu; rozstrzyga w miastach niewydzielonych starosta po wysłuchaniu opinii wydziału woj.

Na obszarze województwa pomorskiego i poznańskiego wydział wzgl. izby wojewódzkie współdziałają z głosem stanowczym (art. 97 u. 1). Decyzje na skutek protestu są orzeczeniem jakby drugiej instancji (od ogłoszenia wyniku wyborów), niezaskarżalne więcej w trybie normalnym administracyjnym (art. 42); natomiast w razie unieważnienia z urzędu, przysługuje od postanowienia starosty względnie wojewody odwołanie do wyższej władzy. W Poznańskim można odwołać się do wojewódzkiego sądu administracyjnego, wzgl. do N. T. A. także w razie protestu (art. 97 u. 2). Tryb sądowo-administracyjny po wyczerpaniu toku instancji jest w ogóle dopuszczalny.

W miejsce radnego, którego mandat unieważniono wchodzi zastępca, a po unieważnieniu wyborów w całości — zarządza się nowe wybory na podstawie tych samych spisów wyborców, które ulec mogą tylko sprostowaniu przez komisję z powodu wniesionych reklamacji.

Bierne prawo wyborcze posiadają osoby wyposażone w dniu zarządzenia wyborów względnie zgłoszenia listy kandydatów (259/34: § 15—19) w czynne prawo wyborcze, jednakże z następującymi ograniczeniami: 1) kandydat na radnego miejskiego powinien ukończyć najpóźniej w przeddzień zarządzenia wyborów lat 30; 2) władać językiem polskim

⁹⁾ Szczegółowe wyjaśnienia zawiera okólnik MSW. Nr. 103 z 27/VII. 1934. Nr. SS. 33/23/1, cyt. w G. A. 16/34.

w słowie i piśmie¹⁰⁾; (specjalny cenzus wykształcenia nie jest wymagany). Jednakże M. S. W. władne jest moc obowiązującą tego przepisu na czas określony dla niektórych obszarów Państwa zawiesić (art. 4 u. 2 i 3); 3) wykluczeni są¹¹⁾ pozostający w służbie czynnej w obrębie miasta, wojskowi, funkcjonariusze policji państwowej bez względu na rangę, funkcjonariusze straży granicznej, a przede wszystkim urzędnicy i niżsi funkcjonariusze starostwa powiatowego względnie grodzkiego (odn. wydzielonych miast) i województwa, których kompetencja administracyjna rozciąga się m. in. na odnośne miasta. Odnosi się to też do funkcjonariuszy zatrudnionych w oddziałach służby zespolonych z admin. ogólną (pośrednictwo pracy, zarządy drogowe, urzędy ziemskie)¹²⁾.

Mogą jednakże kandydować funkcjonariusze władz, które mają wprawdzie w obrębie miasta swoją siedzibę, ale nie obejmują swoją kompetencją obszaru tego miasta np. starosta powiatowy w Łodzi może kandydować do rady miejskiej w Łodzi. Co do urzędników samorządowych w ogóle, to nie mogą kandydować ci z pośród nich, którzy pracują w wydziale powiatowym¹³⁾, sprawującym nadzór nad odnośnym miastem, jako wydzie-

10) Ob. 605/33. — Za dowód umiejętności władania językiem polskim w słowie i w piśmie należy przyjąć dowód uczęszczania do szkoły powszechnej lub innej równorzędnej, w której język polski był obowiązkowy lub — w braku takiego dowodu — napisanie w obecności przewodniczącego głównej komisji wyborczej paru zdań po polsku. Przewodniczący winien korzystać z prawa stwierdzania umiejętności władania językiem jedynie w wypadkach uzasadnionych wątpliwością. Nieumiejętność wspomniana musi być stwierdzona w sposób dosłowny i niewątpliwy np. fakt popełniania błędów gramatycznych albo ortograficznych nie szkodzi (okólnik Min. z 12. X. 1933 r., cyt. w G. A. 20/34).

11) Wg. rozp. 577/33: § 9 osoby te, o ile pozatem odpowiadają warunkom wybieralności, mogą kandydować, jeżeli dotyczące ich przepisy służbowe tego nie wzbraniają lub sprawy powyższej nie regulują inaczej. Osoby te mogą przyjąć wybór jedynie z warunkiem, że przed objęciem mandatu radnego, najpóźniej w ciągu 4 tygodni po dokonaniu ich wyboru albo ostatecznym rozstrzygnięciu protestu (art. 31, 42, 53 i 97 ustawy) w razie wniesienia go przeciw wyborowi, zostaną zwolnione z zajmowanego stanowiska. Ob. też niżej uw. 19.

12) Do funkcj. zarządów miejskich w miastach, stanowiących powiaty miejskie dla celów administracji rządowej, w których prezydenci miast sprawują funkcje starostów grodzkich stosuje się ust. 2 artykułu 5 ustawy. Ob. wyj. w okóln. M.S.W. Nr. 98 z 14. X. 1933, cyt. w G. A. 21/33.

13) Min. S. W. wyjaśniło pismem z 28. I. 1937 (cyt. w G. A. 4/37), że ograniczenia art. 5 i 9 ust. nie mają zastosowania do radnego gminy, będącego członkiem Związku Międzykomunalnego, jeżeli w tym związku zajmuje płatne stanowisko, bo Związek Międzykomunalny posiada osobowość prawną odrębną od osobowości gminy.

lonym z powiatu. Natomiast mogą kandydować pracownicy samorządowi¹⁴), zatrudnieni w sąsiednich gminach miejskich lub wiejskich, chociażby należących do tego samego powiatowego związku samorządowego, o ile oczywiście w danym mieście stale mieszkają.

Poza tym kandydować mogą członkowie rad powiatowych, terytorialnie właściwych oraz wydziałów powiatowych tudzież rad i wydziałów wojewódzkich.

Myślą przewodnią tych postanowień było wyeliminowanie czynnika biurokratycznego, który zwłaszcza w mniejszych miastach dzięki faktycznej przewadze socjalnej elementu urzędniczego (resortów, związanych z bezpieczeństwem) mógłby przyczynić się do osłabienia idei samorządu, a ponadto w okresie wyborów wywierać pewną presję na wyborców. Zastrzeżenie to nie dotyczy sędziów, prokuratorów i urzędników fachowych działów administracji.

Mandatu ławnika nie wolno łączyć z mandatem radnego¹⁵) (art. 37 ust. 6).

Bierne prawo wyborcze nie ulega zawieszeniu, można więc m. in. wybierać osoby, przeciwko którym toczy się postępowanie karne, mogące się zakończyć pozbawieniem praw. Będzie to miało jednakże wpływ na losy mandatu.

Funkcjonariusz miejski na posadzie nie może być jednocześnie radnym tego samego miasta, nie może bowiem w jednej osobie jednoczyć atrybucyj wykonawczych i nadzorczych. Dotyczy to zarówno pracownika administracji miejskiej¹⁶) w ścisłym tego słowa znaczeniu, jak i w miastach sta-

14) Min. S. W. wyjaśniło pismem z 24. VII. 1937 (cyt. w G. A. 15/37), że kumulacja mandatu radnego ze stanowiskiem nauczyciela publicznej szkoły dokształcającej, której wydatki ponosi w 2/3 Zarząd Miejski, a w 1/3 Skarb Państwa jest sprzeczna z duchem przepisu art. 5, bo nauczyciel taki zależny jest od organów miejskich, a szkoły wspomniane uważać należy za samorządowe w sensie art. 1 ustawy 152/37.

15) Min. S. W. wyjaśniło m. in. w piśmie z 22/I. 1937 (cyt. w G. A. 4/37), że ławnik ustępującego Zarządu Miejskiego (z powodu upływu kadencji), wybrany do Rady Miejskiej, automatycznie traci mandat z chwilą ukonstytuowania się nowowybranej Rady, a więc jeszcze przed dokonaniem wyborów i ukonstytuowaniem się nowego zarządu. Do ławnika takiego nie mają zastosowania przepisy art. 2 ust. 4 ustawy o urzędowaniu członków ustępującego organu zarządzającego do chwili ukonstytuowania się organu nowowybranego, a tym samym art. 6 ust. 2 o przymusie wykonywania mandatu ławnika, chyba, że na podstawie ust. 2 tegoż artykułu osoby te zaraz po ukonstytuowaniu się nowowybranej Rady Miejskiej złożyły mandaty radnych. Sprzecznie z tym poglądem, wadliwie interpretuje Min. omawiany przepis w reskrypcie z 25. V. 1936 (cyt. w G. A. 12/36).

16) Chodzi nie o dorywcze, jednorazowe zajęcie, a stałe na czas nieokreślony, płatne w stałych odstępach czasu — jest to wtedy „posada“, a nie tylko wejście w stosunki prawne z miastem w charakterze kontrahenta w rozumieniu art. 9 ust. 1 (Wyj. M. S. W., cyt. w G. A. 14/34).

nowiących powiaty miejskie dla celów administracji rządowej (gdzie prezydenci sprawują funkcje starostów grodzkich), wreszcie pracowników przedsiębiorstw i zakładów miejskich w mniejszym lub większym stopniu niezależnionych i przekształconych w samodzielne instytucje (n. p. w K. K. O.)¹⁷⁾. Kandydatura urzędnika miejskiego może być wysunięta, jak każda inna tylko za jego zgodą¹⁸⁾, nie przesądza to jednak skuteczności dokonanego wyboru. Wybrany do rady miejskiej urzędnik nie jest obowiązany, jak wynika z art. 5 ust. sam. do przyjęcia mandatu (wbrew kategorycznemu przepisowi art. 6 tejsze ustawy), — przysługuje mu prawo rezygnacji bez narażenia się na jakiegokolwiek konsekwencje ujemne¹⁹⁾. Jeżeli jednak mandat przyjął, to fakt ten nie nadaje mu jeszcze charakteru radnego miasta. Musi mianowicie złożyć na ręce prezydenta względnie burmistrza oświadczenie, niewątpliwie pisemne o przyjęciu wyboru na radnego, przy czym formalność ta winna być załatwiona w ciągu dni 7 po ogłoszeniu wyniku wyborów. Oświadczenie takie nie wymaga żadnej aprobaty, ma ono znaczenie konstytutywne, jednakże pod warunkiem, iż wybrany urzędnik zrezygnuje ze swej posady w zarządzie miejskim.

Rezygnacja winna nastąpić równocześnie ze złożeniem oświadczenia o przyjęciu wyboru²⁰⁾. Nie może bowiem jeden kandydat swoim kunktorstwem wstrzymywać ukonstituowania się rady miejskiej²¹⁾. Niezachowanie terminu siedmiodniowego, przewidzianego ustawowo dla oświadczenia o przyjęciu wyboru lub niezłożenie w tymże terminie dymisji pociąga za sobą utratę wspomnianego mandatu, o czym orzeka przewodniczący zarządu miejskiego (analog. art. 7 u. 3)²²⁾.

17) W związku z wątpliwością co do syndyka miejskiej K. K. O., mającego zastrzeżony w umowie ściśle określony ryczałt miesięczny na utrzymanie kancelarii Min. wyjaśniło, że stanowisko to, jako płatna, podpada pod pojęcia posady, przeto wybrany, pragnąc zatrzymać mandat radnego, winien zrzec się stanowiska syndyka, o ile to stanowisko będzie nadal w ten sposób opłacane (Wyj. cyt. w G. A. 22/34.)

Co do członków Zarządu K. K. O. miejskiej, to tylko płatny członek tego Zarządu musi zrzec się swej posady, jeśli przyjmie wybór do Rady M., a to dlatego, że Rada M. sprawując kontrolę nad działalnością Kasy, sprawuje kontrolę nad działalnością członków Zarządu Kasy. Dopuszczenie więc osób do sprawowania kontroli nad własną działalnością byłoby sprzeczne z intencją ustawy (Wyj. M. S. W., cyt. w G. A. 16/35).

18) Ob. regulamin wyborczy 259/34: § 16.

19) W myśl rozp. 577/33: § 11 u. 2 — gdy odmowa nastąpiła jedynie wskutek braku zgody władz na ustąpienie ze służby.

20) Ob. 577/33: § 10 u. 2.

21) Kumulacja mandatu posła lub senatora ze stanowiskiem samorządowym, obsadzonym na podstawie wyboru lub wniosku organów samorządowych jest dopuszczalna (wyj. M. S. W. w G. A. 18/36).

22) Ob. wyj. M. S. W. w G. A. 11/36.

Obowiązek przyjęcia i zrzeczenie się mandatu (art. 6). Poza omówionym wyżej wypadkiem istnieje obowiązek przyjęcia mandatu radnego przez kandydata wybranego, który przed sporządzeniem list kandydatów wyraził zgodę na wysunięcie swej kandydatury. Z chwilą ogłoszenia wyniku wyborów mandat jest już prawomocny (oczywiście jeśli niezaprotestowany) i nie wymaga żadnego formalnego aktu przyjęcia. Wchodzi więc tylko w grę złożenie mandatu już uzyskanego. Nastąpić to może tylko z przyczyn następujących:

a) objęcie mandatu posła lub senatora albo płatnego urzędu publicznego w służbie państwowej, samorządowej lub instytucji publiczno-prawnej²³⁾;

b) przyjęcie mandatu w zarządzie miejskim tego samego miasta. Nie wymaga to niczyjej zgody, a skutkuje utratę mandatu radnego nawet bez wyraźnego zrzeczenia się z mocy samego prawa (art. 38 ust. 6);

c) przyjęcie mandatu w jakimkolwiek organie ustrojowym samorządowym, stanowiącym lub wykonawczym; decyzja odnośna może być powzięta przez radnego samoistnie i pociąga za sobą automatycznie utratę dotychczasowego mandatu w radzie miejskiej.

Prócz powyższych wypadków, gdzie radny z mocy ustawy sam dysponuje swoim mandatem, przewidziane są inne wypadki, w których złożenie mandatu wymaga zezwolenia, a mianowicie:

d) jeśli radny z powodu choroby lub krytycznego położenia materialnego nie może pełnić publicznych obowiązków;

e) jeśli radny w związku ze swoimi zajęciami stałymi zmuszony jest przebywać stale poza obszarem miasta, albo wydalać się często, a zarazem na czas dłuższy. Ustawodawca ma na myśli a priori zajęcia zarobkowe, a poza tym takie, które absorbują radnego tak dalece, że wytwarzają fizyczną niemożliwość uczestniczenia w posiedzeniach rady miejskiej. Wobec tego, że posiedzenia te niezbyt często się odbywają, trudności, o których tu mowa, należeć będą do wyjątkowych. Poza tym należy wziąć pod uwagę w pierwszym rzędzie takie przeszkody, które wyłoniły się dopiero po wyborach. Jeśli istniały one bowiem przedtem, a kandydat z całą świadomością zaakceptował postawienie swej kandydatury, to widocznie w jego własnym przekonaniu zatrudnienia jego poza granicami miasta nie stanowią przeszkody w braniu udziału w pracach rady miejskiej. Władza nadzorcza uwzględni więc ten motyw tylko wówczas, jeśli dojdzie do wniosku, iż radny nie doceniał należycie powyższych trudności, lub że one po objęciu przezeń mandatu znacznie się spotęgowały;

f) prócz wyszczególnionych powodów władza uwzględnić może jeszcze dyskrecjonalnie inne przyczyny, które uzna za ważne.

²³⁾ Szczegółowo ob. 577/33: § 12.

W wypadkach wymienionych wyżej rubr. d)—f) orzeka o dopuszczalności złożenia mandatu wydział powiatowy w stosunku do miasta niewydzielonego z powiatowego związku samorządowego²⁴⁾, a w innych miastach magistrat. Te same władze mają prawo nałożyć na osoby, które złożyły mandat bezprawnie, jednorazowo świadczenie w wysokości od 10 zł. do 100 zł. zależnie od (577/33: § 14 u. 2) stopnia wyrobienia obywatelskiego, wagi i powodów naruszenia odnośnego postanowienia przez radnego. Jest to świadczenie o charakterze penalnym wprawdzie, nie podpadające jednak pod pojęcie kary w znaczeniu prawa karnego, nie ulega ono w szczególności zamianie na karę pozbawienia wolności i może być tylko wyegzekwowane w drodze administracyjnej. Wymienione władze mają prawo, ale nie obowiązek stosowania tego środka represyjnego. Jest to jedyna forma przymusu moralnego do sprawowania mandatu. Strona może od powyższej decyzji, która winna być na piśmie doręczona, odwołać się wg. zasad Rozp. o postępowaniu administracyjnym (341/28) w ciągu dni 14 do wojewody, bez względu na to, czy chodzi o miasta wydzielone czy niewydzielone. Wojewoda rozstrzyga definitywnie przy współudziale wydziału wojewódzkiego z głosem stanowczym. Dopuszczalna jest też skarga do N. T. A., albowiem nie chodzi tu o orzeczenie karno-administracyjne, dla których jest tryb inny, kierowania do Sądu²⁵⁾.

Co do złożenia mandatu to niema na to przepisanej formy. Może to więc nastąpić drogą oświadczenia na posiedzeniu rady miejskiej, pisemnie przez złożenie odpowiedniej deklaracji do rąk przełożonego gminy, albo wreszcie przez faktyczne uchylanie się od udziału w posiedzeniach rady miejskiej, co najmniej trzech kolejnych.

Zawieszenie mandatu. Mandat radnego miejskiego ulega zawieszeniu w dwóch wypadkach:

1) w razie wszczęcia postępowania karnego względnie nieprawomocnego skazania za zbrodnie, pociągające za sobą wobec skazania utratę praw publicznych (art. 3 ust. 5). Jeśli postępowanie toczyło się przed wyborami, to nie jest to wprawdzie przeszkodą w wysunięciu kandydatury²⁶⁾,

²⁴⁾ Wg. wyjaśnienia M. S. W. (G. A. 11/35) odnosi się to w Poznańskim też do miast, korzystających z wyższej instancji nadzorczej, wyjątkowo na zas. art. 96. choć nie zaliczają się one do wydzielonych.

²⁵⁾ Ob. też okólnik M. S. W. Nr. 98 z 14. X. 1933, pkt. 11 (cyt. w G. A. 21/33) — ust. o N. T. A. (806/33): art. 6 pkt. 1 i KPK.: art. 640 n.

²⁶⁾ Inne nieco stanowisko zajęło widocznie Min. S. W., w którego wyjaśnieniu — cyt. w G. A. 22/36 — czytamy m. in.: „Jeżeli okoliczności te zajdą przed dokonaniem wyboru, lecz z powodu np. ich nieujawnienia wybór zostanie dokonany, członek organu ustrojowego traci mandat tylko wówczas, gdy nie zapadł jeszcze wyrok prawomocny, przywracający prawo wybieralności. Z tego wynika, że gdy okoliczności, przewidziane w art. 3 ust. 5 staną się wiadome po wydaniu wyroku prawomocnego, przywracającego prawo wybieralności, członek org. ustr. mandatu nie traci, ani też nie może być zawieszony w jego sprawowaniu“.

jednakże w razie wyboru wybrany radny nie może wcześniej przystąpić do sprawowania mandatu, dopóki sprawa karna nie zostanie zlikwidowana²⁷⁾, choćby okres ten trwał przez cały czas kadencji.

W miejsce radnego zawieszzonego w swoich czynnościach nie można powoływać zastępcy, ani też przystępować do wyborów uzupełniających.

Analogiczne postanowienia obowiązują w wypadku, gdy przeciwko radnemu wszczęto postępowanie karne już po wyborach, względnie po objęciu przezeń funkcji radnego. Wymienione skutki prawne nie następują od razu z chwilą wszczęcia postępowania karnego z mocy ustawy, a dopiero, gdy fakt ten zostanie stwierdzony drogą orzeczenia deklaratoryjnego przełożonego gminy (art. 7 ust. 3), które ulega w trybie admin. zażalenie, lecz może być też kontrolowane co do swej zasadności przez władze nadzorcze z urzędu lub na wniosek osoby zainteresowanej. Odzyskanie prawa wykonywania mandatu nastąpi w razie zaistnienia odnośnych warunków (umorzenia, uniewinnienia) i stwierdzone zostanie również drogą odpowiedniego orzeczenia pisemnego przełożonego gminy.

2) drugi wypadek odebrania prawa wykonywania mandatu wiąże się z dążeniem do uniemożliwienia radnemu wyzyskania swego stanowiska, celem osiągnięcia korzyści materialnych. A w szczególności, kto w chwili wyboru pozostawał z zarządem miasta w kontakcie handlowym (art. 9), jako kontrahent z tytułu zawartych aktów prawnych, pociągających²⁸⁾ za sobą zobowiązania miasta (kupno, pożyczka, dostawy, dzierżawy, spółki²⁹⁾

²⁷⁾ Jeśli ani w ustawie ani w akcie oskarżenia, ani w decyzji o wszczęciu śledztwa nie ma danych co do chęci zysku lub niskich pobudek, to rozstrzyga o tem władza, orzekająca o zawieszeniu lub utracie mandatu wg. swego uznania. (Wyj. M. S. W. w G. A. 22/36).

²⁸⁾ Okólnik M. S. W. z 22 VIII 1934. Nr. SS. 16/10/1 (cyt. w G. A. 17/34) głosi między innymi, co następuje: Radny może być zawieszony w sprawowaniu mandatu, jeżeli pozostaje w niedozwolonych stosunkach prawnych ze związkiem samorządowym także w sposób pośredni, gdy więc może mieć korzyści materialne dzięki takim stosunkom współmałżonka albo bliskich swych krewnych np.: jeśli w przedsiębiorstwie, które pozostaje w stosunkach prawnych z gminą, formalne kierownictwo albo znaczna część udziałów nie pozostaje wprawdzie bezpośrednio w rękach interesowanego członka organu ustrojowego, lecz w rękach jego małżonka lub krewnych w linii prostej, mimo to jednak faktycznie ma on wpływ na dane przedsiębiorstwo, zwłaszcza, gdy z nimi prowadzi gospodarstwo domowe.

Powyższa interpretacja ekstenzywna przepisu ograniczającego prawa, jest dość dowolna.

²⁹⁾ Zastępstwo procesowe miasta przez adwokata, jeśli nie polega na umowie co do prowadzenia wszystkich lub pewnej kategorii spraw sądowych, lecz na udzielonym w każdej poszczególniej sprawie pełnomocnictwie, przy czym adwokat pobiera wynagrodzenie taryfowe, a nie umowne — nie stwarza stosunku kontrahenta w sensie art. 9 ust. 1, więc nie stoi na przeszkodzie objęciu mandatu radnego lub członka Zarządu przez adwokata (reskrypt M. S. W. z 25/V 1936, Nr. SS. 82/1-4, cyt. w G. A. 12/36).

musi powstrzymać się od udziału w posiedzeniach rady miejskiej, dopóki stosunki te trwają i dopóki odnośne rachunki nie zostaną ostatecznie uregulowane. Tylko wyjątkowo transakcje tego rodzaju nie skutkują zawieszenia mandatu, o ile zostaną w tej części, która jeszcze nie jest sfinalizowana, zatwierdzone przez władzę nadzorczą, jeżeli przy tym ważne względy miejscowe zmuszają do kontynuowania stosunków handlowych z radnym (np. brak innego dostawcy w tej miejscowości), a ponadto wykluczone jest dzięki warunkom umowy uprzywilejowanie radnego (z góry określone normy czynszowe, cenniki).

Uchybienie tym przepisom, a więc czynne uczestniczenie radnego w obradach³⁰⁾, mimo istnienia powyższej przeszkody pociąga za sobą w każdym razie nieważność jego głosu. Ponadto władza nadzorcza może każdą uchwałę powziętą w obecności radnego, będącego jednocześnie kontrahentem miasta unieważnić, chociażby uchwała dotyczyła spraw, z transakcją nie związanych³¹⁾. Unieważnienie jest aktem swobodnego uznania i zależy będzie przede wszystkim od oceny, czy obecność takiego radnego albo kilku zainteresowanych mogła wpłynąć na zniekształcenie i tendencyjność zapadłej w tych warunkach uchwały. Władza nadzorcza musi jednak zarządzić unieważnienie, jeśli w ciągu dni 30 po dniu powzięcia danej uchwały złożony zostanie wniosek odnośny przez osobę zainteresowaną, a więc taką choćby z poza grona rady miejskiej pochodzącą osobę, która twierdzi i umotywuje, że uchwała ta naruszyła jej prawa lub chociażby jej oczekiwania (np. ktoś ubiegający się o koncesję, jeśli interesy radnego wytwarzają dlań konkurencję).

Uchwała rady miejskiej, któraby wbrew powyższym przepisom cokolwiek postanowiła byłaby nieważna jako naruszająca istotne wymagania formalne (art. 66 ust. 1 oraz 769/33: § 14—16). W wypadku, gdy radny dopiero po objęciu mandatu nawiązał stosunki prawne w charakterze kontrahenta z zarządem miejskim, brak na to sankcji w stosunku do radnego; transakcja przez niego zawarta będzie ważna, a mandat nie ulega zawieszeniu. Jednakże zarząd miasta, który wbrew temu zakazowi do-

³⁰⁾ Nie ma podstawy do unieważnienia, jeśli zainteresowany zabrał jedynie głos na początku odnośnego punktu obrad. Ob. wyj. M. S. W. w G. A. 24/34.

³¹⁾ Min. S. W. wyjaśniło w związku z podniesioną z terenu wątpliwością w reskrypcie z 9/X. 1937, SS. 3/41-1 (cyt. w G. A. 21/37 m. in. co następuje: „Radny, z którym gmina toczy proces sądowy o należność za prąd elektryczny, nie może być z tego powodu zawieszony w sprawowaniu mandatu radnego. Mają tu natomiast zastosowanie postanowienia ust. 2 art. 9. — Dalej Min. nadmienia że zawieszenie, o którym tu mowa, dotyczy jedynie wypadku, gdy okoliczności przewidziane w ust. 1 art. 9 zachodzą w chwili wyboru danego członka i że kwestię, jakie stosunki prawne należy uważać za niedozwolone — trzeba rozstrzygać indywidualnie.

puścił do tej transakcji, nie porozumiewając się uprzednio co do jej warunków z władzą nadzorczą, ponosi wobec miasta ewentualną odpowiedzialność materialną, jeśli odnośna uchwała zarządu (względnie postanowienie przełożonego gminy) zostaną jako bezprawne unieważnione.

Zmiany w składzie i rozwiązanie rady miejskiej:

Utrata mandatu:

1) Brak biernego prawa wyborczego. W myśl art. 7-go ustawy radny miasta traci mandat, jeśli w okresie jego sprawowania zajdzie okoliczność, wyłączająca jego wybieralność, albo jeśli okoliczność ta już przedtem t. j. przed objęciem mandatu istniała, ale stała się wiadomą w okresie późniejszym. Wchodzą tu w grę momenty następujące:

a) prawomocne³²⁾ skazanie za przestępstwa, lub wykroczenie dyscyplinarnego, pozbawiające prawa wyborczego z mocy wyroku sądowego lub dyscyplinarnego, lub pozbawienia tego prawa orzeczeniem Trybunału Stanu, wykluczenie ze służby wojskowej, umieszczenie w zakładzie, utrzymywanie się z nierządu, pozbawienie zdolności cywilnej do działań prawnych. Przeszkody te muszą być aktualne w momencie, gdy są rozpatrywane; jeśli istniały one wprawdzie przed i po objęciu stanowiska radnego, lecz nie zostały ujawnione, a w chwili rozważania tej sprawy już ustały, to nie pociągają one za sobą utraty mandatu;

b) służba czynna w wojsku skutkuje utratę mandatu, jeśli radny zarówno w okresie wyborów jak i potem albo tylko potem, a w szczególności w momencie ujawnienia tej okoliczności, służy w wojsku;

c) obcokrajowość, nabyta po objęciu mandatu, albo jeśli w czasie wyborów radny wciągnięty był mylnie, czy podstępnie, jako cudzoziemiec na listę kandydatów i pozostał nim nadal po objęciu mandatu. O ile jednak okoliczność ta wiadomą się stanie dopiero po okresie, gdy radny ten zdążył uzyskać obywatelstwo polskie, mandat jego moc swoją zachowuje;

d) co do wieku, to radny traci mandat, jeśli przeszkoda ta w chwili jej ujawnienia, pozbawiała go możliwości kandydowania. O ile zatem przed zarządzeniem wyborów nie miał ukończonych lat 30, ale przekroczył ten wiek jako radny przed wykryciem tego braku wybieralności, mandat jego kwestjonowany być nie może;

e) to samo dotyczy faktu sprawowania pewnych urzędów państwowych lub samorządowych, wykluczających wybieralność; okoliczność ta pozba-

³²⁾ Członek organu ustrojowego, nie traci mandatu, nawet w razie skazania, doóki wyrok nie uprawomocnił się, lecz podlega zawieszeniu w jego sprawowaniu (G. A. 22/36).

wia mandatu, jeśli jest jeszcze aktualną t. j. jeśli radny nadal na tym urzędzie pozostaje, albo już jako radny, stanowisko takie obejmuje;

f) zmiana stałego miejsca zamieszkania, lub przeniesienie urzędnika na inne miejsce służbowe, pociąga za sobą utratę mandatu. Jeśli kandydat nie mógłby się wykazać jednorocznym zamieszkaniem w mieście do dnia zarządzenia wyborów, to naraża się na utratę mandatu wówczas tylko, gdy w momencie wykrycia tej okoliczności, po objęciu mandatu nie upłynął jeszcze rok od czasu osiedlenia się w mieście;

g) nieznamość języka polskiego w słowie i piśmie pociąga za sobą utratę mandatu na podstawie orzeczenia przełożonego gminy, jednakże brak ten musi być zupełny i notoryczny i wyjść na jaw w toku urzędowych czynności rady; błędy ortograficzne i gramatyczne nie stanowią podstawy dostatecznej do takiego orzeczenia. Członek rady miejskiej, którego umiejętności w omawianym kierunku zakwestionowano, może nie poddać się egzaminowi, mającemu za zadanie stwierdzenie tej okoliczności. Jeśli już w toku postępowania wyborczego przewodniczący komisji wyborczej uznał, badając ten moment, że kandydat włada językiem polskim, to w takim wypadku niedopuszczalne jest już wydanie przeciwnej decyzji po wyborach. O ile natomiast umiejętność ta w stadium wyborczym nie była wcale badana, a wyjdzie na jaw później w toku czynności rady zupełne notoryczne niewładanie językiem polskim bądź w słowie bądź w piśmie, wówczas, można pozbawić mandatu. Od tej decyzji przysługuje radnemu odwołanie w myśl art. 82 Rozp. o post. adm. Stosownie do art. 93 może n. p. przewodniczący wydziału powiatowego wezwać rekurenta, aby w jego obecności napisał kilka zdań po polsku; w razie pomyślnego wyniku tej próby, orzeczenie burmistrza może być uchylone z powodu błędnej oceny stanu faktycznego³³⁾.

— Utrata mandatu w wypadkach wyżej wyszczególnionych, następuje z mocy ustawy, a stwierdza ten fakt przełożony gminy miejskiej, orzeczeniem, wobec czego skutek prawny działać zaczyna, nie z chwilą powstania względnie ujawnienia wspomnianych przeszkód, a dopiero w momencie zakomunikowania odnośnej decyzji prezydenta względnie burmistrza miasta (art. 7 ust. 3). Orzeczenia te mogą być zaskarżone w toku instancji³⁴⁾.

Głos radnego, który mimo utraty mandatu brał udział w posiedzeniu jest nieważny; obecność jego nie wchodzi w rachubę przy obliczaniu quorum.

A b s e n c j a. Radny traci mandat, jeśli opuścił 3 posiedzenia kolejno bez powodów usprawiedliwiających. (Art. 8). O ile nie przychodzi na posiedzenia nawet często, nie dopuszczając jednakże do tak znacznej przerwy

³³⁾ Są to wyjaśnienia M. S. W. z 12/X 1933 i 20/V 1935, cyt. w G. A. 20/34 i 13/35.

³⁴⁾ Por. Wasiułyński: Czynności nadzorcze w nowym ustroju samorządowym. (Ruch prawniczy i ekon. 1936, I. S. 16).

i jeśli przynajmniej na trzecim kolejnym posiedzeniu się zjawił, grożą mu kary porządkowe (769/33: § 11), wymierzane przez przewodniczącego rady miejskiej, ale mandatu nie traci. O słuszności podanych przez radnego motywów nieprzybycia na posiedzenia oraz o ewentualnej utracie mandatu orzeka wydział powiatowy w miastach niewydzielonych, a magistrat w miastach wydzielonych. Z tą chwilą następuje utrata mandatu. Skutek ten uchylania się od udziału w obradach jest kategorięcznie przez ustawę nakazany; jeśli zatem sam fakt nieusprawiedliwionej nieobecności stwierdzony został urzędowo, to pozbawienie mandatu nie jest decyzją dyskrecjonalną, a następstwem nieuniknionem. Chodzi tu o wywarcie przymusu wypełniania społecznych obowiązków i skłonienia radnych do aktywności.

„Posiedzenie“ rozumieć należy jako jednorazowe zebranie rady miejskiej w oznaczonym terminie, nie zaś jako szereg obrad, poświęconych opracowaniu określonej z góry ilości spraw (sesja). Prócz utraty mandatu, radny winien być przez te same instancje skazany na jednorazowe świadczenie w tym samym trybie (577/33: § 14; 769/33: § 12), co w wypadku odmowy przyjęcia mandatu. Członek zarządu gminy miejskiej, wchodzący z mocy ustaw obowiązujących w skład rady miejskiej — nie może być pozbawiony członkostwa rady wskutek opuszczania jej posiedzeń, bo nieobecność jego uważa się ze względu na kumulację dwóch funkcji za usprawiedliwioną (769/33: § 10 ust. 2). Przystaje być natomiast radnym, jeśli z powodu absencji utracił mandat w zarządzie (769/33: § 10 ust. 1).

Rezygnacja. W wypadkach określonych w art. 6 — już omówionych wyżej³⁵⁾ — zrzec się można mandatu.

Czyn hańbiący. Rada miejska wykluczyć może kwalifikowaną większością 2/3 przy quorum 2/3 ustawowej liczby swych członków — radnego za „czyn hańbiący“ (art. 36). Chodzi w każdym razie o czyn, a więc działanie fizyczne, a nie tylko enuncjacje, programowe oświadczenia, przemówienia, artykuły w prasie, w których radny wypowiada swoje przekonania polityczne i t. p. Pod pojęcie to podpadają natomiast takie postęпки, które świadczą o niskim poziomie etycznym i poniżają radnego w oczach opinii publicznej³⁶⁾. Mogą to być, czyny ścigane na zasadzie kodeksu karnego, jeśli nie wiążąc ze skazaniem utraty praw publicznych, są jednak dyfamujące³⁷⁾. Ale też czyny niekaralne mogą uwłaczać czci i godności ludzkiej. Uchwała odnośna musi być poprzedzona dochodzeniem, przeprowadzonym przez specjalną komisję i zapaść może nie inaczej, jak

³⁵⁾ Ob. wyżej o obowiązku przyjęcia mandatu.

³⁶⁾ M. S. W. określa w okólniku z 6/XII 1920 (Zb. zarz. S. 1362) czyn hańbiący, jako działalność, wywołującą u innych niekorzystne mniemanie o wartości moralnej pewnej osoby.

³⁷⁾ Ob. wyj. M. S. W. w G. A. 11/35.

na wniosek tej komisji. Jeśli zatem komisja dojdzie w rezultacie do przekonania, że niema podstawy do wykluczenia radnego, wówczas rada miejska, opierając się na sprawdzaniu komisyjnym i na zebranych materiale faktycznym, niema prawa drogą odnośnej uchwały z własnej inicjatywy, względnie na wniosek poszczególnych członków czy też całych grup politycznych, wchodzących w jej skład, zarządzić wykluczenie radnego. Komisja postawić musi wniosek wspomniany uchwałą większości co najmniej jej członków. Obowiązkiem jej jest zbadać szczegółowo cały stan faktyczny, a zwłaszcza materiał zawarty w dokumentach, i przesłuchać zainteresowanego. Co do jej składu, to rada miejska powołuje ją z pośród siebie z uwagi na charakter ściśle wewnętrzny spraw, tej komisji powierzonych. W każdym razie komisja ta nie jest uprawniona do tworzenia oddzielnych podkomisyj, albowiem tryb ten przewidziany jest tylko w wypadkach załatwiania różnych agend, gdy wyłaniają się kwestje specjalne, a nie wtedy, gdy chodzi, jak tutaj o jedną sprawę. Rada miejska nie jest też władna przekazywać w omawianym tu wypadku uprawnień swoich, co do wykluczenia radnego, wybranej przez siebie w tym celu komisji, skoro w myśl wyraźnego przepisu komisja ta wyposażona jest wyłącznie w atrybucje opiniodawcze i prawo składania wniosków na plenum rady. Przewodniczy jej, przełożony gminy lub delegowany przez niego członek zarządu. Jej regulamin obrad może być ustanowiony przez radę miejską (art. 43, ust. 1, pkt. c) zupełnie autonomicznie; aprobata władzy nadzorczej nie jest wymagana (art. 65 arg. a contr.). Wspomniany organ komisyjny nie jest władzą w ścisłym tego słowa znaczeniu. Przeciwno takiej koncepcji przemawia m. i. zarówno charakter przejściowy tej instytucji, niestałość urzędowania jak i brak prerogatyw autorytatywnych, wreszcie brak publiczno-prawnego stosunku służbowego. Z tych względów składanie fałszywych wyjaśnień wobec tego ciała kolegialnego nie podlega karnym sankcjom, nie można też stosować żadnych rygorów w razie niestawienia osób, wezwanych do złożenia zeznań. Z wyłuszczonej powodów niema tu też zastosowania rozporządzenie o postępowaniu administracyjnym, można co najwyżej wziąć pod uwagę odnośne przepisy w drodze analogii. Dochodzenie tu prowadzone niema charakteru postępowania dyscyplinarnego sensu stricto, choć niewątpliwie wykazuje szereg cech zbliżonych. Zmierza bowiem nie do orzeczenia kary, a do potępienia społecznego jednostki, która nie zasługuje na zaufanie społeczeństwa. Rada miejska występuje tu, nie w roli władzy, sprawującej jurysdykcję dyscyplinarną nad radnym, a w charakterze reprezentacji ogółu wyborców. Wykluczenie ze swego grona posiada tu ten sam charakter prawny, co wykluczenie ze stowarzyszenia, lub jakiegokolwiek korporacji, jednego z członków. Przeciw uchwale o wykluczeniu wnieść może odwołanie tylko zainteresowany radny osobiście, a więc nie jego frakcja lub sympatycy. Rozstrzyga instancja

nadzorcza, a zatem w miastach niewydzielonych wydział powiatowy, w innych zaś, wojewoda przy współudziale wydziału wojewódzkiego z głosem stanowczym.

Według ogólnych zasad, uznanych jako reguła w postępowaniu odwoławczym, przyjęć należy, że uchwała rady miejskiej o wykluczeniu, nie pociąga za sobą utraty mandatu przed jej uprawomocnieniem się, a więc przed zatwierdzeniem przez władzę nadzorczą, zakomunikowanym zainteresowanemu bezpośrednio (przez doręczenie odnośnego pisma) lub w drodze ogłoszenia decyzji ostatecznej na posiedzeniu rady. Radny może za tym, aż do tego momentu brać nadal udział w posiedzeniach, choć jego nieobecność w tym okresie czasu na posiedzeniu uznać należy za usprawiedliwioną i nie pociągającą za sobą skutków umyślnej absencji (utrata mandatu z powodu opuszczenia trzech kolejnych posiedzeń).

Rozwiązanie rady miejskiej.

Rada miejska ulega w całości rozwiązaniu, co powoduje utratę wszystkich mandatów — w wypadkach zdekompilowania lub nienależytego wypełniania ciążących na niej obowiązków. A w szczególności:

a) po upływie 5-letniej kadencji (art. 2)³⁸⁾;

b) jeżeli w ciągu kadencji liczba radnych zmniejszyła się co najmniej o 30%, (art. 69 ust. 3), wówczas władza nadzorcza może według swego uznania rozwiązać radę miejską i zarządzić nowe wybory, a o ile nie zamierza uciec się do tej ostateczności, obowiązana jest rozpisać wybory uzupełniające. Decyzje o rozwiązaniu, wydaje w stosunku do miast niewydzielonych wojewoda, po zasięgnięciu opinii wydziału wojewódzkiego, w stosunku do innych miast minister S. W.;

c) drugi wypadek rozwiązania już obligatoryjnego, to ten, gdy radni w ciągu roku od dnia ustanowienia rządów komisarycznych, bądź to wykazują zupełną inercję w przedmiocie wyboru przełożonego gminy, bądź to wybierają kandydata względnie kilku tak niefortunnie, że żaden z nich nie uzyskał aprobaty władzy nadzorczej. Okres roczny przewidziany jest dla dokonania wyborów bez wliczenia czasu niezbędnego, celem rozważenia kandydatury i ewent. zatwierdzenia jej przez władzę nadzorczą. Jeśli zatem radni jeszcze w ostatnim dniu tego terminu zdążyli wybrać kandydata, (który potem zatwierdzony został) to niema podstawy do rozwiązania. Postanowienie o rozwiązaniu jest uwarunkowane m. i. niezatwierdzeniem

³⁸⁾ Bieg kadencji rady rozpoczyna się z dniem ukonstytuowania się t. j. w dniu pierwszego posiedzenia przy składzie, uprawnionym do podejmowania uchwał, nie wymagających wzmocnionego kompletu. Pierwsze posiedzenie obowiązany jest zwołać, przełożony gminy, dotychczasowy, najpóźniej w ciągu 14 dni po uprawomocnieniu się wyborów wszystkich radnych bądź po wydaniu ostatecznej decyzji, orzekającej o ważności wyborów (769/33: § 3, 5).

kandydata na stanowisko przełożonego gminy lub kandydata na stanowisko zastępcy przełożonego. Odmowa aprobaty ulega zaskarżeniu (769/: § 43); póki zaś kwestia ta nie zostanie definitywnie rozstrzygnięta, władza nadzorcza niema prawa rozwiązać rady miejskiej. Jeśli jednak decyzja odmawiająca zatwierdzenia uprawomocniła się w normalnym toku instancji, to władza nadzorcza wobec upływu rocznego terminu musi przystąpić do rozwiązania; nie jest to więcej sprawą jej swobodnego uznania, a wykonaniem bezwzględnie obowiązku prawnego (art. 50 pkt. 7). Kompetentną instancją do powzięcia odnośnych decyzji, rozwiązujących radę jest dla miast niewydziałonych wojewoda, skrepowany formalnie obowiązkiem zasięgnięcia uprzednio opinii wydziału wojewódzkiego (izby wojewódzkiej), która go zresztą merytorycznie nie wiąże, a w innych miastach — M. S. W.³⁹⁾. Zarządzenie o rozwiązaniu rady miejskiej nie jest w omawianym wypadku aktem dyskrecjonalnym, lecz opartym na ścisłym wykonaniu norm prawnych i jako takie ulega zaskarżeniu zarówno w trybie zwykłym jak i sądowo-administracyjnym ze strony rady miejskiej, reprezentowanej co najmniej przez większość ustawowej liczby radnych (analog. 769/33: § 43). W skardze do N. T. A. można jednakże tylko podnieść zarzut nielegalności n. p. niekompetencję władzy nadzorczej, która ingerowała, nieprzestrzegania przepisów proceduralnych, odnośnie wysłuchania opinii, powołanych do tego czynników, albo że nie zaistniał warunek zastosowania tak ostrego środka, to jest fakt nieprzystąpienia względnie niedokonania wyboru w określonym terminie lub prawomocnego odrzucenia wysuniętego kandydata. Odwołanie niema mocy wstrzymującej⁴⁰⁾ (analog. art. 69 ust. 4).

Wybory do nowej rady winny być zarządzane przez władze określone w regulaminach wyborczych z takim obliczeniem, aby w ciągu trzech miesięcy od chwili rozwiązania mogły się odbyć.

3) Wymienione wyżej władze mogą przystąpić do rozwiązania rady miejskiej poza tym w tym samym trybie w wypadkach następujących (art. 69):

a) jeżeli rada miejska przekracza przepisy obowiązujące prawa materialnego lub formalnego o charakterze istotnym, w szczególności narusza zakres swej kompetencji. Odnosi się to też do pogwałcenia statutów. Powyższe uchybienia same przez się nie wytwarzają podstawy dostatecznej do likwidacji organu stanowiącego miasta. Koniecznym jest, aby z tego powodu, interes publiczny narażony był na szkody. Oznacza to przede wszystkim bezpośrednią szkodę materialną, jaką miasto w związku z pewną uchwałą, czy też pewnym systemem nielegalnej działalności ponosi odrazu,

³⁹⁾ Odmiennego zdania jest Min. S. W. w wyj., ogł. w G. A. 4/37.

⁴⁰⁾ Tak określiło kompetencję pismem z 17/V. 1933, Nr. SS 19-a/70-1 M. S. W. (ob. G. A. 12/35), powołując się na analogię art. 69 ust. 5.

albo jak sądzić wypada przy rozumnej ocenie według wszelkich przewidywań — najprawdopodobniej w przyszłości w momencie wprowadzenia w życie odnośnych postanowień, ponosić będzie. Szkoda musi być wywołana albo oczekiwana w dziedzinie interesów publicznych, a więc gospodarki miejskiej, majątku miejskiego, lub w sferze interesów całego społeczeństwa miejskiego względnie pewnego jego odłamu. Naruszeniem interesu publicznego w rozumieniu cyt. art. będzie jednakże też poważne uchylenie, powodujące osłabienie sprawności organizacyjnej aparatu administracji miejskiej, jak n. p. chaos kompetencyjny, wadliwa polityka personalna, brak kontroli, zaległości, unieruchomienie poszczególnych wydziałów, dwutorowość referatów i t. p. Zwykle i te błędy pociągają za sobą straty materialne na dalszą metę, tylko że związek przyczynowy między odnośnym postanowieniem a szkodą stąd wynikłą nie jest odrazu uchwytny. W każdym razie chodzi nie o wypadek sporadyczny, a powtarzający się co najmniej dwukrotnie. Wynika to z wykładni ust. 2 cyt. art., nakazującego władzy nadzorczej uprzednio wezwać odnośny organ ustrojowy do usunięcia wymienionych nieprawidłowości; a więc uchylenia bezprawnej i szkodliwej zarazem uchwały w wyznaczonym terminie. Instancja nadzorcza dysponuje w wypadku powzięcia uchwał nielegalnych własnymi środkami represji drogą unieważnienia tych uchwał (art. 66 ust. 1). Z dalej idących uprawnień rozwiązania rady miejskiej skorzysta dopiero wtedy, gdy uchwały takie są nie tylko sprzeczne z prawem, ale poza tym też szkodliwe (co zwykle ze sobą się wiąże) i gdy każdorazowe reagowanie na lekceważenie przepisów prawnych wytwarza wobec częściej powtarzających się wypadków tego rodzaju i wobec nie zastosowania się do dyrektyw instancji nadzorczych, znaczną uciążliwość w wykonywaniu nadzoru. Podkreślić poza tym należy, że ustawodawca, zestawiając przekroczenie właściwości z innym istotnym naruszeniem przepisów miał na myśli widocznie normy tej wagi, co normy kompetencyjne;

b) Rozwiązanie rady może nastąpić wtedy, gdy straty materialne lub poważne niedomagania w gospodarce miejskiej są wpływem działalności rady wadliwej, choć pozostającej w granicach prawa.

Wchodzi tu w grę nieudolność, niedbalstwo w wykonywaniu zadań miastu powierzonych względnie zupełna inercja. Przyczyna tego stanu rzeczy tkwi bądź to w niedołęstwie radnych i nieumiejętności opanowania zarządu miejskiego, bądź to w umyślnym ignorowaniu obowiązków. Wyraża się to n. p. w tem, że rada miejska nie opracowuje w terminie preliminarza budżetowego, że poszczególni jej członkowie nie przychodzą na posiedzenia regularnie, doprowadzając do zdekompletowania posiedzeń, albo wreszcie w ten sposób, że powzięte uchwały są irracjonalne, niewykonalne, sprzeczne z interesami miasta. W tym ostatnim wypadku przełożony i zarząd gminy mogą ponadto reagować za pomocą wstrzymania wykonania

uchwały, zakwestionowanej ze względu na swą szkodliwość (art. 66 ust. 2).

Przepis omawiany odnosi się do sytuacji permanentnych, a nie tylko wypadków sporadycznie się zdarzających. Ustawodawca pragnie zwalczać pewną szkodliwą politykę, brak społecznego wyrobienia, system uprawiany przez reprezentację miejską, a narażający miasto na materialne straty, lub paraliżujący funkcjonowanie normalne miejskiej administracji. Tylko na podstawie bowiem takich przez pewien okres czasu trwających przejawów wolno dojść do wniosku, że istnieją wymagane ustawowo warunki rozwiązania rady miejskiej, mianowicie pewne stałe cechy tego organu ustrojowego w jego konkretnym składzie jako to „bezczynność“ bądź też „nieudolność“ względnie „niedbalstwo“. Szkoda może być aktualna lub tylko prawdopodobna. Istotne nieprawidłowości w gospodarce muszą natomiast zaistnieć odrazu jako skutek postępowania rady miejskiej. Jeśli rada miejska nie spełnia swych agend skutkiem zachowania się opozycji, reprezentującej zresztą mniejszość, to wprawdzie społecznie myśląca większość rady, nie może odpowiadać za frakcję opozycyjną, która drogą obstrukcji uniemożliwia jej pracę, jednakże sam fakt, że scysje takie i starcia nie dają się zażegnać w łonie reprezentacji miejskiej, dowodzi, że rada w takim składzie jest niezdolną do wykonania swej roli, a zatem jest organem nieudolnym, nadającym się do likwidacji. Wypadkiem szczególnym braku aktywności rady miejskiej, unormowanym oddzielnie jest niedokonywanie wyborów przełożonych gminy w ciągu roku.

Rozwiązanie rady winno być tu zasadniczo również poprzedzone wezwaniem do przystąpienia do pracy w wyznaczonym terminie i do należytego wykonania swych zadań.

c) Rada miejska ulec może wreszcie rozwiązaniu, jeśli dopuszcza się sama w pełnym składzie pewnych wystąpień, obniżających jej autorytet lub narażających na szwank zaufanie publiczne.

Podpadają pod to pojęcie ekscesy, zawierające znamiona przestępstwa ale i wybryki lub wybitnie nieobywatelskie enuncjacje, nie licujące z powagą tej instytucji, choćby jeszcze nie zasługiwały na miano przestępstwa. Te same konsekwencje pociąga za sobą wystąpienie tego rodzaju poszczególnych radnych na arenie życia publicznego, zwłaszcza w związku z piastowaniem mandatu, o ile rada miejska nie zajmie wobec takiego faktu stanowiska, nie reagując interpelacją ewentualnie o ile w czynie radnego mieszczą się znamiona czynu hańbiącego — wnioskiem o wykluczeniu go ze swego grona. Natomiast zachowanie się niewłaściwe radnego w miejscu publicznym nie jest „wystąpieniem publicznym“ i rada za to nie odpowiada. Założeniem ustawowym zastosowania ostrego środka, o którym tu mowa, jest z jednej strony częstość wspomnianych wystąpień („dopuszcza się“, „toleruje“, „wystąpienia“), z drugiej zaś ostrzeżenie z żądaniem zaniechania takiego postępowania. Jest rzeczą obojętną, czy miasto w związku z tymi

wystąpieniami ponosi szkodę względnie czy tkwi w nich jednocześnie element bezprawia.

W omawianych wyżej trzech wypadkach przekroczenia prawa, działania na szkodę miasta, lub zachowania się, uwłaczającego godności, władza nadzorcza niema obowiązku rozwiązać radę miejską, przysługuje jej jednak to prawo, a skorzysta z niego według uznania w zależności od oceny stopnia intensywności opisanych uchybień. Zwłaszcza ostatnio poruszony wypadek daje duże pole do dyskrecjonalnej oceny. Ostrzeżenia i upomnienia, poprzedzające rozwiązanie wydaje bezpośrednia — w myśl art. 1 ust. 3 — władza nadzorcza (arg. a contr. art. 69 u. 5 i wyj. w G. A. 10/36).

Decyzje rozwiązujące radę są natychmiast wykonalne, choć mogą być zaskarżone do wyższej instancji, o ile władzą rozwiązującą było województwo, a poza tym dopuszczalna jest skarga do N. T. A. W tym przedmiocie rada miejska, która przestała właściwie istnieć z chwilą powiadomienia jej o postanowieniu władzy nadzorczej, może odbyć jeszcze jedno tajne posiedzenie i zadecydować o ewentualnym powołaniu pełnomocników, celem podjęcia środków prawnych. Inne sprawy nie mogą być przedmiotem rozważań na takim posiedzeniu, inne uchwały zapadłe na tem zebraniu są z mocy prawa nieważne. Skutek prawny rozwiązania rozpoczyna się od momentu podania do wiadomości zarządzenia rozwiązującego oficjalnie na ostatnim posiedzeniu; inne formy publikacji, zwłaszcza w urzędowej prasie względnie moment samego wydania zarządzenia lub podpisania odnośnego reskryptu przez powołany organ, nie mają znaczenia prawnego.

Władza właściwa rozpisuje w takim terminie wybory, aby od momentu rozwiązania do chwili zarządzenia wyborów upłynęło, nie więcej jak sześć miesięcy, przy czym okres ten może ulec przedłużeniu o dalsze pół roku na skutek zarządzenia M. S. W. w miastach niewydzielonych, a rady ministrów w innych miastach.

Wszelkie decyzje o rozwiązaniu rady zawierać muszą faktyczne i prawne uzasadnienie.

W okresie przejściowym do chwili ukonstytuowania się nowo-wybranej rady miejskiej, funkcje organu stanowiącego przechodzą w ograniczonym zakresie na organ zarządzający lub przełożonego gminy (art. 72).

Uzupełnienie rady miejskiej następuje⁴¹⁾ przede wszystkim:

a) drogą powołania kandydatów z listy zastępców, na miejsce tych radnych, którzy odpadli skutkiem wygaśnięcia mandatu z powodu śmierci, utraty biernego prawa wyborczego, nieobecności na posiedzeniach, rezygnacji, wykluczenia za czyn hańbiący, unieważnienia wyboru z urzędu lub na podstawie wniesionego protestu.

⁴¹⁾ Ob. regulamin wyborczy (259/34): § 20 u. 2.; 39 u. 2; 46, 48.

b) wyborów uzupełniających jeżeli:

1) zgłoszono w danym okręgu wyborczym tylko jedną listę z liczbą kandydatów mniejszą, aniżeli liczba mandatów;

2) jeżeli liczba mandatów, uzyskanych przez daną listę jest większa, aniżeli liczba zgłoszonych na tej liście kandydatów. Wówczas nadliczbowe mandaty zostają nie obsadzone, a pozostałe w ten sposób mandaty, obsadza się w drodze wyborów uzupełniających;

3) jeżeli listy zastępców radnych zostaną wyczerpane, to rada miejska może w zmniejszonym składzie nadal urzędować. O ile jednak skład jej wobec niemożności uzupełnienia dalszych mandatów, wygasłych z listy zastępców, uległ redukcji już o 20⁰/o, wtedy dopiero można zarządzić wybory uzupełniające. Zależy to od uznania władzy, która rozważy m. i., ile czasu jeszcze pozostaje do końca kadencji, koszta związane z wyborami, skład partyjny rady i jej zdolność do pracy przy zmienionym obliczu politycznym i t. p. Gdy dojdzie jednak do zmniejszenia rady o 30⁰/o, wtedy muszą odbyć się wybory uzupełniające, chyba że władza uzna rozwiązanie rady za bardziej racjonalne (art. 40 i 69 pkt. 3).

Zmiany terytorialne nawet poważniejsze nie stwarzają same przez się podstawy do odnowienia całego składu rady, więc do rozwiązania jej, jeżeli wskutek tych zmian liczba radnych nie zmniejszyła się co najmniej o 30⁰/o. Uzasadnione będą natomiast wybory uzupełniające w każdym przypadku, gdy chodzić będzie o uzupełnienie liczby radnych z terenów, włączonych do granic miasta i gdy wspomniane zmiany pociągają za sobą konieczność podniesienia tej liczby (art. 34). Przy zupełnym zniesieniu gminy miejskiej następuje oczywiście z mocy prawa rozwiązanie wszelkich jej ustrojowych organów⁴². (D. c. n.)

---

⁴²) Wyg. wg. okólnika M. S. W., cyt. w G. A. 17/34. Ob. też wyj. w G. A. 21/33.

NA SIEDMIOLECIE DZIAŁALNOŚCI MUZEUM ETNOGRAFICZNEGO W ŁODZI

(Prelekcja Jana Manugiewicza, Kierownika Miejskiego Muzeum Etnograficznego, wygłoszona przed mikrofonem Rozgłośni Łódzkiej Polskiego Radia, dnia 16 stycznia 1938 roku).

7 lat to biblijna cyfra, nie zwykło się uważać jej za jubileuszową, ale już w biblii służyła do sporządzania bilansów. Niechże więc wolno mi będzie roztoczyć przed słuchaczami Rozgłośni Łódzkiej Polskiego Radia krótki przegląd zadań i siedmioletnich dziejów najmłodszej z łódzkich instytucyj muzealnych, najmłodszej i najmniej bodaj znanej społeczeństwu łódzkiemu.

Muzea etnograficzne są muzeami kultury ludzkiej w najszerszym, najbardziej masowym rozumieniu zjawisk kulturalnych. Mówiąc o kulturze mas ludowych etnografowie mają na myśli nie kulturę cywilizacyjną, zaszczeploną przez kosmopolityczne środowiska miejskie, jeno potężny prastary nurt kulturalny, płynący niezależnie od fal rozwoju cywilizacyjnego. Wypada nam rewidować przyzwyczajenia, musimy zdać sobie sprawę, że kultura zaszczeplona przez obyczaj mieszczański i szkołę, kultura książkowa nie jest jedynym źródłem postępu kulturalnego ludzkości. Obok kultury cywilizacyjnej szlachecko-mieszczańskiej, opartej na piśmie, zachowała się do naszych czasów nie o wiele mniej złożona kultura wiejska, oparta na ustnym przekazywaniu wiedzy i obyczaju.

Wieś europejska, im dalej ku wschodowi, tym wydatniej zachowuje swoje całkowicie odmienne oblicze, swoje własne i wcale skomplikowane normy współżycia społecznego i etykiety, swoje własne prawa językowe, swoją sztukę plastyczną, swoją bogatą literaturę ustną, stale płynną, stale rumieniącą się świeżością mimo cech tradycji, swoją muzykę na odrębnych podstawach zbudowaną, swój strój o zdumiewającym poczuciu dobrego smaku, swoją architekturę znakomicie przemyślaną, zaspakajającą najwybredniejsze poczucie piękna, wreszcie swoje dostojne normy etyczne, wcale nieszablonowe, niezdarkowe, nie pó kwakersku kostyczne, a przecież surowe ale jakże żywe zarazem. Co nas najbardziej dziwić i ciekawić powinno, to żywy, czynny i twórczy stosunek rzesz wiejskich do swej kultury.

Im dalej odsuwać się będziemy od współczesnego rozwoju cywilizacyjnego tym bardziej zatrą się efekty naszego rozwoju technicznego ale

znajdziemy się na to miejsce w obliczu bujnych wykwitów wysokiej kultury społecznej i duchowej. Spotkamy Melanezyjczyka z tak dużym wyrobieniem artystycznym, jakie w naszych stosunkach należy do rzadkości, spotkamy kontemplacyjną naturę murzyna — muzyka i murzyna — rzeźbiarza o śmiałej koncepcji artystycznej, o doskonałym wykszoleniu, choć nie ma tam akademii sztuk pięknych, a wykszolenie opiera się na zdobywaniu umiejętności podpatrywaniem swego wioskowego mistrza, na jego wskazówkach i swoim darze tworzenia.

Zasugerowani potęgą naszego geniusza technicznego nie wyobrażamy sobie aby przed nami, przed dobą Fordów i Junkersów, trwać mogły i rozwijać się dzieła geniuszu mniej materialnego, ale bardziej bliskiego bogom, aniżeli giełdom. We współczesnym rozwoju kulturalnym bardzo odbiegliśmy od ideału ludzkiego i murzyn z Kamerunu bliższy stał się człowieczej doskonałości, aniżeli twór naszej wykoszlawionej i sproszczanej hipercywilizacji.

Tym więcej nasuwa się goryczy, gdy stwierdza się niezmienny bieg wydarzeń współczesnych.

Człowiek przedcywilizacyjny z dziecięcą ufnością podporządkowuje swe arystokratyczne dobra kulturalne zdobywczej kulturze urbanistycznej. Kultura warstw ludowych Europy i ludów niecywilizowanych schodzi do ksiązek i muzeów, wieś upodabnia się do najgorszego przedmieścia, człowiek traci swe pawie pióra dostojenstwa stanowego.

Nie trzeba dowodzić, jaką szkodę ponosi kraj, wyrzekając się bez rzeczywistej potrzeby dokonań kulturalnych długich tysiącleci, aby przyjąć na ich miejsce nowoczesną kulturę kosmopolityczną, kulturę dochodzącą przecież do szerokich sfer ludowych ledwie w postaci tandetnej, odpadkowej. Zrozumienie szkód powstających przez lekkomyślne zarzucenie organicznego podłoża kulturalnego olbrzymiej większości narodu staje się coraz powszechniejsze. „Dusza ludu jest w niebezpieczeństwie“ — woła ze słuszną emfazą jeden z mówców na ostatnim międzynarodowym kongresie folkloru. Niektóre kraje, pragnąc odwrócić szybki postęp swego zubożenia kulturalnego, rzucają hasło regeneracji kultury tradycyjnej. Szybkimi krokami nawraca Egipt do archaicznej przeszłości, nawiązuje do wygasłej kultury Tolteków i Majów współczesny Meksyk, szeroko opierają się o tradycję ludową kraje fińskie, a ostatnio Niemcy hitlerowskie uderzyły w wielki dzwon alarmu, czyniąc ze spuścizny szczepowej bożyszcze, jak się tam mówi, odrodzenia narodowego.

Słuszny pęd do odbudowy rodzimej spuścizny kulturalnej nie musi służyć jakiejś określonej doktrynie politycznej, a tym mniej stać się przeciwstawieniem ogólnoludzkiemu dorobkowi kultury nowoczesnej. Dobrze pojęty rozwój kulturalny każdego kraju i każdego narodu, przyswajając postęp ogólnoludzki, musi unikać jeno cech reneacji, wyrzekania się bez

potrzeby swego indywidualnego oblicza, a co ważniejsze, prawdziwie głębokich podstaw duchowej kultury ludu w imię fałszywego frazesu postępu. W odbudowie przygasłych duchowych i społecznych sił ludu, a raczej w pracy nad ich odsłonięciem zaszczytna rola przypada muzeom etnograficznym. Muzea etnograficzne w naszych czasach stają się nie tylko pracowniami badawczymi, nie tylko zbiorniami zachowanych szczątków ludowej sztuki i materialnych śladów obyczaju, ale nadto ogniskami, z których promieniować winna idea przywrócenia godności kulturalnej najszerszym warstwom narodu. Odrodzenie twórczych sił kultury chłopskiej powstrzyma groźny w Polsce proces lumpenproletaryzacji i z zagadnienia ściśle humanistycznego stanie się zagadnieniem ogromnej wagi materialnej.

W zrozumieniu tych doniosłych dla kraju zadań powstała w roku 1930 inicjatywa założenia w Łodzi Muzeum Etnograficznego, obejmującego zakresem działania badania etnograficzne i paleoetnograficzne na obszarze regionalnym, oraz utworzenie działu etnografii światowej ze szczególnym uwzględnieniem sztuki prymitywnej. Muzeum rozpoczęło działalność z początkiem 1931 r. z nader szczupłymi środkami pieniężnymi i personalnymi. Rok za rokiem przynosił poprawę możliwości rozwojowych placówki i dzisiaj stanowi ona jedno z najczynniejszych w kraju muzeów tego typu. Muzeum rozporządza zbiorami nieprzeciętnej wartości, obszernym lokalem o powierzchni około tysiąca metrów w b. domu Heintzłów przy ulicy Piotrkowskiej 104, własną pracownią naukową, pracownią konserwatorską i warsztatem meblarskim.

Urządzeniami technicznymi, wzorowym meblem i dobrą oprawą ilustracyjną zbiorów, muzeum to nawet wysuwa się na czoło polskich muzeów etnograficznych i prehistorycznych, ustępując im natomiast zasobem zbiorów i akcją wydawniczą, co zrozumiałe dla muzeum młodego.

Oddział paleoetnograficzny, albo, jak to się częściej nazywa prehistoryczny, prowadzi rozległe prace terenowe. Personel naukowy muzeum wraz z dokooptowanymi siłami z zakładów uniwersyteckich innych miast polskich, przy udziale stałej i dobrze wyszkolonej brygady robotniczej, przeprowadził w ciągu ubiegłych lat siedmiu duże prace wykopaliskowe na pradziejowych cmentarzyskach i osadach w kilkunastu miejscowościach województwa. Powielokrotnione zostały dotychczasowe wiadomości o dziejach przedhistorycznych tej części kraju i kulturze ówczesnych jej mieszkańców. Zbiory z zakresu etnografii regionalnej zajmują szereg sal II piętra i reprezentują zwyczaje doroczne, sztukę ludową, strój, dawne narzędzia rolnicze i gospodarcze, łowieckie i rybackie. Dla zaspokojenia potrzeb szkolnictwa tworzy się kilka uzupełniających działów, poświęconych innym dzielnicom Polski.

Okazale zostały postawione zbiory z etnografii ogólnej z niewielką kolekcją azjatycką, ładnym zbiorem południowo i środkowo-amerykańskim i zbiorami afrykanistycznymi ze szczególnym uwypukleniem bogatej sztuki murzyńskiej zachodniego Sudanu. Do działu tego duży wkład wniosły zbiory zgromadzone przez polskich eksploratorów i kolonistów w Liberii.

Muzeum rozwijało się dotychczas głównie środkami Zarządu Miejskiego w Łodzi i udziałem subwencji Funduszu Pracy z sum dysponowanych przez Pana Wojewodę Łódzkiego. Dużo zaważyła ofiarność współpracowników naukowych z innych środowisk uniwersyteckich w pracy ciężkiej i źle honorowanej. Niewielki był dotychczas, w kosztach rozwoju i utrzymania muzeum, udział zamożnych sfer społeczeństwa łódzkiego. Tym więcej ocenić trzeba szczerą przyjaźń liczego grona korespondentów i informatorów, rozrzuconych po najdalszych zakątkach województwa i poza jego granicami, a rekrutujących się głównie spośród nauczycielstwa i inteligencji zawodowej.

ALEKSANDER ROSENBERG

Archiwista
Miejskiego Muzeum Historii i Sztuki
im. J. i K. Bartoszewiczów

ZBIORY RĘKOPIŚMIENNE MIEJSKIEGO MUZEUM HISTORII i SZTUKI im. J. i K. BARTOSZEWICZÓW w ŁODZI

(DORAŻNE ZESTAWIENIE TYCZĄCE SIĘ POWSTAWANIA
i ZAWARTOŚCI ZBIORÓW).

(*Ciąg dalszy*).

Na tak ostry i bezwzględny atak zgłosił się do Juliana Bartoszewicza M. Wessel, wnuk podskarbiego, wręczył warszawskiemu historykowi listy i różne dokumenty z tym, aby po przestudiowaniu tych papierów zaprzeczył oszczerstwom, rozsiewanym przez Zygmunta Kaczkowskiego. Zdaje się, że wtenczas Julian Bartoszewicz zobowiązał się wobec M. Wessla do wystosowania odpowiedniego listu do Zygmunta Kaczkowskiego. Czy to uczynił nie wiadomo. Oburzony wnuk podskarbiego pisał potem do Juliana Bartoszewicza: „...mogę i honorem zaręczyć, że w papierach iakie tylko u siebie posiadam z należytą przeyrzanych uwagą nic nieznayduię takiego[,] coby mogło dać wcześci dać¹⁷⁾ usprawiedliwienie kalumniom P. Kaczkowskiego“. Wreszcie zapowiedział, że dalszy „zapas listów i korespondency“ osobiście złoży Julianowi Bartoszewiczowi¹⁸⁾. Tak też — jak przypuszczamy — stało się. W rękach Juliana Bartoszewicza znalazły się więc cenne papiery podskarbiego Wessla. Wśród nich sama korespondencja Wessla (od mniej więcej 40 osób) wynosiła — według obliczeń Juliana Bartoszewicza — do kilku tysięcy listów¹⁹⁾. Część papierów Wessla sprzedał w roku 1888 Kazimierz Bartoszewicz historykowi K. Pułaskiemu²⁰⁾ — Julian Bartoszewicz po poznaniu się z treścią

17) M. Wessel omyłkowo napisał poraz drugi „dać“.

18) List M. Wessla do Juliana Bartoszewicza, Rogoźno, dn. 28 grudnia 1857 r.

19) Jul[ian] B[artoszewicz]: Wessel Teodor „Encyklopedyja Powszechna“. Orgelbrand Warszawa 1867 t. XXVI s. 702. Według o wiele lat wcześniejszego obliczenia J. Bartoszewicza listów było mniej więcej do 600. Przypuszczamy, że obliczenie późniejsze jest dokładniejsze i dlatego podajemy je właśnie w wywodach naszych. (Julian Bartoszewicz): Podskarbi Wessel, „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych“ 1858 r. Nr. 33 (5 lutego) s. 6.

20) Píše K. Pułaski do Kaz. Bartoszewicza w liście z 14 stycznia 1888 r.: „Przed paru dopiero dniami odebrałem korespond. Wessla — zaledwie przerzuciłem ją dopiero“. „Tymczasem odsyłam należne jeszcze Szanownemu Panu Rbl. dwadzieścia pięć“. W liście z 7 i 24 października 1888 r. zawiadamia K. Pułaski Kaz. Bar-

papierów Wessla próbował go zrehabilitować, a Stanisława Kaczkowskiego zganił²¹⁾.

Na pytanie czy przez pomyłkę Bartoszewicz pomieszał Stanisława z Zygmuntem Kaczkowskim, trudno odpowiedzieć²²⁾. W każdym razie dodać nawiasowo można, że znawca tych czasów Władysław Konopczyński. wyraża się źle o podskarzim Wesslu²³⁾.

A oto historia krótka innego nabytku. Jakieś „Gazety pisane“ z lat 1768—1791 dał w roku 1869²⁴⁾ Julianowi Bartoszewiczowi Antoni Stanisławski²⁵⁾. W Muzeum dochowały się po dziś dzień jakieś „Gazety pisane“.

toszewicza, że resztę pieniędzy za korespondencję Wessla dośle. Dnia 9 listopada 1888 roku prosi K. Pułaski Kaz. Bartoszewicza o przysłanie mu „ostatecznego rachunku“... Na liście tym dopisał ołówkiem Kaz. Bartoszewicz „korespondencja Wessla (konf. barska)“. Na liście K. Pułaskiego (do Kazimierza Bartoszewicza) z 26 września 1888 roku dopisał ołówkiem K. Bartoszewicz: „Sprzedałem mu korespondencję Wessla“. Dalsze losy tej korespondencji są bliżej nieznanne i wychodzą poza granice naszej pracy. (Zob. rs 4585 w Ossolineum we Lwowie i rs 4109 w Bibliotece Ordynacji Krasieńskich w Warszawie. Por. Władysław Konopczyński: Przegląd źródeł do Konfederacji Barskiej „Kwartalnik Historyczny“ 1934 r., rocznik XLVIII s. 561).

²¹⁾ Julian Bartoszewicz pisze: „Lekkomyślnością to się robi u nas, że sądy z wiatru czerpiemy. Tęj wady dał dowód Stanisław Kaczkowski, kiedy powiedział ogólnikiem, że co najpodlejszego było w jeneralności, Wessel temu winien“.. (Julian Bartoszewicz): Podskarbi Wessel, „Kronika Wiadomości Krajowych“ 1858 rok Nr. 34 (6 lutego) s. 4 i Jul[ian] B[artoszewicz]: Wessel Teodor, „Encyklopedia Powszechna“, S. Orgelbrand, Warszawa, 1867 r. — t. XXVI. s. 705. (Tu następujące odmianki tekstu: „z wiatrów“, „dawał“, „w generalności“. — Por. Julian Bartoszewicz: „Historia literatury potocznym sposobem opowiedziana“ Warszawa, Nakł. Michała Glücksberga 1861 s. 596 i toż wydanie II. Kraków, Nakł. Kazimierza Bartoszewicza 1877 t. II. 287, (tutaj ostrza ze stanowiska historyka krytyka „Annuncjaty“).— Julian Bartoszewicz zajmował się wiele podskarzim Wesslem i wygotował dla petersburskiego „Słowa“ monografię p. t.: Wpływ Wessla w Konfederacji Barskiej. Dwutomowe to dzieło (drugi tom stanowiąc miały materiały) nie ukazało się jednak drukiem.

²²⁾ Stanisław Kaczkowski (1784—1855) pisał rzeczy historyczne i inne n. p. komedie „Dziwak“. Pochodził z dzisiejszego województwa łódzkiego. Nekrolog: „Gazeta Warszawska“ r. 1856 Nr 57 s. 6 i gdzieindziej.

²³⁾ Władysław Konopczyński: Konfederacja Barska, Warszawa 1936 t. I. s. 191 i in.

²⁴⁾ Na osobno znalezionej obwolucie jest napis własnoręczny Juliana Bartoszewicza: „Gazety pisane od Ant. Stanisławskiego 29/7 1869 1768/1791 JB.“

²⁵⁾ Chodzi prawdopodobnie o Antoniego Stanisławskiego (1817—1883) prawnika i tłumacza na język polski Dantego „Boskiej Komedii“. Bliższe o nim szczegóły zob. Adam Piłg: Stanisławski Antoni „Kłosa“ 1883 t. XXXVII s. 138—9, „S. Orgelbranda Encyklopedia Powszechna“ t. XIV, Warszawa 1903 — „Kłosa“ 1884 t. XXXIX s. 46, 53, 76, (Julian Bartoszewicz): Antoni Stanisławski „Dziennik Warszawski“ r. 1854 Nr 55 s. 1—2. Por. też różne numery „Dziennika Warszawskiego“ z r. 1852—1853 i bibliografię Estreichera.

Np. w jednej z r. 1771 znajduje się opis zamachu na króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Oto wyjątek z tejże:

Dnia 3 Listopada 1771. Krol Jmość powracając o wieczornej Porze międ[zy]²⁶⁾ 9 y 10 Godziną w małej liczbie ludzi swoich od Xięcia Kancelirza Litt.[.] który był trochi słaby widział się obskoczonym od 30. ludzi na koniach w ulicy Kapucyńskiej między Palacami [!] Biskupa Krakowskiego y zmarłego Hetmana W. Koron. zatrzymawszy Karete r[zu]²⁷⁾ cili się kilku do Niéy y zabili iednego Hayduka, który się chciał op[rzeć]²⁶⁾ Jch Przedstaw[zi]ęciu, Drugiego ranili.[.] Karete w tym razie kulą przestrzelono, a Krol Jmość wysiadszy był z odjęciem mu szpady prowadzony pieszą przez błoto między konnemi kilkaset kroków w Tym przeciągu Czasu został ciętym szablą w Głowę, y strzelono do Niego bardzo Blisko z przyłożonego Pistoletu, lecz kula chijbła, tyko poczuł Krol gorącość, nielicząc wiele Innych razów płazem od szabel [z]²⁷⁾adanych od których ciało sinie zostało. Wsadziwszy na Konia bez kapeluszu w Punczochach, pobiegli z nim po za okopy, którą otaczają miasto. Padł Kon pod Nim“[.] Po różnych perypetiach udało się królowi wydostać z opresji, o czym opowiada dalszy ciąg gazety.

Podejrzany o uplanowanie zamachu był bohater Konfederacji Barskiej i walk o wolność Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej Kazimierz Pułaski.

Maciej Bayer²⁸⁾ inżynier, J. Bartoszewicza dostarczyciel licznych książek i rękopisów, zaledwie zdobył oryginalny list Kazimierza Pułaskiego, wy-

²⁶⁾ Wydarty kawałek papieru w manuskrypcie.

²⁷⁾ W tym miejscu papier rękopisu jest wydarty.

²⁸⁾ Maciej Bayer przesyłał bardzo dużo książek i rękopisów Julianowi Bartoszewiczowi. Bibliofil to dziś do tego stopnia nieznan, że nawet nie ma jego życiorysu w Polskim Słowniku Biograficznym Pol. Akademii Umiejętności, (w którym już wyszła cała litera B.). To też życiem jego nieco więcej się zajmiemy. Maciej Ignacy Bayer syn Macieja i Salomei, urodził się dnia 5 lutego 1803 roku w Kałuszynie, w pow. stanisławowskim. Jako człowiek ubogi z trudem zdobywał studia. Został wreszcie inżynierem budowy dróg i mostów.

Zdaje się, że on właśnie redagował w roku 1826 nieznan Estreicherowi periodyk niemiecki „Warschauer Wochenschrift“ (zob. „Kurier Warszawski“ 1826 s. 273 i por. o.c. 1826 s. 290). Jeszcze jako student zaczął współpracować w „Kurierze Polskim“. Potem pisywał do „Kuriera Warszawskiego“ (n. p. o rzadkościach bibliograficznych w r. 1860 Nr 156, str. 375) i do „Dziennika Warszawskiego“ (n. p. w r. 1854 Nr 48 s. 3—4: Notatki z wiadomościami o zamku w Kielcach, por. Nr 87 s. 1, w roku 1856 Nr 55 s. 1 list z Radomia). Ogłosił w „Bibliotece Warszawskiej“ (1845 r. t. II. 197—204) powiastkę historyczną p. t. „Czeładka“. W roku 1858 wydał rzecz o mostach. W rękopisie pozostawił rozprawkę z roku 1856 o papiernictwie. Od niego niejedną wiadomość zaczerpnął Michał Baliński w „Starożytnej Polsce“. — Jako inżynier komunikacji bawił

słał go Julianowi Bartoszewiczowi w dniu 2 kwietnia 1856 r.²⁹⁾. Jest to prawdopodobnie ciekawy list Kazimierza Pułaskiego, zachowany w Muzeum naszym, a pisany bezpośrednio przed wyjazdem do Ameryki³⁰⁾. Muzeum posiada jeszcze starsze „Gazety pisane“, bo z r. 1648 i 1649. W „Gazecie pisanej“ z r. 1649 mamy opis odsieczy Zbaraża, odsieczy opisywanej w tak piękny sposób przez Henryka Sienkiewicza w „Ogniem i mieczem“. Oto urywek o odsieczy Zbaraża z „Gazety pisanej“: Król „przybliżywszy się do obozu naszego oblezonego tak blisko, że mógł słyszeć strzelenie działa, kazał wjstrzelac działa, dając znac o sobie; Tatarowie nie wiedząc iż nie wierząc zeby król miał bydce in Persona w 50 koni pokazały się, do których nasi ochotniejszj skoczyłj [,] nie postrzegszj [,] ze kilka Tysięcy Tatarow było in insidiis na zasadce, tam naszych iedniych pobito drugich poymano miedzij ktoremi Pana .... (wyraz nieczytelny) Zołkiewskiego zywcem wzięto á Pana Pathe pułkownika zabito, Xiąże Wiszniowieckie postrzegszj ze krol przybliżył się zwoijskiem, w dziesiącu Tysięcij uderzył nakozaków...“ i t. d.

Dotychczas nieco zobrazowaliśmy, w jaki sposób i skąd dostawały się do Juliana Bartoszewicza różne akty, listy i gazety pisane. Podobnie przychodziły do rąk J. Bartoszewicza innego gatunku źródła historyczne, takie n. p.,

w różnych okolicach kraju i żyjąc nader skromnie przeznaczając resztę dochodów na zbieranie ksiązek i rękopisów. Znany był jako filantrop. Brał udział w powstaniu listopadowym jako oficer i ozdobiony został Krzyżem Złotym Wojskowym. Zona Emilia z Sturm de Hirschfeld zmarła w roku 1835. W maju 1851 r. został inżynierem powiatu warszawskiego, zaś 13 maja 1853 roku mianowany go p. o. Pomocnika Inżyniera Gubernialnego („Gazeta Warszawska“ r. 1853 Nr. 130 s. 1). Na stanowisku Pomoc. Inż. Guber. pozostał już do końca życia. Umarł nagle w Radomiu, gdzie ostatnio stałe mieszkał, tknięty na ulicy apopleksją w dniu 5-ym kwietnia 1861 roku. Poza rękopisami w naszym Muzeum mieszczą się w zbiorach Polskiej Akademii Umiejętności jego rękopisy: Nr 20, 25, 26, 27, 28 por. też Nr 1441. Tytuły rękopisów Pol. Akademii Umiejętności, jakoteż datę urodzenia, zgonu i imiona rodziców M. Bayera nadesłał mnie łaskawie p. Dr. Karol Piotrowicz, Dyrektor Biblioteki Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie.

Króciutki nekrolog Macieja Bayera umieścił „Kurier Warszawski“ z 11 kwietnia 1861 r. Nr 92 (s. 2).

²⁹⁾ W liście z 2 kwietnia 1856 r. z Radomia pisze M. Bayer do Juliana Bartoszewicza: „...zdobyte w tych świętach dwa listy Kazimierza Pułaskiego [!] i Krukowskiemu przesyłam WuPanu do lepszego użytku...“ Dnia 13 marca 1857 roku wspomina Bayer znów o „liście własnoręcznym Pułaskiego [!], który kiedyś posłałem...“

³⁰⁾ Inny list Kazimierza Pułaskiego z roku 1778 z Trenton publikował Julian Bartoszewicz w roku 1865. „Encyklopedia Powszechna“. S. Orgelbrand, Warszawa, (1865) t. XXI s. 776—777.

jak pamiętniki. Ograniczymy się tutaj do dwóch tylko przykładów. Oto Edward Rulikowski³¹⁾ literat nadesłał przez Feliksa Sobańskiego Julianowi Bartoszewiczowi cenny pamiętnik swego ojca Józefa do druku³²⁾. Julian Bartoszewicz wydrukował z niego część tylko³³⁾. Z pamiętników Józefa Rulikowskiego pozostał w naszym Muzeum zaledwie ułamek. Z pewnego zaś artykułu Wacława Szymanowskiego wynika, że rękopis pamiętników Józefa Rulikowskiego p. t. „Poranki“ wynosił najmniej 10 tomów³⁴⁾. Wiarygodność tej relacji podważona jest jednak, informacją z cytowanego przez nas poprzednio listu Edwarda Rulikowskiego i, objaśnieniami Juliana Bartoszewicza³⁵⁾. Mowa w nich tylko o 9 tomach manuskryptu. Chociaż to, iż Julian Bartoszewicz miał w rękach 9 książek rękopisu, nie przesądza ostatecznie, żeby nie mogło istnieć tomów więcej. Część zachowanego w Muzeum Bartoszewiczów rękopisu zawiera ledwie 24 stron. Wiemy zaś z pewnością, że rękopis miał u J. Bartoszewicza co najmniej dobrych kilkadziesiąt arkuszy, gdyż na naszym manuskrypcie, na końcu jest napis: „Ra-

31) Rulikowski Edward (1825—1900) historyk i archeolog z Kresów południowo-wschodnich. Pisywał w czasopismach np. w „Bibliotece Warszawskiej“ i w „Dzienniku Warszawskim“. Wydawał także książki swe osobno. Zajmował się przeważnie Ukrainą. Największym jego dziełem jest „Opis powiatu wasylkowskiego...“ etc. wyd. w roku 1853 (rec. zob. Dziennik Warszawski“ 1853 rok Nr 145 s. 3—4 i nast. nr).

32) Rulikowski Kazimierz Józef obywatel powiatu wasylkowskiego, ojciec Edwarda R., urodził się w roku 1780, zmarł zaś 23 października 1860 roku. Jeszcze w roku 1854 nadesłał literat Stefan Buszczyński J. Bartoszewiczowi „wyciąg P a m i ę t n i k ó w J ó z e f a R u l i k o w s k i e g o [.] które nie są bez pewnego interessu...“ (list S. Buszczyńskiego z 26 listopada 1854 r. do Juliana Bartoszewicza). Nie od szukaliśmy listu, w którym Edward Rulikowski donosi Julianowi Bartoszewiczowi, że przesyła mu pamiętnik swego ojca, znamy natomiast list E. Rulikowskiego do J. Bartoszewicza z dn. 21 maja 1868 r., w którym pisze: „Upraszam W M o s e P a n a Dobrodzieja [.] aby był tak łaskaw i Pamiętniki mojego ojca pod tytułem „Poranki“, złożone u Niego przez P. Felixa Sobańskiego w dziewięciu zeszytach, raczył mi zwrócić...“

33) Julian Bartoszewicz wydrukował część pamiętników Józefa Rulikowskiego w „Kronice Wiadomości Krajowych i Zagranicznych“ z roku 1856 Nr 52—70, 73—83, 85, 126—129 i toż osobno w roku 1862. Ponadto wyjątki z tych pamiętników wydawali inni: w „Gazecie Codziennej“ 1855 r. Nr 15—18, 21, — w „Naszej Przyszłości“ r. 1908 z. 6 s. 217 n., 233 n. i Kazimierz Bartoszewicz: Dzieje insurekcji kościuszkowskiej 1794, Berlin — Wiedeń. Nakł. B. Harza s. 112—113, 129—130.

34) „Dziennik Warszawski“ z 24 marca 1854 r. s. 1 w rubryce „Wiadomości Krajowe“.

35) „Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych“ 1856 Nr. 53 s. 2: „Wspomnienia i pamiętniki Józefa Rulikowskiego“ etc.

zem 64 rakuszy“. A na pewno były jeszcze i dalsze arkusze, skoro rękopis zachowany obejmuje częściowo czasy insurekcji Kościuszkowskiej, a wiemy, że Julian Bartoszewicz miał w rękach pamiętniki Rulikowskiego, sięgające aż do roku 1817³⁶⁾. Część „Poranków“ pozostała w papierach I. J. Kraszewskiego. Pamiętników tych szukała w r. 1912 rodzina Rulikowskiego i zgłosiła się za pośrednictwem Kraszewskiej do Kazimierza Bartoszewicza, czyby ich nie odstąpił³⁷⁾. Na tym urywają się nasze wiadomości o losach „Poranków“.

Bardziej urozmaicone są dzieje rękopisu pamiętników Antoniego Chrzęszczewskiego. Muzeum Łódzkie posiada je w odpisach, których jest w Polsce więcej, a część naszego otrzymał J. Bartoszewicz od sławnego wówczas pisarza Michała Grabowskiego³⁸⁾.

Cóż było przyczyną wielokrotnego odpisu tych pamiętników³⁹⁾? Julian Bartoszewicz podnosi nowość, naoczność i bezstronność Chrzęszczewskiego. „Znaliśmy — pisze — wszyscy jedną stronę Szczęsnego [Potockiego], Chrzęszczewski ukazuje nam inną, dopełnia obrazu“⁴⁰⁾. I rzeczywiście pamiętnik posiada wartość i ze stanowiska historyczno-obyczajowego i politycznego. Co do tego ostatniego wspomnienia Chrzęszczewskiego są próbą rehabilitacji zdrajcy Stanisława Szczęsnego Potockiego. Chrzęszczewski który 30 lat pracował jako oficjalista u Szczęsnego Potockiego i mógł poznać tego magnata lepiej, chwali go jako człowieka poczciwego i dobrego obojętnością w życiu prywatnym. Nie Potocki „był zdrajcą, ale sam był zdradzony“, gdyż od carycy otrzymał „najuroczystsze zaręczenie całości granic i swobod Rzpltej: pod tym hasłem zawiązała się konfederacja Targowicka“... I dalej pisze Chrzęszczewski o Stanisławie Szczęsnym Potockim: „...pobudzony gorącą chęcią wybawienia Ojczyzny od utraty udzielnego bytu, jedyny ocalenia jej środek upatrujący w pośrednictwie swoim między nią, a grożącej jej śmiertelnym ciosem potężną monarchinią, odważył się na los sławę imienia swego, i podjął się zawiązać konfederacją [,] gdy mu całość granic i swobod Rzeczpospolitej przyrzeczoną została.

³⁶⁾ l. c.

³⁷⁾ List z datą 12 kwietnia 1912 roku.

³⁸⁾ Juliana Bartoszewicza objaśnienia do „Poranków“ J. Rulikowskiego w „Kronic Wiadomości Krajowych i Zagranicznych“ 1856 roku Nr 53 s. 1. i rs arch.

³⁹⁾ Oryginał pamiętników Chrzęszczewskiego mieści się w Bibliotece Kórnickiej. Odpisy zaś są w Bibliotece Ordynacji Krasińskich w Warszawie rs nr 3031 (por. rs nr 2894), w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie rs nr 4507 (??), w Ossolineum we Lwowie rs nr 4754 II.

⁴⁰⁾ „Kronika“.. etc., l. c.

Przydzie może ten czas, w którym potomność nie s przekazu przeciwnych Potockiemu przesądów, ale czynów i prawych zamiarów sądzić go będzie“... i sumienni a nieuprzedzeni historycy zdejną „zimienia jego niesłusznie nawleczoną nieczęść“. Pamiętniki Chrzęszczewskiego miał zdaje się zamiar wydać w całości naprzód Julian Bartoszewicz⁴¹⁾ a potem na pewno pragnął to uczynić Kazimierz Bartoszewicz⁴²⁾ i w tym celu poczynił już to uzupełnienia rękopisu z odpisu znajdującego się w Bibliotece Krasieńskich w Warszawie⁴³⁾, już to porobił inne jeszcze wyjaśniające notatki⁴⁴⁾. O ile nam jednak wiadomo, pamiętniki pozostały nadal w ręko-

41) Księgarz poznański Napoleon Kamiński pisze do Juliana Bartoszewicza:

List z 4 marca 1859 r.: „Rękopism Pamiętników Chrzęszczewskiego proszę mi natychmiast nadesłać — choćby odwrotną pocztą — jeżeli są wygotowane z przypiskami. Odczytam je w dwa dni i zapłacę natychmiast 100 talarów, jeżeli będą tu mogły być wydane“.

List z 4 kwietnia 1859 roku: „...prosiłem o nadesłanie mi rękopismu „Pamiętników [“] J. Chrzęszczewskiego. Skoro przejrzę i znajdę je po mojej myśli, zatrzymam i natychmiast pieniądze za nie odeślę. Gdyby nadspodziewanie niemożliwy tu wyjść, wówczas waruję sobie odesłanie niezwłoczne“.

Widocznie miał J. Bartoszewicz jakieś zamiary wydania pamiętników Chrzęszczewskiego i to chyba w całości, gdyż oburzał się na Kraszewskiego, że wydrukował je „niewiadomo jakim prawem w „Pamiętnikach Ochockiego“. Szkoda — pokiereszowane i Kraszewski zrabował Chrzęszczewskiej“. (dopiski J. Bartoszewicza na marginesie rękopisu pamiętników A. Chrzęszczewskiego). I. J. Kraszewski drukował wyciągi z pamiętników Chrzęszczewskiego w „Gazecie Warszawskiej“ 1856 r. nr 328 s. 1—3, w nr nast. i osobno w wydaniach książkowych. Kraszewski korzystał z kopii barona Chaudoir'a, którą otrzymał za pośrednictwem Konstantego Świdzińskiego. Zob. „Gaz. Warsz.“ r. 1856 Nr 328 s. 1 i J. D. Ochocki: „Pamiętniki...“ etc. Wilno 1857. J. Zawadzki t. IV s. 222—223, — Por. też A. Rolle w Russk. Archiwie, 1874 r., IV s. 898—951 i (tenże =) Dr. Antoni J.: Nowe opowiadania historyczne, Lwów 1878 s. 239.

42) Kazimierz Bartoszewicz: Ucisk ludu górnośląskiego, uwaga na str. 1 Nr-u 62 „Nowej Reformy“ z dnia 16. III. 1921 roku.

43) W kalendarzyku z roku 1920 zanotował K. Bartoszewicz pod dniem 17 maja: „...w bibl. Krasieńskich dla pamiętników Chrzęszczewskiego, aby uzupełnić braki w mojem rękopisie. Egzemplarz Krasieńskich to kopia pisana w 1883 roku] przez Władysława Górskiego“. Część uzupełnień sporządza wtedy sam K. Bartoszewicz. „Resztę ma przepisać — jak zauważa K. Bartoszewicz — jakaś Konarska“. Por. też zapiskę K. Bartoszewicza pod datą 18 maja w kalendarzyku z roku 1920. — W związku z zamiarami wydawniczymi miał K. Bartoszewicz jeszcze w roku 1918 zamiar sprowadzić oryginał pamiętników z Biblioteki Kórnickiej. Zob. Kalendarzyk K. Bartoszewicza z roku 1918 — 5 i 9 lipca.

44) Kalendarzyk Kaz. Bartoszewicza z roku 1918. — 30 stycznia 1918 r. K. Bartoszewicz w Bibliotece Jagiellońskiej porobił sobie „notaty z listów Konstantego Świdzińskiego o pamiętniku Chrzęszczewskiego“.

pisie. — Manuskrypt pamiętników Chrzęszczewskiego, mieszczący się dziś w Muzeum Bartoszewiczów, składa się wobec tego z odpisów pozostawionych przez Juliana i Kazimierza Bartoszewiczów.

Zasiąg geograficzny nabytków archiwalnych Juliana Bartoszewicza był wielki. Ze wschodu z Homla przysłała mu w listopadzie 1853 roku warszawski przyjaciel Józef Górski, księgę rękopiśmienną, zawierającą „Akta Sądów Kapturowych“... rzeczywycich z roku 1764, znalezionych w mieście Chalczu, w pałacu Sianożęckiego⁴⁵⁾. Z rejonu krakowskiego otrzymuje od Atanazego Kuszla dawny manuskrypt o treści geograficznej. Poczta przynosi też wiadomości archiwalne i odpisy starych manuskryptów już to z zachodu: z Berlina, już to z południo-zachodu: z Górnego Śląska. W tym dostarczycielskim wyścigu nie pozostają obojętne okolice bliższe miejsca zamieszkania J. Bartoszewicza: A więc dużo manuskryptów nadsyła M. Bayer z Radomia, dorzuca cośkolwiek literatka Zofia Ścisłowska⁴⁶⁾, nadchodzą manuskrypty z odwiecznej siedziby rodu Narzymskich⁴⁷⁾ z Bogatego, w powiecie przasnyskim, — z samej Warszawy od Hieronima Łabęc-

⁴⁵⁾ Według notatki rękopiśmiennej J. Bartoszewicza. Por. list Józefa Górskiego do Juliana Bartoszewicza z Homla 4 listopada 1853. Górski pisze: „...przesyłam xięgę Sądów Kapturowych [...] którą znalazłem zeszłego roku w Pałacu Marszałka Sianożęckiego w Mieście Halczu (!) powiecie i Gubernii tutejszej“. Księgę tę otrzymał J. Bartoszewicz 16 listopada 1853 roku. Por. też Julian Bartoszewicz: Księga Kapturów rzeczywycich „Dziennik Warszawski“ 1854 Nr 141 s. 4, nr. 151 s. 4 i Julian Bartoszewicz: Księga kapturów rzeczywycich w „Studiach Historycznych i Literackich“ w tomie II (s. 28, 49), wydanym w roku 1881 w Krakowie. Tam opis manuskryptu. Myli się Julian Bartoszewicz pisząc, że księga nie ma tytułu (i. c.), na okładce bowiem po wytarciu wiekowego brudu ukazał się napis, którego część z trudem odczytaliśmy. Tytuł więc brzmi: „Akta Sądów Kapturowych“.

⁴⁶⁾ Według notatki rękopiśmiennej J. Bartoszewicza. — Zofia Ścisłowska z domu Wrońska (1812—1873) pisywała w lubelskim „Fijołku“ (n. p. o Klonowiczu w roczniku 1846 s. 204—211), w „Tygodniku Ilustrowanym“ (1866 r. t. XII, 88: Kościół i klasztor O. O. Bernardynów w Rodecznicy), w „Kalendarzu Lubelskim“ (n. p. rok 1874 s. 23—25: „Pan Pszonka“), w „Pierwiosnku“, w „Czytelnicy Niedzielnej“, w „Zorzy“, w „Przyjacielu Dzieci“, w „Kurierze Lubelskim“, i „Pamiętniku Religijno-Moralnym“. Wydała kilka książek przede wszystkim dla dzieci i młodzieży. Nekrolog Ścisłowskiej mieści się w „Tygodniku Ilustrowanym“, 1873 Ser. II t. XII s. 87. Zob. też: W. Dawid: Zofia Ścisłowska „Kalendarz Lubelski“, 1875 rok, str. 1—7 i w I wydaniu encyklopedii Orgelbranda

⁴⁷⁾ Według notatek rękopiśmiennych J. Bartoszewicza. — Z rodziny tej pochodzi znany twórca komedii społecznej Józef Narzymski († 1872 r.). Może właśnie od ojca Józefa Narzymskiego otrzymał w roku 1857 J. Bartoszewicz kilka ważnych rękopisów, które dziś mieszczą się w naszym Muzeum.

kiego⁴⁸), od Cezara Biernackiego⁴⁹) i innych. Najwięcej jednak przychyliwa rękopisów z kresów wschodnich, gdzie po rozbiorach Polski ocalały przed niszczycielską siłą zaborcy, ukryte po prywatnych domach. Mówimy tu przede wszystkim o Podlasiu, Polesiu, Podolu i Wołyniu, na którym własność ziemską znajdując się w rękach prywatnych, stała się doskonałym schronem dla zabytków historycznych. Przychodzą więc do Juliana Bartoszewicza oryginały lub kopie rękopisów, darowane na własność lub też wypożyczane, n. p. od Jana Jundziłła, miłośnika rzeczy starych, mieszkającego i w Warszawie i w dobrach swoich Iwacewiczach, w powiecie słonimskim⁵⁰), od Glogera z Podlasia, od D-ra med. Fel. Wołodkiewicza z Brześcia nad Bugiem⁵¹), od ks. Mikołaja Denisowicza, kapelana gimnazjum kamienieckiego⁵²), od literata Teofila Stypułkowskiego z Równego⁵³) i od wielu, wielu innych.

Na rodzaj rękopisów wpływają oczywiście indywidualności przysyłających, choć z pewnością starają się oni zastosować do zamiłowań specjalnych Juliana Bartoszewicza, którego zainteresowania nie były obce ówczesnej publiczności. Wreszcie często się zdarzało, że „dostawca“ rękopisów zapytuje się wprzód Juliana Bartoszewicza, czy zechciałby otrzymać taki a taki manuskrypt. Wobec tego na rodzaj gromadzonych u Juliana Barto-

⁴⁸) Według notatki rękopiśmiennej J. Bartoszewicza. — Łabędzki Hieronim (1809—1862) autor licznych prac o górnictwie drukowanych w czasopismach polskich i obcych oraz osobno. Zob. życiorys jego pióra F. M. Sobieszczańskiego w „Encyklopedyi Powszechnej“ Orgelbranda t. XVII s. 514—515.

⁴⁹) Według notatki J. Bartoszewicza — Cezar Biernacki (1827—1896) historyk autor licznych rozprawek o Kaliszu (n. p. „Przegląd Naukowy“ 1848 t. 26 s. 265, „Dziennik Warszawski“ 1853 Nr 74 s. 3—4, „Biblioteka Warszawska“ 1857 I 465—491 IV 408—440, „Kaliszanin“ 1871 Nr. 38). Opracowywał monografię Kalisza (zob. Wędrowiec 1877 s. 143) i ogłaszał materiały do historii miast w Polsce. Pisał też o Antonim Malczewskim i różne artykuły już to w encyklopedii Orgelbranda (w redakcji której pełnił funkcję sekretarza), już to w różnych czasopismach. Nekrolog w „Ateneum“ 1896 410—411. Krótki życiorys B. w „Ruchu“ kalendarzu na rok 1887, Warszawa s. 59 i Stanisława Piotra Kaczorowskiego w „Polskim Słowniku Biograficznym“, Kraków 1936 t. II s. 78, (gdzie jeszcze inne szczegóły życiowe B. i literatura).

⁵⁰) Zob. listy J. Jundziłła do Juliana Bartoszewicza z 18 listopada 1865 i 13 listopada 1866 roku.

⁵¹) Według notatki rękopiśmiennej Juliana Bartoszewicza.

⁵²) Zob. „Dziennik Warszawski“ 1854 r. Nr. 143 s. 2.

⁵³) Według notatek rękopiśmiennych Juliana Bartoszewicza i listów Teofila Stypułkowskiego. Zob. też wiadomości o jednym rękopisie od Stypułkowskiego w Juliana Bartoszewicza: Arcybiskupi Gnieźnieńscy, Prymasi Rzeczypospolitej i Warszawscy, Prymasi Królestwa Polskiego. Warszawa 1864 s. 20 i nast. Rękopis ten mieszczący się dzisiaj w naszym Muzeum wystął Stypułkowski z Równego dnia 22 października 1855 roku, odebrał go zaś Julian Bartoszewicz 17 listopada 1855 r.

szewicza rękopisów wpływał nie tylko duch zbierackiego czasu i indywidualność dostarczycieli, ale także i osobowość historyka warszawskiego. Przysyłający są naogół sami literatami, oczywiście mniejszej miary.

Poza dawnymi rękopisami, gromadziły się u Juliana Bartoszewicza papiery związane z życiem bieżącym historyka, papiery które dziś posiadają również wartość historyczną: a więc akty osobiste rodziny Juliana Bartoszewicza, jego korespondencja rodzinna, literacka i wydawnicza, (o redaktorskiej pisaliśmy już poprzednio), są tu listy Zygmunta Kaczkowskiego, Karola Szajnochy, W. A. Maciejowskiego, Lucjana Siemieńskiego, Joachima Lelewela, Aleksandra Weryhy Darowskiego, A. E. Odyńca, Leonarda Chodźki i wielu innych. Znajdziemy w Muzeum i artykuły współczesnych J. Bartoszewiczowi literatów, i oczywista rękopisy dzieł samego Juliana Bartoszewicza. Osobną paczkę stanowią papiery związane z działalnością w różnych towarzystwach Juliana B., (czy też Adama B.).

Poza korespondencją Juliana Bartoszewicza mieszczą się w Muzeum ułamki korespondencji W. A. Maciejowskiego, K. Wł. Wójcickiego, (redakcji „Biblioteki Warszawskiej“) i in.

Ponadto Muzeum przechowuje masę zapisków Juliana Bartoszewicza. Mieszczą się tutaj notatki biograficzne, historyczne i historyczno-geograficzne. Uchodzą one za stracone dla nauki, gdyż Julian Bartoszewicz miał bardzo cienkie pociągnięcie pióra i do tego pisał szybko i niewyraźnie. Nie wielu było takich, którzyby pochwalić się mogli, że pismo jego odczytać potrafili. Z zecerów tylko Teodor Jarmużyński umiał odczytywać niektóre rękopisy Juliana Bartoszewicza i podobno także jakiś Gąsiorowski. Ale i oni stanęliby bezradnie wobec jego niektórych manuskryptów. Nie raz nawet syn Kazimierz męczył się nad odczytaniem. Popatrzmy tedy, ci pisze Kazimierz Bartoszewicz w kalendarzyku z roku 1920 pod datą 29-go grudnia: „Wziąłem się do przepisywania ustępów z ostatniego pamiętnika ojca. Ale rozpacz mnie bierze, tak trudno odczytać. Są ustępy[,] całe frazesy, zwroty wprost niepodobne do odcyfrowania. Męczyłem się 3 godziny i przepisałem 20 wierszy z opuszczeniami“... „Pisałem i 30 i 31 [grudnia] — razem przepisałem wierszy zaledwie 40“... „wzrok mi zachodzi mgłą. W grudniu roku 1927 znowu przepisywał Kazimierz Bartoszewicz część pamiętników ojca i w kalendarzyku z r. 1927 zanotował sobie: „...czasem nad kilku wyrazami śleczę pół godziny i bez rezultatu. Godzina takiego odczytywania nie tylko męczy wzrok, ale doprowadza do takiego znużenia, że musi się przerwać robotę“. Rękopisy pamiętników Juliana Bartoszewicza — częściowo drukowane — stanowią jeszcze jedną pozycję Muzeum Bartoszewiczów.

Trudno dziś określić, ile rękopisów pozostało po śmierci Juliana Bartoszewicza. Wiemy jednak, że po zgonie warszawskiego historyka uporządkował jego papiery, notatki i książki Cezar Biernacki i naliczył wtenczas

w sumie 2171 egzemplarzy⁵⁴). Ile tam było rękopisów nie wiadomo.

Odmienneo charakteru są już rękopisy, zebrane przez Kazimierza Bartoszewicza. Wraz ze zgonem Juliana Bartoszewicza, załamała się jedna strona rozwojowa zbiorów. Zahamowany został prawie zupełnie rozrost w kierunku gromadzenia starych rękopisów. Nadszedł czas odpływu części zgromadzonych manuskryptów. A jednak nie świadczy to ujemnie o zamiłowaniach bibliofilskich i pokrewnych Kazimierza Bartoszewicza. W innych — niż ojciec — żyjąc czasach, wśród innych ludzi i w innych stosunkach, nie posiadał i posiąć nie mógł Kazimierz Bartoszewicz takiego znaczenia w kraju, żeby mógł za darmo otrzymywać manuskrypty. Nadeszły nowe czasy i by pomnażać swój zasób rękopiśmienny, należało mieć teraz majątek, a poza tym archiwalny grunt był już wybronowany. Kazimierzowi Bartoszewiczowi naogół nie sprzyjały horoskopy finansowe, dabrze więc o nim świadczy, że i w takich jak żył warunkach, zdarzało mu się kupić jakiś starszy manuskrypt. Nie mogąc nabywać rękopisów, powetowywał sobie Kazimierz Bartoszewicz sporządzaniem odpisów w różnych archiwach. Dopomagała mu w tym najbliższa rodzina: N. p. posiadamy odpis, sporządzony ręką syna — Kazimierza Władysława Bartoszewicza. Jest to prawdopodobnie kopia z pisma anonima do I. J. Kraszewskiego, redaktora „Atheneum“. List anonima może zaciekawić, gdyż zawiera nieznaną redakcję wiersza Mickiewicza p. t. „Arcymistrz“. List wraz z wierszem podajemy i podkreślamy w utworze odmianki tekstu t. j. miejsca, które różnią się od znanych nam wydań tej poezji:

„Kto ma zamożny skarbiec, obficie przysłużyć się może Atheneum — mój skarb niewielki, ale i tym się dzielę — kilka wierszy poety, składam poecie. — Jeżeli je Pan łaskawie przyjąć raczy, będę szczęśliwą, że i mój ubogi grosz wdowi do składki pisma Jego należyć będzie.

Z największym uwielbieniem i szacunkiem zostają Pana Dobrodzieja najniższą sługą.

Ukrainka.

21 grudnia 1843 r.

Jest Mistrz, co wszystkie duchy wziął do chóru,
I wszystkie myśli nastroił do wtóru,
Wszystkie żywioły naciągnął jak stróny,
A wiodąc po nich wichry i pioruny
Jedną pieśń śpiewa i gra od początku,
A świat dotychczas nie pojął jój wątku.

⁵⁴) Józef Grajner: Wspomnienia z życia Warszawian... 1853—1863, (w jednym z czasopism z roku 1901) i list Cez. Biernackiego do Kazimierza Bartoszewicza.

Mistrz co malował na niebios błękiecie,
I malowidła odbił na tle fali,
Wzory kolorów rzucał na gór szczycie,
I w głębi ziemi odlał je z metali;
A świat przez tyle wieków, z dzieł tak wiele,
Nie pojął jednej myśli Stworzyciela.

Jest Mistrz wymowy, co boską potęgę,
W niewielu słowach objawił przed ludem,
I całą swoich myśli i dzieł księgę,
Sam wytłumaczył, słowem, czynem, cudem —
Dotąd Mistrz nazbyt wielkim był dla świata,
Dziś świat nim gardzi mając go za brata.

Szukmistrz ziemski! czem są twe wyrazy,
Czem myśli twoje i twoje obrazy?
A ty się gniewasz, że kto w braci tłumie
Twych słów, twych myśli, twych dzieł nierozumie —
Spójrzyj na Mistrza — i cierp Boży synu
Nieznany, albo wzgardzony od gminu. —

Adam Mi.....cz—“

Dziś jednak w Muzeum naszym więcej jest rękopisów pozostałych po Kazimierzu Bartoszewiczu, niż po Julianie Bartoszewiczu. Jak należy to zjawisko wytłumaczyć? Kazimierz Bartoszewicz w ciągu swego długiego życia (1852—1930) zajmował się bardzo dużo pracą redaktorską, społeczną i polityczną (zob. dla orientacji różne życiorysy K. Bartoszewicza). Stąd też gromadzą się u niego masowo rękopisy własnych pism i artykuły i listy współpracowników czasopism przez niego redagowanych. W związku z pracami księgarskimi, wydawniczymi, w związku z jubileuszem jednostek (n. p. Konopnickiej w roku 1902) i obchodami narodowymi (n. p. Mickiewiczowskimi, grunwaldzkimi) etc. zbiera się u Kazimierza Bartoszewicza spora ilość papierów. Ruchliwa działalność w licznych stowarzyszeniach, na terenie Rady Miejskiej m. Krakowa, pozostawiła również ślad swój w różnorodnych rękopisach zachowanych w Muzeum Bartoszewiczów. Są więc tutaj autografy (w części drukowane) w formie listów czy utworów: Henryka Sienkiewicza, I. J. Kraszewskiego, Jana Kasprowicza, Agatona Gillera, Bolesława Czerwińskiego (autora „Czerwonego Sztan-

daru“), znakomitego aktora Mieczysława Frenkla, Adolfa Dygasińskiego, Józefa Blizińskiego, Zygmunta Sarneckiego, D-ra Jordana, Świętochowskiego, Piekosińskiego, Zuławskiego Jerzego, Tretiaka, Mazanowskiego, Kallenbacha, Władysława Mickiewicza, Stanisława Grudzińskiego (przedwcześnie zgasłego poety), Mariana Gawalewicz, Gabrieli Zapolskiej, Rodocia, Bałuckiego, Ujejskiego, Konopnickiej, Orzeszkowej i wielu, wielu innych. Zdarzają się także przypadkowe nabytki, jak np. listy Bałuckiego, w części drukowane, nadesłane przez notariusza tarnowskiego Adolfa Vajhingera, przyjaciela i kolegi Bałuckiego lub publikowany w roku 1891 autograf wiersza Bohdana Zaleskiego, p. t. „Fata Morgana“. Jak ten utwór dostał się do K. Bartoszewicza nie wiadomo. Musiał on być kiedyś w rękach znanego historyka literatury Stanisława Tarnowskiego, gdyż w napisie ołówkowym na autografie: „niecenz [uralny] fragm [ent]“ rozpoznałem pismo Stanisława Tarnowskiego. Z większych całości zasługuje tu na wyszczególnienie manuskrypt dramatu I. J. Kraszewskiego „Trzeci Maja⁵⁵⁾. Utwór ten ukończony w styczniu 1873 roku — większej objętości, bo zawierający 156 stron, wysłał Kraszewski w specjalnym na to sporządzonym woreczku do „Szkiców literackich i społecznych“ w Krakowie wydawanych przez Kazimierza Bartoszewicza, (przed władzami figurował jako wydawca ktoś inny). Autor zastrzegł sobie prawo wystawienia tej sztuki na scenie. Wysyłając „Trzeci Maja“ pisze I. J. Kraszewski:

„Na samém wyjezdném wysyłam Panu rękopism, ale że jest jedyny [.] proszę o pilne zachowanie.

O korektę staranną, i inteligentną, mocno, mocno proszę. Na tytule tylko imię B. Bolesławity stać może. Resztę staraniu i życzliwości Waszej polecam“.

W zbiorach Muzeum znajduje się ponadto autograf całej powieści Kraszewskiego „W starym piecu“. Manuskrypt ten zawiera aż 300 stron i spisany został w Dreźnie w listopadzie 1878 r. ⁵⁶⁾ Rękopis nie pochodzi jednak od Kaz. Bartoszewicza, tylko z dawnego Muzeum Miejskiego Nauki i Sztuki w Łodzi. W Muzeum są i inne większe utwory w rękopisach.

Osobny dział stanowią papiery rodzinne i korespondencja rodzinna Kazimierza Bartoszewicza. — W Muzeum mieści się też mała część papierów rodziny Gebhardtów, których nazwisko nosiła jako panna żona Kazimierza Bartoszewicza. Zwraca tutaj na siebie uwagę skrypt uniwer-

⁵⁵⁾ Zob. B. Bolesławita: Trzeci Maja „Szkice społeczne i literackie“, Kraków 1875—1876. Początek utworu w r. 1875 nr 26 s. 259—261, koniec zaś w roku 1876 (nr 3 s. 27—29).

⁵⁶⁾ I. J. Kraszewski: „W starym piecu“ etc. Początek tej powieści mieści się w „Wieku“ Nr 293 z 30 grudnia 1878 r. — W roku 1879 drukuje „Wiek“ „W starym piecu“ w nr 1 i n.

sytecki Zygmunt Gebhardta (brata Amelii Bartoszewiczowej, żony Kazimierza). Nie jest ciekawy może sam rękopis, ile raczej postać Zygmunta Gebhardta, który był w roku 1869 sędzią śledczym w rozgłosnej na całą Europę sprawie o zamurowanie zakonnicy Barbary Ubryk.

Życie literackie (artystyczne) i społeczno-polityczne Polski znajduje nie-małe odbicie tak w papierach Juliana Bartoszewicza jak i Kazimierza, któremu pewnego wkładu w cywilizację Krakowa a nawet całego kraju zaprzeczyć niepodobna.

Osobny dział stanowią pozostałe po dzieciach Kazimierza Bartoszewicza papiery, których skład jest w pewnym stopniu pokrewny z rękopisami Kazimierza Bartoszewicza: Tutaj na pierwsze miejsce wysuwają się papiery Kazimierza Władysława Bartoszewicza (1885—1919) redaktora i społecznika, w których spoczywa niejedna wiadomość o ruchach wojskowych z doby starań i dążeń do uzyskania niepodległości Polski.

Wreszcie cząstka rękopisów pochodzi już to z dawnego Miejskiego Muzeum Nauki i Sztuki w Łodzi, jużto z różnych darów i zakupów. Są tu m. in. (w części drukowane) listy Orzeszkowej, Konopnickiej, H. Sienkiewicza, J. Lelewela, (ze zbiorów A. Jelskiego z Zamościa na Białej Rusi), Kraśzewskiego i innych. W skład archiwaliów Muzeum Bartoszewiczów weszło także kilka manuskryptów bibliofila Feliksa Wężyka ⁵⁷⁾. Z rękopisów Wę-

⁵⁷⁾ Życiorys bibliofila Feliksa Wężyka jest zupełnie nieznanymi i dlatego nieco szerzej go skreśliłmy.

Feliks Wężyk (1798—10 sierpnia 1863) urodził się z ojca Ksawerego i matki Joanny z Tomickich. Był kolegą znanego w Polsce bibliofila Konstantego Świdzińskiego. W kilka lat po śmierci ojca objął zarząd dóbr baranowskich wraz z Mroczeniem i kilkoma przysiółkami. Pojął za żonę Katarzynę z domu Lipską. Interesował się głównie historią, prawem i sprawami kościoła. Dobremu znajomemu księdzu Fabiszowi wydał w roku 1860 własnym sumptem: „Spis Kardynałów i Biskupów polskich...” etc. Żadnego dzieła po niemiecku, jak podaje Zygmunt Hajkowski (Losy księgozbioru Feliksa Wężyka z Mroczenia, Łódź (1928) s. 8) — nie napisał. Przedstawienie losów księgozbioru F. Wężyka przez Zygmunta Hajkowskiego wzbudza wątpliwości. W szczególności polemiczne — z powodu braku miejsca wdawać się nie możemy. — Czas spędzał F. Wężyk na ogół na zajęciach gospodarskich, na zebraniach towarzyskich i rozjazdach, na czytaniu książek i gazet. Z zapalem zbierał książki (nieraz stare i rzadkie), dawne pieniądze, a prawdopodobnie i rękopisy wartości archiwalnej. W roku 1843 był deputatem na szósty Sejm Prowincjonalny Stanów Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Datę urodzin, śmierci Feliksa Wężyka, imiona rodziców i żony podajemy według piśmiennych (niesprawdzonych przez nas) łaskawych informacji krewnych F. Wężyka pp.: Macieja Niegolewskiego i Józefa Chełkowskiego, resztę na podstawie rękopisów osobistych F. Wężyka (mieszczących się poza Muzeum Bartoszewiczów) i in.

żyka wyszczególnić należałoby szanowny rękopis z XVI wieku. Jest to zbiór dawnych „konstytucyj“, spisany przez bliżej nieznanego Baltazara Galimskiego w Czarnomiu w roku 1594⁵⁸⁾. Wielka to i gruba księga. Rękopis Galimskiego dostał się do antykwariusza łódzkiego St. Wattenberga, ten zaś złożył go w podarunku w roku 1923 ówczesnemu prezydentowi m. Łodzi, p. Aleksemu Rzewskiemu. Rzewski umieścił naprzód manuskrypt w depozycie w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Łodzi, potem zaś przekazał go do łódzkiego Muzeum Miejskiego Nauki i Sztuki, skąd księga Galimskiego powędrowała do Muzeum Bartoszewiczów.

Z rękopisów zakupionych przez miasto Łódź wyszczególnić możemy „Księgę poborową Województwa Lubelskiego“ z roku 1648, znalezioną między starymi dokumentami w dworze bełżyckim, w lubelskim, przez miłośnika starych rękopisów, Maksymiliana Dobrskiego. Miało to miejsce w roku 1894. Ówczesny dziedzic Bełżyc Konstanty Brzeziński, darował manuskrypt M. Dobrskiemu. Rękopis ten nabył w roku 1928 ławnik p. Przeclaw Smolik dla Łodzi od p. Jana Jastra⁵⁹⁾.

Muzeum posiada ponadto fragmenty korespondencji Wilhelma Feldmana i in.

W Muzeum naszym mieszczą się oryginały lub odpisy czy też facsimile listów lub utworów takich pisarzy jak Adama Mickiewicza, Naruszewicza Drużbackiej, Sniadeckiego, I. J. Kraszewskiego, Apollona Korzeniowskiego, ojca J. Conrada. Są tu autografy niektórych królów polskich od Zygmunta III począwszy a na Stanisławie Augustie skończywszy i wodzów Tadeusza Kościuszki, ks. Józefa Poniatowskiego, gen. Ramorino i marszałka Józefa Piłsudskiego. Z innych pism zwrócić należałoby uwagę na autografy Paderewskiego, Curie-Skłodowskiej i list wielkiego uczonego angielskiego Karola Darwina. Muzeum posiada także kilka pergaminów średniowiecznych i in.

58) Pochodzenia rękopisu Balt. Galińskiego, ani żadnych szczegółów o jego osobie nie znamy. Ani w herbarzach Uruskiego, A. Bonieckiego, T. Zychlińskiego, J. Ostrowskiego, J. Borkowskiego, Kojalowicza i Niesieckiego, ani w skorowidzach do ksiąg sądowych, do ksiąg „spraw niespornych“ w „Archiwum Głównym“ w Warszawie, nie można znaleźć wyjaśnień w tej kwestii. Łaskawe poszukiwania w tym kierunku przeprowadzał w Warszawie brat mój prof. Józef Rosenberg. — Domysły S. B.-skiego. („Ciekawa księga“, „Głos Polski“, Łódź — 20 luty 1924 rok Nr. 50 s. 6) o pochodzeniu Galimskiego i t. p. są niedostatecznie uzasadnione i nie mogą być przyjęte.

59) Por. list Magistratu m. Łodzi z 14 listopada 1928 r. do Kazimierza Bartoszewicza i in. r-sy.

Por. (Maksymilian Dobrski): Ze starych szpargałów „Gazeta Lubelska“ 1895 rok Nr 118 s. 2, 119 s. 2—3, 122 s. 2, Nr 123 s. 2, Nr 126 s. 2, Nr 129 s. 1, Nr 131 s. 2—3, Nr 134 s. 1—2, 136 s. 2, 138 s. 2—3, 142 s. 1—2, 143 s. 2—3, 144 s. 3, 145 s. 2—3, 146 s. 2—3, 148 s. 2.

Na podkreślenie zasługują materiały rękopiśmienne, dotyczące się rokoszu Zebrzydowskiego, pokoju andruszowskiego, konfederacji: Barskiej i Radomskiej, Sejmu Czteroletniego, historii niektórych miast w Polsce i historii niektórych polskich rodów.

Charakter całości wartościowego zbioru rękopisów określimy, jako przeważnie historyczny i historyczno-literacki, mimo że nie brak tu materiałów z innych dziedzin, jak np. źródeł pośrednich, dotyczących się historii sztuki.

P R O T O K Ó Ł
9 POSIEDZENIA RADY PRZYBOCZNEJ
PRZY TYMCZASOWYM PREZYDENCIE MIASTA ŁODZI.

Łódź, dnia 31 stycznia 1938 roku.

Komplet członków Rady 30.

Obecnych członków Rady 29.

I. Członkowie Rady Przybocznej:

- a) obecni: 1. Andrzejewski Zygmunt, 2. Antoszkiewicz Andrzej, 3. Chodakowski Leon, 4. Cieślak Władysław, 5. Cyrański Adam, 6. Dudkiewicz Edward, 7. Dobranc Bertold, 8. Fiedler Zygmunt, 9. Geyer Robert, 10. Grabowski Władysław, 11. Gierbich Wawrzyniec, 12. Harasz Antoni, 13. inż. Holecgreber Jan, 14. ks. Kaczyński Dominik, 15. Liberman Fiszel, 16. Malinowski Seweryn, 17. dr. Mogilnicki Tadeusz, 18. Pawłowski Stanisław, 19. Raabe Zygmunt, 20. Rybicka Apolonia, 21. Rymkiewicz Władysław, 22. Smolarek Antoni, 23. Socha Józef, 24. Stypułkowski Jan, 25. Szarkowska Zofia, 26. Tomczyk Józef, 27. Walczak Walenty, 28. Włodarek Marian, 29. Wolski Aleksander.
- b) nieobecny usprawiedliwiony: 1. Jaworowski Kazimierz.

II. Członkowie Zarządu Miejskiego:

- a) obecni: 1. Prezydent Godlewski Mikołaj, 2. Wiceprezydent Kozłowski Kazimierz.
- b) nieobecny usprawiedliwiony: 1. Wiceprezydent Pączek Antoni.

III. Urzędnicy miejscy:

1. Ancyporowicz Aleksander, 2. Chwalbiński Leon, 3. Furmański Roman, 4. Graliński Włodzimierz, 5. inż. Gundlach Stanisław, 6. Jaworski Władysław, 7. Kalinowski Mieczysław, 8. Kempner Stanisław, 9. Konopka Heliodor, 10. Maciejowski Zygmunt, 11. Płoński Feliks, 12. Purtal Antoni, 13. inż. Przedździecki Stanisław, 14. Rogowicz Stefan, 15. Rosset Edward, 16. Rutkowski Jan, 17. inż. Sawczyk Wilhelm, 18. inż. Schram Alfred, 19. Świecki Eugeniusz, 20. Wisławski Tadeusz, 21. inż. Wojewódzki Waclaw, 22. Wysocki Adam, 23. Wyszacki Henryk.

Przewodniczący: Prezydent Miasta Godlewski Mikołaj.

Sekretarz: Wicedyrektor Zarządu Miejskiego Graliński Włodzimierz.

Stenografka: Brzozowska Klara.

Porządek obrad:

- I. Z a g a j e n i e : (stwierdzenie quorum, przyjęcie porządku obrad i protokołu ostatniego posiedzenia, komunikaty).
- II. Wybór 2-ch członków Rady Szpitalnej.
— ref. nacz. St. Kempnera.
- III. Sprawa budżetu Zarządu Miejskiego na rok adm. 1938/39:
  - a) exposé Prezydenta Miasta,
  - b) zatwierdzenie Regulaminu obrad nad budżetem.
- IV. Sprawozdania Komisyj:
  - 1) Komisji Finansowo-Budżetowej w przedmiocie:
    1. zwolnienia p. Ignacego Hardy, weterana powstania 1863 roku z opłaty czynszu komornianego
— ref. S. Malinowskiego —
    2. przyznania subwencji Towarzystwu Przyjaciół Młodzieży Akademickiej
— ref. S. Malinowskiego —
    3. przyznania subwencji Strzeleckiemu Klubowi Sportowemu
— ref. S. Malinowskiego —
    4. przystąpienia Gminy Miejskiej Łódź w charakterze członka do Gospodarczego Zrzeszenia Samorządu Terytorialnego w Warszawie
— ref. Z. Fiedlera —
    5. umorzenia nieściągalnego komornego od lokatorów miejskich domów drewnianych
— ref. S. Malinowskiego —
    6. przejęcia i wykończenia hali sportowej w parku im. ks. J. Poniatowskiego
— ref. S. Malinowskiego —
    7. nabycia w drodze wywłaszczenia gruntu pod poszerzenie ulicy Wysokiej
— ref. St. Pawłowskiego —

8. przyjęcia na rzecz Gminy Miejskiej Łódź od małż. Günther darowizny gruntu pod poszerzenie ul. Żeromskiego — ref. St. Pawłowskiego —
9. przyznania jednorazowej subwencji z funduszków miejskich Patronatowi nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Łodzi — ref. Z. Raabego —

b) Komisji do Spraw Ogólnych w przedmiocie:

1. zawieszenia rozpatrzenia prośby p. Chilela Frenkla o zezwolenie na budowę na posesji, położonej w Łodzi przy ul. Targowej nr 9a — ref .
2. zawieszenia rozpatrzenia prośby p. Ajdli Flapan o zezwolenie na budowę na posesji, położonej w Łodzi przy ul. Gęsiej nr 1.

V. Wolne wnioski.

I. Zagajenie.:

Posiedzenie otwiera o godz .19 min. 15 Tymczasowy Prezydent Miasta, stwierdzając, iż jest ono prawomocne, gdyż na 30 członków Rady obecnych jest 29, nieobecny usprawiedliwiony 1.

Punkt IV. a) 7 i 8 — nabycie w drodze wywłaszczenia gruntu pod poszerzenie ul. Wysokiej oraz przyjęcie od małż. Günther darowizny gruntu pod poszerzenie ulicy Żeromskiego — referować będzie p .Z. Fiedler wobec niedyspozycji p. St. Pawłowskiego, natomiast punkt IV. b) 1 i 2 — zawieszenie rozpatrzenia próśb Chilela Frenkla i Ajdli Flapan o zezwolenia na budowę — referować będzie p. A. Harasz.

Protokół 8 posiedzenia Rady Przybocznej z dnia 15 grudnia 1937 roku uznaje się za przyjęty wobec niezgłoszenia poprawek przez członków Rady, którym wyłożony on był do przeglądu.

Wobec niezgłoszenia przez obecnych żadnych zmian do porządku obrad zostaje on przyjęty.

Przyjęto do wiadomości:

I. Następujące postanowienia Tymczasowego Prezydenta Miasta:

a) powzięte w zastępstwie Rady Miejskiej:

1. nr 508/R z dnia 5 stycznia 1938 roku w sprawie przyznania córce ś. p. inż. Jana Frankowskiego, pracownika przedsiębiorstwa miejskiego Kanalizacja i Wodociągi, Wandzie Frankowskiej, zapomogi na kształcenie się w wysokości zł 100.— miesięcznie do czasu dojścia jej do pełnoletności.

2. nr 509/R z dnia 24 stycznia 1938 roku w sprawie udzielenia panu Ignacemu Niwirskiemu, zast. Naczelnika Wydziału Ewidencji Ludności, dyspensy od wymaganego statutem etatów stanowisk służbowych dla pracowników Zarządu Miejskiego stopnia wykształcenia na stanowisko urzędnika miejskiego I kategorii.
3. nr 510/R z dnia 24 stycznia 1938 roku w sprawie udzielenia p. Amalii Strzeleckiej, pracownikowi Wydziału Zdrowia Publicznego, dyspensy od wymaganego statutem etatów stanowisk służbowych dla pracowników Zarządu Miejskiego stopnia wykształcenia na stanowisko urzędnika miejskiego III kategorii.

b) powzięte w zastępstwie Magistratu:

1. nr 1287/M z dnia 15 grudnia 1937 roku w sprawie zwolnienia urzędów sądowych i prokuratorskich oraz urzędów wojskowych od opłat za udzielanie informacji adresowych.
2. nr 1289/M z dnia 15 grudnia 1937 roku w sprawie zatwierdzenia instrukcji, dotyczącej rejestrowania i archiwizowania wycinków prasowych oraz instrukcji, dotyczącej wydawania Dziennika Zarządu Miejskiego.
3. nr 1291/M z dnia 15 grudnia 1937 roku w sprawie podwyższenia w budżecie Zarządu Miejskiego na rok administracyjny 1937/38 kredytów na dożywianie dzieci w szkołach powszechnych oraz w przedszkolach społecznych i miejskich o sumę zł 32.18).—
4. nr 1292/M z dnia 15 grudnia 1937 roku w sprawie upoważnienia Rzeźni Miejskiej nr 2 do pobierania opłat ubojowych za bydło przewożone z targowiska centralnego przy ul. Inżynierskiej nr 1 do Rzeźni Miejskiej nr 2.
5. nr 1294/M z dnia 15 grudnia 1937 roku w sprawie wysłania kosztem zł 800.— 20 wychowanków miejskich domów wychowawczych, zagrożonych chorobą płucną, na kolonie wypoczynko-lecznicze w Sidzinie na Podkarpaciu.
6. nr 1300/M z dnia 5 stycznia 1938 roku w sprawie powołania do Komisji do udzielania ulg podatkowych na miejsce p. W. Gersona — p. M. Szmulowicza.
7. nr 1301/M z dnia 5 stycznia 1938 roku w sprawie powołania do Komitetu Budowy Sanatorium Miejskiego w Skotnikach na miejsce p. dr. E. Mittelstaedta — p. dr. K. Łaszewskiego.
8. nr 1305/M z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie uruchomienia Miejskiej Biblioteki i Czytelnii Pism dla Dorosłych przy Miejskich Kursach Społecznych przy ul. Prusa nr 15.

9. nr 1306/M z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie zatwierdzenia Regulaminu Komitetu Budowy Sanatorium Miejskiego w Skotnikach.
  10. nr 1307/M z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie przyznania robotnikom sezonowym plantacyj miejskich, którym Fundusz Pracy odmówił wypłacenia ustawowego zasiłku na wypadek bezrobocia — zapomóg doraźnych z funduszków miejskich .
  11. nr 1311/M z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie przyznania Syndykatomu Dziennikarzy Łódzkich jednorazowej subwencji w kwocie zł 400.— na budowę Domu Wypoczynkowego dla członków Syndykatu Dziennikarzy Łódzkich w Skotnikach.
  12. nr 1312/M z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie przyznania Towarzystwu Opieki nad Chrześcijańską Młodzieżą Głuchoniemą w Łodzi jednorazowej subwencji w kwocie zł 500.— na prowadzenie pracowni szewckiej, krawieckiej i stolarskiej przy szkole specjalnej nr 97 dla głuchoniemych w Łodzi.
  13. nr 1313/M z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie podwyższenia o zł 1.000.— zapomogi, przyznanej p. Alfredowi Wdowczakowi na odbycie studiów śpiewaczych w Mediolanie.
  14. nr 1317/M z dnia 24 stycznia 1938 roku w sprawie przyznania Wojewódzkiemu Związkowi Młodej Wsi jednorazowej subwencji w kwocie zł 1.000.— na częściowe pokrycie wydatków, związanych z urzędzeniem w dniach 25 i 26 września 1938 roku dożynek wojewódzkich pod hasłem „Miasto — Wsi“.
- II. Zawiadomienie przewodniczącego, iż do Prezydium wpłynął wniosek nagły pp. inż. J. Holcgrebera, J. Sochy i E. Dudkiewicza w sprawie podwyższenia subwencji Łódzkim Teatrom Miejskim.

II. W sprawie wyboru 2-ch członków Rady Szpitalnej:

Po wysłuchaniu referatu p. St. Kempnera, naczelnika Wydziału Zdrowia Publicznego, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

U c h w a ł a   n r   90.

Rada Przyboczna, opierając się na wniosku p. K. Jaworowskiego, zgłoszonym na posiedzeniu Rady Przybocznej, odbytym w dniu 4 listopada 1937 roku, postanawia powołać do Rady Szpitalnej z ramienia Rady Przybocznej pp. dr. Tadeusza Mogilnickiego i dr. Adolfa Tochtermana.

III. W sprawie budżetu Zarządu Miejskiego na rok adm. 1938/39:

Po wysłuchaniu przemówienia Tymczasowego Prezydenta Miasta o całokształcie zamierzeń budżetowych na rok administracyjny 1938/39, referatu p. M. Kalinowskiego, dyrektora Zarządu Miejskiego, w sprawie regulaminu obrad nad budżetem oraz zapytania p. L. Chodakowskiego i wyjaśnień, udzielonych przez p. M. Kalinowskiego, powzięto bez dyskusji uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 91.

Rada Przyboczna postanawia:

- a) przekazać przedłożony przez Zarząd Miejski preliminarz budżetu administracyjnego oraz preliminarz zakładów i przedsiębiorstw Zarządu Miejskiego na rok administracyjny 1938/39 — Komisji Finansowo-Budżetowej do rozpatrzenia;
- b) zatwierdzić Regulamin obrad nad budżetem Zarządu Miejskiego w Łodzi (patrz str. 183).

IV. W sprawie zwolnienia p. Ignacego Hardy, weterana powstania 1863 roku z opłaty czynszu komornianego:

Po wysłuchaniu referatu p. S. Malinowskiego, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 92.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Prezydyjalnego nr I. Og. 33 IX/1-38 z dnia 14 stycznia 1938 roku w sprawie zwolnienia, poczynając od dnia 1 stycznia 1938 roku, p. Ignacego Hardy, ppor. weterana powstania 1863 roku, od opłaty czynszu dzierżawnego za zajmowany przezeń w domu miejskim przy ul. Napiórkowskiego nr 76 lokal 2-pokojowy z kuchnią.

V. W sprawie przyznania subwencji Towarzystwu Przyjaciół Młodzieży Akademickiej:

Po wysłuchaniu referatu p. S. Malinowskiego, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, po dyskusji, w której głos zabiera p. L. Chodakowski, oraz wyjaśnień, udzielonych przez przewodniczącego, powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 93.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Prezydyjnego nr I. Og. 17/18-38 z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie przyznania Towarzystwu Przyjaciół Młodzieży Akademickiej w Łodzi jednorazowej subwencji z funduszków miejskich w kwocie zł 3.000.— na zwiększenie funduszu stypendialnego tegoż Towarzystwa.

VI. W sprawie przyznania subwencji Strzeleckiemu Klubowi Sportowemu:

Po wysłuchaniu referatu p. S. Malinowskiego, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 94.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Wojskowego nr XII-27-4 z dnia 8. I. 1938 roku w sprawie przyznania Strzeleckiemu Klubowi Sportowemu w Łodzi jednorazowej subwencji z funduszków miejskich w kwocie zł 1.000.— na częściowe pokrycie wydatków, związanych z zakupem materiałów budowlanych do wykończenia budynku i urządzeń sportowych na boisku tegoż Klubu przy ulicy Napiórkowskiego nr 99.

O godz. 20 min. 15 przewodniczący zarządza przerwę, wznawiając obrady o godz. 20 min. 40.

VII. W sprawie przystąpienia Gminy Miejskiej Łódź w charakterze członka do Gospodarczego Zrzeszenia Samorządu Terytorialnego w Warszawie:

Po wysłuchaniu referatu p. Z. Fiedlera, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 95.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta —

w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Prezydzialnego nr I. Og. 20/6-37 z dnia 15 stycznia 1938 roku w sprawie przystąpienia w charakterze członka-udziałowca do Gospodarczego Zrzeszenia Samorządu Terytorialnego, sp. z o. o. w Warszawie, ul. Dobra nr 28, i nabycia jednego udziału członkowskiego tegoż Zrzeszenia w kwocie zł 2.000.—.

VIII. W sprawie umorzenia nieściągalnego komornego od lokatorów miejskich domów drewnianych:

Po wysłuchaniu referatu p. S. Malinowskiego, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, po dyskusji, w której głos zabierają pp. B. Dobranc i Z. Fiedler, oraz wyjaśnieniach, udzielonych przez referenta, powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 96.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Gospodarczego nr IX. M. 2d/15-37 w sprawie umorzenia nieściągalnego komornego w kwocie zł 3.060,25, przypadającego od 13 lokatorów miejskich domów drewnianych dla rodzin eksmitowanych na Chojnach i Mani.

IX. W sprawie przejęcia i wykończenia hali sportowej w parku im. ks. J. Poniatowskiego:

Po wysłuchaniu referatu p. S. Malinowskiego, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, po dyskusji, w której głos zabierają pp. ks. D. Kaczyński, A. Harasz i L. Chodakowski, oraz po wyjaśnieniach, udzielonych przez Tymczasowego Prezydenta Miasta i referenta, powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 97.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Technicznego nr VII. B. 1/6-37 z dnia 15 grudnia 1937 roku w sprawie przejęcia na własność przez Gminę Miejską Łódź oraz wykończenia kosztem zł 89.000.— budynku hali sportowej, znajdującej się w parku im. ks. Poniatowskiego.

Członek Rady ks. D. Kaczyński prosi o wniesienie do protokołu prośby jego i parafian, aby w hali sportowej nie odbywały się zawody w czasie nabożeństwa rannego w kościele Matki Boskiej Zwycięskiej, znajdującym się naprzeciwko hali.

X. W sprawie nabycia w drodze wywłaszczenia gruntu pod poszerzenie ulicy Wysokiej:

Po wysłuchaniu referatu p. Z. Fiedlera, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 98.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, wypowiada się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Technicznego nr VII 0/35/32-37 z dnia 11 stycznia 1938 roku w sprawie nabycia w drodze wywłaszczenia od pp. Helmuta, Otto i Arnolda Schwartzów gruntu wraz z budynkami o powierzchni 763,9 m kwadr., potrzebnego na poszerzenie ulicy Wysokiej.

XI. W sprawie przyjęcia na rzecz Gminy Miejskiej Łódź od małż. Günther darowizny gruntu pod poszerzenie ul. Zeromskiego:

Po wysłuchaniu referatu p. Z. Fiedlera, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 99.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta, w zastępstwie Rady Miejskiej, wniosku Wydziału Technicznego nr VII. 0. 13 G. G/1-38 z dnia 20 stycznia 1938 roku w sprawie przyjęcia na rzecz Gminy Miejskiej Łódź od pp. Emila i Elżbiety małż. Güntherów darowizny terenu ulicznego o ogólnej powierzchni 377,76 m kwadratowych, położonego przy ulicy Kątnej nr 3-13, przeznaczonego pod poszerzenie ul. Zeromskiego.

XII. W sprawie przyznania jednorazowej subwencji z funduszków miejskich Patronatowi nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Łodzi:

Po wysłuchaniu referatu p. Z. Raabe, sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej, po dyskusji, w której głos zabiera p. L. Chodakowski, oraz po

wyjaśnieniach, udzielonych przez p. H. Wyszackiego, zastępcę naczelnika Wydziału Oświaty i Kultury, powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 100.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji Finansowo-Budżetowej z dnia 24 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Oświaty i Kultury nr IV Szk. 4b-67 z dnia 29 grudnia 1937 roku w sprawie przyznania Patronatowi nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Łodzi jednorazowej subwencji z funduszków miejskich w kwocie zł 4.000.— na pokrycie komornego i kosztów centralnego ogrzewania lokalu przy ul. Wólczańskiej nr 17 za czas od dnia 1 kwietnia 1937 roku do dnia 31 marca 1938 roku.

Członek Rady p. St. Pawłowski nie był obecny przy rozpatrywaniu tej sprawy.

XIII. W sprawie zawieszenia rozpatrzenia prośby p. Chilela Frenkla o zezwolenie na budowę na posesji, położonej w Łodzi przy ul. Targowej nr 9a:

Po wysłuchaniu referatu p. A. Harasza, sprawozdawcy Komisji do Spraw Ogólnych, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 101.

Rada Przyboczna, przychylając się do wniosku Komisji do Spraw Ogólnych z dnia 31 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Technicznego nr VII. R. 6 T/1-38 z dnia 4 stycznia 1938 roku w sprawie zawieszenia rozpatrzenia prośby p. Chilela Frenkla o zezwolenie na przebudowę i nadbudowę 1-piętrowej oficyny murowanej mieszkalnej na posesji, położonej w Łodzi przy ul. Targowej nr 9a, ze względu na to, że omawiana przebudowa sprzeczna jest z zamierzeniami regulacyjnymi miasta (leży w pasie parterowych budynków gospodarczych i przemysłowych).

XIV. W sprawie zawieszenia rozpatrzenia prośby p. Ajdli Flapan o zezwolenie na budowę na posesji, położonej w Łodzi przy ul. Gęsiej nr 1:

Po wysłuchaniu referatu p. A. Harasza, sprawozdawcy Komisji do Spraw Ogólnych, bez dyskusji powzięto jednomyślnie uchwałę treści następującej:

Uchwała nr 102.

Rada Przyboczna, przychyłając się do wniosku Komisji do Spraw Ogólnych z dnia 31 stycznia 1938 roku, postanawia wypowiedzieć się za zatwierdzeniem przez Tymczasowego Prezydenta Miasta — w zastępstwie Rady Miejskiej — wniosku Wydziału Technicznego nr VII R. 6 G/1-38 z dnia 21 stycznia 1938 roku w sprawie zawieszenia rozpatrzenia prośby p. Ajdli Flapan o zezwolenie na przebudowę parterowego drewnianego budynku mieszkalnego na posesji, położonej w Łodzi przy ul. Gęsiej nr 1, ze względu na to, że omawiana przebudowa sprzeczna jest z zamierzeniami regulacyjnymi miasta (leży w pasie wyłączonym z zabudowy).

XV. Wolne wnioski:

1. Wniosek nagły pp. inż. J. Holcgrebera, J. Sochy i E. Dudkiewicza w sprawie podwyższenia subwencji Łódzkim Teatrem Miejskim:
Nagłość wniosku uzasadnia p. inż. J. Holcgreber. Wobec sprzeciwu Tymczasowego Prezydenta Miasta wniosek ten postanowiono przekazać Komisji Finansowo-Budżetowej do rozpatrzenia.
2. Na zapytanie p. W. Grabowskiego, czy Zarząd Miejski porozumiewał się ze Starostwem Grodzkim w sprawie oczyszczania bruków szczotkami, jak to w listopadzie zarządziły na terenie miasta funkcjonariusze Policji Państwowej, i co spowodowało konflikt właścicieli domów z funkcjonariuszami przedsiębiorstwa miejskiego Kanalizacja i Wodociągi wskutek zanieczyszczenia studzienek kanalizacyjnych, odpowiedzi udziela inż. W. Wojewódzki, dyrektor przedsiębiorstwa Kanalizacja i Wodociągi, wyjaśniając, że zebrane z bruków nieczystości właściciele domów muszą wywozić, a nie wpuszczać do studzienek kanalizacyjnych.
3. Na zapytanie p. W. Grabowskiego, czy Zarząd Miejski zamierza wykupić park „Wenecja“, stanowiący własność Kijaka, odpowiada p. K. Kozłowski, Tymczasowy Wiceprezydent Miasta, wyjaśniając, iż Zarząd Miejski pertraktował z Kijakiem w tej sprawie, jednakże do porozumienia nie doszło wobec rozpiętości ceny nieruchomości proponowanej przez Zarząd Miejski, a żądanej przez Kijaka.
4. Na zapytanie p. W. Walczaka, co Zarząd Miejski zamierza uczynić w sprawie zarządzenia funkcjonariuszów Policji Państwowej co do uprzątnięcia śniegu z ulic, które to zarządzenie ujemnie wpływa na stan konserwacji jezdni, odpowiada p. K. Kozłowski, Tymczasowy Wiceprezydent Miasta, wyjaśniając, iż Zarząd Miejski odbędzie w tej sprawie konferencję ze Starostwem Grodzkim.

5. Na zapytanie p. S. Malinowskiego, co spowodowało, że uchwalony przez Radę zasiłek świąteczny dla pracowników miejskich został wypłacony w formie pożyczki, odpowiada Tymczasowy Prezydent Miasta, wyjaśniając, iż stało się to z powodu niezatwierdzenia przez władze nadzorcze odnośnego postanowienia .
6. Na zapytanie p. J. Tomczyka, czy w bieżącym roku przewidziane są prace nad regulacją rzeki Jasieni odpowiada p. inż. W. Wojewódzki, dyrektor przedsiębiorstwa miejskiego Kanalizacja i Wodociągi, wyjaśniając, że sprawa regulacji rzeki Jasieni wymaga kilkuletnich studiów przygotowawczych i dlatego nie jest w stanie określić, kiedy rozpoczęta będzie regulacja tej rzeki, natomiast komunikuje, że w roku bieżącym wykopany będzie duży kanał, który częściowo odprowadzi wody opadowe z najbardziej zagrożonych miejsc.
7. Na zapytanie p. E. Dudkiewicza, dlaczego nauczycielstwo miejskich szkół wieczornych wyłączone zostało z liczby pracowników, uprawnionych do otrzymania zasiłku świątecznego, odpowiada Tymczasowy Prezydent Miasta, wyjaśniając, że praca nauczycieli w miejskich szkołach wieczornych nie stanowi dla nich głównego zajęcia, a do zasiłku świątecznego mają prawo tylko ci pracownicy, dla których praca w Zarządzie Miejskim jest głównym źródłem utrzymania.

Wobec wyczerpania porządku dziennego przewodniczący o godz. 21 min. 40 posiedzenie zamyka.

Przewodniczący

(—) *Mikołaj Godlewski*

(Mikołaj Godlewski)

Tymczasowy Prezydent Miasta

Sekretarz

(—) *Włodzimierz Graliński*

(Włodzimierz Graliński)

Wicedyrektor Zarządu Miejskiego

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA.

Medal za długoletnią służbę.

Ustawą z dnia 8 stycznia 1938 roku (Dz. U. R. P. nr. 3 poz. 11) ustanowiono medal „Za Długoletnią Służbę“. Prawo do medalu uzyskuje się z tytułu pracy w służbie Państwa lub instytucyj publiczno-prawnych. Po dziesięciu latach służby, pełnionej po dniu 11 listopada 1918 roku, otrzymuje się medal brązowy, po dwudziestu latach — medal srebrny, po trzydziestu — medal złoty.

Doręczanie pism urzędowych przez gminy.

Ustawa z dnia 11 stycznia 1938 roku (Dz. U. R. P. nr. 3, poz. 16) zmienia dotychczasowy sposób doręczania pism urzędowych. Z dniem 1 kwietnia 1938 roku pisma urzędowe będą doręczane przez władze oraz instytucje prawa publicznego przez pocztę lub przez swych funkcjonariuszów. Jedynie pisma adresowane do miejscowości, w których nie ma zorganizowanej pocztowej służby doręczeń, doręczane będą za pośrednictwem władz gminnych.

REGULAMIN
OBRAD RADY PRZYBOCZNEJ NAD BUDŻETEM
ZARZĄDU MIEJSKIEGO W ŁODZI
NA ROK ADMINISTRACYJNY 1938/39.

§ 1.

Rozesłanie członkom Rady Przybocznej Zamierzeń Skarbowych Zarządu Miejskiego w Łodzi na rok administracyjny 1938/39 uznaje się za pierwsze czytanie.

§ 2.

Po wysłuchaniu przemówienia Prezydenta Miasta o całokształcie gospodarki miejskiej, oraz o Zamierzeniach Skarbowych Zarządu Miejskiego w Łodzi na rok administracyjny 1938/39, Rada Przyboczna przekazuje bez dyskusji Zamierzenia te Komisji Finansowo-Budżetowej do rozpatrzenia.

§ 3.

Referaty o poszczególnych działach Zamierzeń Skarbowych wygłaszają na posiedzeniach Komisji Finansowo-Budżetowej naczelnicy właściwych Wydziałów, Urzędów i Biur Zarządu Miejskiego. Oni też udzielają wszelkich wyjaśnień na życzenie członków Komisji.

§ 4.

Zamierzenia Skarbowe czytane są na Komisji Finansowo-Budżetowej działami, paragrafami i pozycjami, przy czym wnioski, dotyczące całokształtu danego działu, należy zgłaszać po zakończeniu tego działu, zaś wnioski, dotyczące podwyższenia względnie zmniejszenia kredytów, przewidzianych w danej pozycji, po odczytaniu tej pozycji.

§ 5.

Po zakończeniu szczegółowego czytania Zamierzeń Skarbowych następuje przyjęcie przez Komisję Finansowo-Budżetową Zamierzeń tych jako całości oraz głosowanie nad wnioskami, dotyczącymi całokształtu gospodarki miejskiej.

§ 6.

Komisja Finansowo-Budżetowa wyznacza spośród siebie sprawozdawcę Zamierzeń Skarbowych. Referent ten zapoznaje się z Zamierzeniami w poszczególnych Wydziałach, Urzędach i Biurach Zarządu Miejskiego i referuje je na plenum Rady Przybocznej.

§ 7.

Po rozpatrzeniu Zamierzeń Skarbowych przez Komisję Finansowo-Budżetową Prezydent Miasta zwołuje posiedzenie plenarne Rady Przybocznej, poświęcone specjalnie Zamierzeniom Skarbowym.

§ 8.

Na posiedzeniu Rady Przybocznej po wysłuchaniu referatu sprawozdawcy Komisji Finansowo-Budżetowej o całokształcie Zamierzeń Skarbowych następuje debata generalna. Mówca w jednej sprawie może zabierać głos 2 razy. Czas trwania pierwszego przemówienia określa się maksimum na 30 minut, drugiego — na 15 minut.

§ 9.

W czasie debaty generalnej nad Zamierzeniami Skarbowymi powinny być złożone wszystkie wnioski, dotyczące całokształtu gospodarki miejskiej, a zaproponowane Radzie Przybocznej do uchwalenia.

§ 10.

Po ukończeniu debaty generalnej Prezydent Miasta udziela Radzie Przybocznej wyjaśnień na wszelkie uwagi członków Rady, dotyczące gospodarki miejskiej.

§ 11.

Po przemówieniu Prezydenta Miasta Rada Przyboczna przystępuje do drugiego czytania Zamierzeń Skarbowych według działów, przy czym czytanie każdego działu poprzedza dyskusja ogólna. Mówca w jednej sprawie może zabierać głos 2 razy. Czas przemówienia pierwszego określa się na maksimum 15 minut, drugiego na 5 minut.

§ 12.

Po zakończeniu dyskusji ogólnej Rada Przyboczna przystępuje do czytania pozycji, zawartych w poszczególnych paragrafach. O ile do odczytanych pozycji, danego paragrafu nie zgłoszono poprawek, głosowanie odbywa się paragrafami, w razie przeciwnym — po odczytaniu wszystkich pozycji, przewodniczący poddaje pod głosowanie przede wszystkim poprawki.

Zgłaszającym poprawki przysługuje prawo uzasadnienia tychże w przemówieniach maksimum 5-minutowych.

Po przyjęciu danego działu następuje głosowanie nad wnioskami, dotyczącymi całokształtu tego działu.

§ 13.

Po ukończeniu przez Radę Przyboczną drugiego czytania następuje trzecie, w czasie którego dyskusja dopuszczalna jest jedynie nad wnioskami, popartymi podpisami 3-ch członków Rady Przybocznej. Przemawiają: jeden mówca za, jeden przeciw; czas trwania tych przemówień — 5 minut.

§ 14.

Po trzecim czytaniu Rada Przyboczna przystępuje do głosowania nad przyjęciem Zamierzeń Skarbowych en bloc, oraz nad zgłoszonymi wnioskami, dotyczącymi całokształtu gospodarki miejskiej.

Przebieg

WYKONANIE BUDŻETU

za czas od 1. IV. do

Dział	NAZWA DZIAŁU	Dochody zwyczajne		Stosunek % /o
		preliminowano na okres roczny	wydatkowano za 10 miesięcy	
I	Zarząd ogólny	4,059,448.—	3,579,438.33	88,17
II	Majątek komunalny	234,060.—	190,733.60	81,48
III	Przedsiębiorstwa komunalne	212,473.—	—	—
IV	Splata długów	4,114,137.—	3,143,739.28	76,41
V	Drogi i place publiczne	1,490,919.—	1,232,316.50	82,65
Va	Pomiary i plany rozbr. miasta	348,023.—	257,227.89	73,91
VI	Oświata	3,119,512.—	2,603,602.05	82,66
VII	Kultura i sztuka	714,838.—	571,026.12	79,88
VIII	Zdrowie publiczne	4,598,868.—	3,586,084.75	77,97
IX	Opieka społeczna	2,980,252.—	2,505,562.23	84,07
X	Popieranie rolnictwa	212,144.—	187,700.43	88,47
XI	Popieranie przemysłu i handlu	518,791.—	403,911.25	77,85
XII	Bezpieczeństwo publiczne	1,595,436.—	978,049.01	61,30
XIII	Różne	728,393.—	638,960.72	87,72
	Ogółem	Zł. 24,957,294.—	19,878,352.16	79,64

ZARZĄDU MIEJSKIEGO w ŁODZI

31. I. 1938 roku.

Dział	NAZWA DZIAŁU	Dochody zwyczajne		Stosunek %/o
		preliminowano na okres roczny	wpłynęło za 10 miesięcy	
I	Majątek komunalny	248,295.—	158,458.12	63,81
II	Przedsiębiorstwa komunalne	3,711,160.—	2,064,375.86	55,62
III	Subwencje i dotacje	100,402.—	70,573.80	70,29
IV	Zwroty	2,133,302.—	736,017.51	34,50
V	Oplaty administracyjne	558,006 —	478,623.03	85,77
VI	„ z urzędzeń dobra publ.	621,618 —	385,717.61	62,05
VII	Dopłaty	—	—	—
VIII	Udział w podatk. państwowych	10,469,023.—	8,770,505.40	83,71
IX	Dod. do podatków państwowych	6,461,007.—	5,417,694.54	83,85
X	Podatki samoistne	1,300,000.—	1,120,365.39	86,18
XI	Różne	200,004.—	203,079.—	101,53
	Ogółem	Zł. 25,802,817.—	19,405,410.26	75,20

U W A G A : Sumy wykonania działu VIII i dz. IX wykazane w rubryce 2-iej nie obejmują wpływów podatkowych za miesiąc styczeń 1938 r. z powodu przekazania tych należności przez Izbę Skarbową w następnym miesiącu.

SPRAWOZDANIE FINANSOWE ZARZĄDU MIEJSKIEGO W ŁODZI

za czas od 1 kwietnia 1937 r. do 31 stycznia 1938 roku.

NAZWA RACHUNKU	Bilans otwarcia na dzień 1 kwietnia 1937 r.		Obroty od 1 kwietnia do 31 grudnia 1937 r.		Obroty w styczniu 1938 r.		Ogólne obroty za czas od 1.IV.37 do 31.I. 1938 r.	
	Winien	Ma	Winien	Ma	Winien	Ma	Winien	Ma
Kasa	130,245.48	—	20,309,696.33	20,427,163.72	2,038,946.36	2,000,380.16	22,478,888.17	22,427,543.89
Wydatki budżetowe	7.32	—	27,436,467.94	1,945,452.10	2,748,147.75	154,364.20	30,184,623.01	2,099,826.39
Dochody budżetowe	—	—	125,649.03	24,314,574.69	470,094.56	3,615,111.71	595,743.59	27,929,616.40
Zakłady i Szpitale	—	—	1,854,207.57	795,924.21	316,349.—	191,489.87	2,170,556.57	987,414.08
Przedsiębiorstwa komunalne	108.—	127.74	3,284,087.49	2,067,594.97	140,848.94	283,974.33	3,425,044.43	2,351,697.04
Zobowiązania z tyt. wyk. budżetu	62.62	2 465,404.55	23,622,633.20	24,324,661.40	3,823,096.31	2,683,736.74	27,445,792.13	29,473,802.69
Instytucje kredytowe	150,106.90	—	27,262,932.60	27,297,504.27	2,424,984.36	2,508,758.41	29,838,023.86	29,806,262.68
Sumy przechodnie	1,868,999.80	3,551,347.15	36,650 371.97	36,263,916.28	3,409,180.97	3,763,077.87	41,928,552.74	43,578,341.30
Weksle obce	—	—	—	—	—	—	—	—
Zaliczki	2,898,291 81	533,875.28	8,088,940.15	8,521,027.32	648,355.40	373,145.94	11,635,587.36	9,428,048.54
Dłużnicy i Wierzyciele	2,194,723.79	21,791.—	11,320.—	2,093,723.24	—	788.40	2,206,043.79	2,116,302.64
Akcepty	—	10,000.—	—	54,834.08	54,834.08	500,000.—	54,834.08	564,834.08
Depozyty walorowe obce	419,094.60	—	173,754.98	83,934.91	7,033.50	1,400.—	599,883.08	85,334.91
Deponenci	—	419,094.60	83,934.91	173,754.98	1,400.—	7,033.50	85,334.91	599,883.08
Pożyczki krótkoterminowe	—	660,000.—	2,010,000.—	2,550,000.—	—	—	2,010,000.—	3,210,000.—
Papiery wartościowe własne	16,811,749.57	—	1,030.—	16,930.—	—	300.—	16,812,779.57	17,230.—
Różne rachunki	—	16,811,749.57	24,490,319.89	24,474,419.89	300.—	—	24,490,619.89	41,286,169.46
Razem	Zł. 24,473,389.89	24,473,389.89	175,405,346.06	175,405,346.06	16,083,571.23	16,083,571.23	215,962,307.18	215,962,307.18

KRONIKA.

I. OGÓLNA.

Posiedzenie L. O. P. P. — Koła Pracowników Zarządu Miejskiego.

Dnia 17 stycznia 1938 roku w sali Rady Miejskiej odbyło się doroczne Walne Zebranie członków L. O. P. P. Koła Nr. 32, grupującego pracowników Zarządu Miejskiego w Łodzi, w którym wzięło udział około 300 członków. Po zagajeniu zgromadzenia przez dotychczasowego prezesa p. dyr. M. Kalinowskiego do stołu prezydyjnego powołano na przewodniczącego p. L. Wawrzeckiego, na asesorów p. p. J. Przybycieniową i J. Lengocia, na sekretarza M. Polkowskiego.

Sprawozdanie z działalności Koła, które w 1937 roku wykazało dużą żywotność, złożył p. M. Kalinowski, podkreślając poważny wzrost liczby członków. Koło bowiem na dzień 31 grudnia 1937 roku liczy 1447 członków (w końcu 1936 r. — 996 członków). Koło przysporzyło L. O. P. P. w ciągu roku 1937 sumę zł. 8.303.20.

W wyniku wyborów do Zarządu Koła drogą głosowania zostali wybrani pp.: Kalinowski Mieczysław, Hilczer Jan, Duraj Władysław, Urbański Władysław, Polkowski Mieczysław, na zastępców: Chwalbiński Leon, Wysocki Adam. Do Komisji Rewizyjnej przez aklamację wybrano pp.: Hejwowską Klarę, Gallasa Kazimierza, Przybycieniową Janinę, na zastępców: Kabata Stefana, Trediakowskiego Jerzego.

Walne zebranie urozmaicone zostało odczytem przedstawiciela Łódzkiego Obwodu Miejskiego L. O. P. P. p. por. Szrajnera na temat „Współpraca L. O. P. P. w obronie Państwa“. Odczyt ten, ilustrowany bogato przezroczami, obrazującymi działanie L. O. P. P. w terenie, oraz grozę przyszłej wojny powietrznej, spotkał się z pełnym zainteresowaniem ze strony członków Koła. Zgromadzenie zakończono, życząc nowemu Zarządowi owocnej pracy.

Łódź w 75 rocznicę Powstania Styczniowego.

Łódź w łańcuchu manifestacyj patriotycznych, posiada swoje piękne i masywne ogniwo. Tworzy go splot bohaterstwa łódzian i mieszkańców

okręgu łódzkiego. Ziemia łódzka nasycona została w roku 1863 w wielu swych stronach krwią powstańców. Mówią o tej hekatombie ofiar rozsianej po ziemi łódzkiej mogiły powstańców.

Pamięci tych wszystkich poległych śmiercią żołnierską za wolność kraju poświęcone zostały dwudniowe uroczystości w Łodzi z okazji 75 rocznicy powstania styczniowego.

Zorganizował je Komitet Obywatelski Uroczystości z prezydentem miasta Łodzi p. Mikołajem Godlewskim na czele, przy udziale Łódzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, oraz Zarządu Grodzkiego Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny.

Program dwudniowych uroczystości obejmował: oddanie hołdu prochom powstańców na Starym Cmentarzu Katolickim, nabożeństwo w kościele katedralnym, odsłonięcie tablicy pamiątkowej, wmurowanej w gmach ratusza przy Placu Wolności i uroczyste publiczne posiedzenie naukowe Polskiego Towarzystwa Historycznego w sali Rady Miejskiej przy ulicy Pomorskiej 16.

N a c m e n t a r z u .

Przebieg uroczystości na Starym Cmentarzu w dniu 22 stycznia był niezwykle podniosły. Zjawiły się tu licznie poczty sztandarowe organizacji b. wojskowych, stowarzyszeń i związków, oraz niezliczone rzesze mieszkańców. Spośród przedstawicieli władz obecni byli: naczelnik inż. J. Jellinek, reprezentujący p. Wojewodę Al. Hauke-Nowaka, prezydent M. Godlewski, płk. Dindorf-Ankowicz, reprezentujący p. generała Wł. Langnera, wicestarosta Giełczyński, komisarz Lewandowski, zastępujący inspektora El-sesser-Niedzielskiego.

U mogił powstańców wygłosił przemówienie prezydent m. Łodzi p. M. Godlewski, wspominając bohaterstwo powstańców, bohaterstwo tych dobrych synów Ojczyzny, którzy, nie bacząc na to, co ich czeka, poszli świądomi, iż czyn ich nie przebrzmi bez echa.

Kończąc swe przemówienie p. Prezydent Godlewski wezwał obecnych do uczczenia pamięci zmarłych weteranów kilkuminutową ciszą. Kompania wojskowa prezentowała broń. Nastroj podnosiły płonące u mogił znicze. Uroczystość zakończono odegraniem i odśpiewaniem Hymnu Narodowego.

W k a t e d r z e .

Dnia 23 stycznia rb. o godzinie 10 rano w kościele katedralnym św. Stanisława Kostki, J. E. ks. biskup Włodzimierz Jasiński, Ordynariusz Diecezji Łódzkiej, odprawił uroczystą mszę św. w asyście liczego duchowieństwa.

Do katedry przybyli przedstawiciele władz z p. wicewojewodą Wendorffem na czele, reprezentującym p. Wojewodę Al. Hauke-Nowaka, dowódcą

O. K. p. gen. Wł. Langner, naczelnik dr. St. Wrona, prezydent miasta p. M. Godlewski, posłowie łódzcy, przedstawiciele policji, społeczeństwa i organizacji b. wojskowych ze sztandarami.

Na Placu Wolności.

Po mszy św. wszyscy obecni udali się na Plac Wolności, gdzie odbyło się odsłonięcie tablicy pamiątkowej, wmurowanej staraniem Związku Ochotników Wojennych Wojsk Polskich na murach starego ratusza. Uroczystość odbyła się o godzinie 11 m. 30. Tablicę tę wmurowano ku upamiętnieniu momentu zerwania przez powstańców dwugłowego orła — godła ciemnożydzielskiego państwa carów. Odsłonięcie tablicy poprzedziło przemówienie p. K. Okszy-Strzeleckiego. Aktu odsłonięcia dokonał w imieniu p. Wojewody wicewojewoda Wendorff, wygłaszając krótkie przemówienie na temat bohaterskiego porywu stycziowego w roku 1863. Na tablicy pamiątkowej umieszczono następujący napis: „1863—1938 w 75 rocznicę usunięcia z ratusza orłów carskich i wymarszu na pole walki pierwszych powstańców łódzian — upamiętnia Związek Ochotników Wojennych Wojsk Polskich w Łodzi“.

Publiczne posiedzenie naukowe P. T. H.

O godzinie 18 tegoż dnia pod egidą Obywatelskiego Komitetu Obchodu 75 rocznicy Powstania Stycziowego odbyło się w sali Rady Miejskiej przy ulicy Pomorskiej 16, uroczyste posiedzenie naukowe Oddziału Łódzkiego Polskiego Towarzystwa Historycznego. Na całość posiedzenia tego złożyły się: zagajenie, odczytanie odezwy Rządu Narodowego z dnia 15 grudnia 1863 roku, prelekcja Zygmunta Lorentza pt. „Rok 1863 w dziejach Polski i Europy“, oraz prelekcja Ludwika Waszkiewicza „Bitwa pod Cyrusową Wolą i Dalikowem“ (wrzesień 1863 roku w okolicach Łodzi).

Posiedzenie zagał prezes Z. Lorentz, po czym artysta teatrów miejskich p. B. Dąbrowski odczytał odezwę Rządu Narodowego z dnia 15 grudnia 1863 roku. Odezwy zgromadzeni wysłuchali stojąc.

Kolejno wygłosił prelekcję prezes Polskiego Towarzystwa Historycznego w Łodzi prof. Z. Lorentz. Prelegent w sposób przejrzysty, dokładny i ścisły uplastycznił wobec słuchaczy epokę powstania stycziowego w świecie, scharakteryzował układ stosunków politycznych i narodowościowych w Europie w dobie przedpowstaniowej, atmosferę międzynarodową dążenia narodowe mas i ich nastroje, stosunki włoskie, francuskie, niemieckie i rosyjskie po wojnie krymskiej, czasy Wielopolskiego w kraju, oraz Polskę, która wypowiedziała swoje ostatnie słowo w roku 1863.

Niezmiernie interesującą, szczególnie treściwą i dającą doskonały i wyczerpujący pogląd na całość ruchu powstańczego w Łodzi i w okręgu łódzkim prelekcję wygłosił wieloletni i sumienny badacz tych wydarzeń histo-

rycznych na naszym terenie poseł Ludwik Waszkiewicz — historyk roku 1863.

Tematem prelekcji była „Bitwa pod Cyrusową Wolą i Dalikowem“ we wrześniu 1863 roku w okolicach Łodzi.

Z satysfakcją i wdzięcznością dla prelegenta zebrani wysłuchali tej prelekcji, która przyniosła im wiele nowych nieznanych, bo nigdzie dotąd niepublikowanych fragmentów powstania styczniowego na ziemi łódzkiej. Cenny ten materiał zawdzięczać należy długoletnim badaniom i poszukiwaniom przeprowadzanym przez p. Ludwika Waszkiewicza, dzięki temu obecni dowiedzieli się o dokładnym przebiegu ruchawki w Łodzi i okręgu. Prelegent przytaczał fakty i operował nazwiskami powstańców i ich przywódców.

Na posiedzeniu naukowym, publicznym P. T. H. obecni byli pp.: wicewojewoda Wendorff, gen. Wł. Langner, ks. prałat oficjał dr. Bączek reprezentujący J. E. ks. biskupa Wł. Jasińskiego, naczelnik dr. St. Wrona, prezydent m. Łodzi, p. M. Godlewski, liczni członkowie P. T. H., oraz przedstawiciele inteligencji łódzkiej.

Posiedzenie zamknięte zostało złożeniem podziękowania uczestnikom zebrania przez prezesa Polskiego Towarzystwa Historycznego, prof. Z. Lorentza.

Łódź w rocznicę powstania styczniowego była udekorowana chorągwiami państwowymi.

Dzień Polaka z Zagranicy.

W niedzielę, dnia 30 stycznia rb., na terenie całej Rzeczypospolitej obchodzono „Dzień Polaka z Zagranicy“.

W związku z tym w sobotę, dnia 29 stycznia rb. Wiceprezydent A. Pączek, jako Przewodniczący Komitetu Korporacyjnego „Dnia Polaka z Zagranicy“ na terenie Zarządu Miejskiego w Łodzi, wygłosił w sali obrad Rady Miejskiej przy ul. Pomorskiej Nr. 16 krótką prelekcję dla pracowników Zarządu Miejskiego na temat: „Udział Polaków w budowie cywilizacji świata“.

Tegoż dnia, w szkołach odbyły się akademie i pogadanki propagandowe, a wieczorem miasto udekorowane zostało flagami państwowymi i odbył się capstrzyk orkiestr.

W niedzielę, dnia 30 stycznia rb. we wszystkich świątyniach odprawione zostały nabożeństwa dla młodzieży szkolnej, a o godzinie 10 w katedrze J. E. ks. biskup W. Jasiński odprawił na intencję Polonii Zagranicznej uroczyste nabożeństwo. Po południu odbyły się akademie i wygłoszono szereg odczytów.

Należy zaznaczyć, że w ramach programu „Dnia Polaka z Zagranicy“ przeprowadzona została zbiórka pieniężna na rzecz szkolnictwa polskiego za granicą oraz szeroka propaganda konieczności ściślejszego zespolenia emigracji polskiej z Ojczyzną.

Imieniny Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Z racji Imienin Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, prof. Ignacego Mościckiego już w dniu 31 stycznia rb. miasto zostało udekorowane flagami o barwach narodowych, zgodnie zaś z zarządzeniem władz szkolnych we wszystkich szkołach powszechnych i średnich zorganizowane zostały pogadanki dla dzieci i młodzieży.

Dnia 1 lutego rb. o godzinie 9-ej rano w kościołach wyznania rzymskokatolickiego oraz ewangelickiego odprawione zostały nabożeństwa dla dzieci i młodzieży szkolnej, zaś o godzinie 10-ej rano w katedrze św. Stanisława Kostki J. E. Ks. Biskup Jasiński odprawił za pomyślność Dostojnego Solenizanta Mszę Św., na której obecni byli: przedstawiciele władz państwowych, wojskowych, samorządowych, oraz społeczeństwa.

Przejęcie gmachu szkoły im. dr. S. Kopcińskiego.

W dniu 1 lutego rb. odbyło się przejęcie rozbudowanego i przystosowanego do potrzeb szkolnych gmachu przy ul. Franciszkańskiej Nr. 76.

W gmachu tym znajduje pomieszczenie publiczna szkoła powszechna im. dr. Stefana Kopcińskiego Nr. 28.

Dom ten został w swoim czasie nabyty przez Zarząd Miejski i przerebiony. Jednocześnie dobudowano część nową w ten sposób, że dziś siedziba szkoły tej posiada 10 sal wykładowych, salę rekreacyjną i gimnastyczną. Całość gmachu przystosowana została do potrzeb i wymagań szkoły.

II. Z ŻYCIA SAMORZĄDU MIEJSKIEGO w ŁODZI

Postanowienia Tymczasowego Prezydenta Miasta.

W styczniu 1938 roku Tymczasowy Prezydent Miasta powziął ogółem 38 postanowień, przy czym w zastępstwie Rady Miejskiej — 14, w zastępstwie zaś Magistratu — 24 postanowienia.

Dla powzięcia postanowień zgłosił Wydział Prezydyalny 12, Wydział Podatkowy 3, Wydział Oświaty i Kultury 4, Wydział Zdrowia Publicznego 1, Wydział Techniczny 8, Wydział Gospodarczy 4, Wydział Plantacyj 1, Wydział Przedsiębiorstw Miejskich 4, Kanalizacja i Wodociągi 1 wniosek.

2 postanowienia dotyczą spraw personalnych, 3 — gruntowych, 3 — budowlanych, 2 — opłat wszelkiego rodzaju, 2 — spraw finansowych, 5 — spraw organizacyjnych, 3 — podatkowych, 9 — subwencji, 1 — regulaminów, 4 — dostaw wszelkiego rodzaju, 1 — spraw gospodarczych, 3 — spraw różnych.

Z ważniejszych postanowień, powziętych przez tymczasowego Prezydenta Miasta należy wymienić:

1. powołanie p. M. Szumłowicza do Komisji do udzielania ulg podatkowych,

2. powołanie do Komitetu Budowy Sanatorium Miejskiego w Skotnikach p. dr. K. Łaszewskiego, dyrektora Sanatorium Miejskiego w Chojnach,
  3. uruchomienie Miejskiej Biblioteki i Czytelni Pism dla Dorosłych przy Miejskich Kursach Społecznych przy ul. Prusa 15,
  4. zatwierdzenie Regulaminu Komitetu Budowy Sanatorium Miejskiego w Skotnikach.
  5. podwyższenie wysokości udziału Gminy Miejskiej Łódź w kosztach funkcjonowania Okręgowej Targowiskowej Komisji Nadzorczej,
  6. przyznanie subwencji na budowę Domu Wypoczynkowego dla członków Syndykatu Dziennikarzy Łódzkich w Sokolnikach,
  7. przyznanie subwencji na prowadzenie pracowni szewskiej, krawieckiej i stolarskiej przy szkole specjalnej dla głuchoniemych w Łodzi.
-

BIBLIOGRAFIA.

PRZEGLĄD WYDAWNICTW Z ZAKRESU MIAST ZA 1937 ROK.

Bilans wydawnictw miejskich w roku 1937 na tle innych wydawnictw polskości, nie przedstawia się wprawdzie najkorzystniej — zawiera jednak dużo pozycji, zajmujących pierwsze miejsce w naszych wydawnictwach.

Wydawnictwa miejskie ogłoszone w roku 1937 można podzielić na trzy zasadnicze działy: a) materiały źródłowe, b) czasopisma i wydawnictwa ciągłe i c) wydawnictwa samodzielne.

Zebrane przez nas wydawnictwa miejskie nie wyczerpują całego dorobku naszych miast w tej dziedzinie. W niniejszym zestawieniu uwzględniamy tylko te wydawnictwa miejskie, które znajdują się już w Archiwum Miejskim w Łodzi, oraz te, o których istnieniu wiemy z innych wydawnictw naukowych.

Celem naszego zestawienia nie było krytyczne omawianie wydawnictw miejskich, lecz sprawozdawcze i to wyłącznie miast nie związanych z regionem łódzkim. Omówienie bowiem wydawnictw miejskich miast, leżących w granicach województwa łódzkiego, nastąpi w marcowym zeszycie Dziennika Zarządu Miejskiego.

A. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE.

Rabinin Jan: Materiały do historii miasta Lublina opracował... Lublin, 1938, str. XXXIV, 209.

Nakładem Zarządu Miejskiego w Lublinie wydany został bardzo ciekawy tom źródeł do historii miasta Lublina z lat 1317—1792, opracowany przez Jana Riabinina, kustosa Archiwum Państwowego w Lublinie. Zadaniem tej pracy jest ochrona źródeł dziejowych Lublina, przed zagładą i udostępnienie ich ludziom nauki, by korzystając z nich, odtwarzali chlubną przeszłość trybunalskiego grodu.

W ciekawym tym zbiorze autor zestawił dokumenty, przywileje, dekrety według poszczególnych zagadnień, a w szczególności: Przywilej lokacyjny z roku 1317, terytorium miasta i zmiany zachodzące w czasie od 1317 do 1781, dalej mówi o prawie magdeburskim, wójtach dziedzicznych, jurysdykcji nad ludnością, o rajcach, wolności od ciężarów na rzecz króla i państwa, o przywilejach z zakresu skarbowego a w szczególności przywilejach, pozwalających miastu na pobieranie podatków, oraz na udzielające prawa na utrzymywanie przedsiębiorstw, omawia też drogi handlowe przechodzące przez terytorium lubelskie, przywileje celne i handlowe, skład, jarmarki, kupcy, jurydyki, Żydzi, upadek miasta, przyczyny upadku miasta w XVIII w. W drugiej części dzieła zebrane są w porządku chronologicznym same materiały w ilości 438 pozycji — ponadto w dodatku ogłoszono 24 pozycji archiwaliów cechowych lubelskich z lat 1558—1882.

Praca zaopatrzona jest w indeksy: osobowy, miejscowy i rzeczowy, które ułatwiają czytelnikowi korzystanie z pracy.

Andrzeja Komonieckiego, Dziejopis żywiecki. Wydał i wstępem poprzedził Dr. Stanisław Szczołka. Tom I (do roku 1704). Biblioteka Żywiecka Nr. 1. Nakładem Sekcji Miłośników Żywieczyzny przy Kole T. S. L. im. A. Asnyka. Żywiec, 1937, str. LIV x 332.80.

Chorografia albo dziejopis żywiecki. — Kronika miasta rodzinnego A. Komonickiego i całej Żywieczyzny została wydana w dwa wieki po śmierci jej autora. Dziejopis ten obejmuje okres od 1436 do 1704 roku, składa się z dwóch części. W pierwszej części światły wójt Żywca przekazał ogólne wiadomości o samym Żywcu, o jego herbie, położeniu geograficznym, o nazwach gór, rzek i wsi okolicznych, o osiadłościach Państwa Żywieckiego i Slemieńskiego i o obyczajach starożytnych, a nadto podał katalog panów z Komorowa, podstarościów, kapłanów, zakonników, dziekanów, proboszczów, burmistrzów i wójtów żywieckich; właściwy zaś dziejopis żywiecki od 1438 do 1704 wypełnia drugą część dzieła.

Kronika Komonickiego jako materiał historyczny Żywca i najbliższej jego okolicy przedstawia wprost wartość nieocenioną i to tym bardziej, że nie dochowały się do naszych czasów księgi miejskie żywieckie. Szczególną wartość kronika ta posiada, gdy chodzi o poznanie życia gospodarczego i kulturalnego Żywca.

Tom drugi dziejopisu obejmuje okres od 1705 do 1728 roku i zostanie ogłoszony w niedługim czasie.

B. CZASOPISMA.

Samorząd Miejski. Organ Związku Miast Polskich. Wychodzi 1 i 15 każdego miesiąca. Wydawca Związek Miast Polskich. Rocznik XVII. Warszawa 1937.

Samorząd Miejski poświęcony jest zagadnieniom związanym z życiem miast. Znajdujemy tu artykuły, dotyczące zagadnień gospodarczych, finansowych, społecznych, kulturalno-oświatowych i politycznych, przegląd ustaw, rozporządzeń i zamierzeń ustawodawczych — zarządzeń, okólników i wyjaśnień władz, przegląd orzecznictwa, poradnik i bibliografię, a także artykuły z przeszłości rozwoju i rozbudowy miast.

W roczniku XVII Samorządu Miejskiego na podkreślenie zasługują artykuły historyczne n. p. w zeszytcie 20 rozprawa M. Eile p. t. Początki rozbudowy miast; W. Komar: Związki międzykomunalne w Belgii; a w zeszytach 22 i 24 artykuł Mgr. Jerzego Starościaka p. t.: Tradycje polskiego samorządu i Mgr. Ludwika Gronieckiego p. t.: Budownictwo niemieckie w świetle przepisów podatkowych. (Dalszą część tego artykułu umieszczono w zeszytcie 24-ym). Sprawozdanie ze Zjazdu Miast ogłoszone jest w zeszytcie 10-ym, a zeszyt 12—13 poświęcony został zagadnieniom finansów miejskich.

Artykuły organizacyjne znajdują się prawie we wszystkich zeszytach Samorządu Miejskiego n. p. w zeszytcie 9-ym inż. Jerzy Nechay mówi o organizacji betoniarni miejskich, a mgr. Karol Czernicki pisze artykuł n. t. Samorządowe szkoły średnie ogólnokształcące. W zeszytcie 19-ym St. Dębowski zajmuje się organizacją przedsiębiorstw samorządowych, a dr. Władysław Dalbor pisze o miejskiej policji porządkowej. Stan prawny oczyszczania miast za granicą, a w szczególności w Belgii, w Niemczech i we Francji omówiony jest w zeszytcie 20-ym. Tu też inż. A. Dominko omawia solarnie skór przy rzeźniach.

W zeszytcie 21-ym M. Porowski zastanawia się nad przyczynami bezładu gospodarczego miast, St. Zbrożyna omawia miejskie plany inwestycyjne, a St. Dębowski wykonanie planów oddłużeniowych.

Zagadnienia organizacyjne biur zarządów miejskich omawia K. Pyszkowski w zeszytcie 22-ym, a skutki przejęcia egzekucji należności miejskich przez władze skarbowe są tematem rozważań Leona Chwałbińskiego. W zeszytcie zaś 24-ym M. Porowski omawia „Konieczności państwowe, a samorząd“, inż. L. Jętkiewicz: Taryfy blokowe

Mgr. E. Litwiński: Ustalenie charakteru stosunku służbowego pracowników samorządowych.

Rocznik Krakowski. Tom XXVIII. Wydawnictwo T-wa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa. Redaktorowie: Józef Muczkowski i Adam Bochnak. Kraków, 1937, str. 254.

Rocznik ten obejmuje 6 rozpraw i miscellanea. Julian Pagaczewski pisze o rzeźbiarzu Janie Michałowiczu z Urzędowa. Zbigniew Bocheński zajmuje się armatami Oswalda Baldnera, Marian Friedberg omawia herb miasta Krakowa, Karol Estreicher i Julian Pagaczewski roztrząsają zagadnienie czy Jan Maria Padovano był w Rzymie, Tadeusz Manikowski daje artykuł p. t. Jan Biały, lwowski uczeń Jana Michałowicza z Urzędowa, a Krystyna Pieradzka „Kraków w relacjach cudzoziemców X—XVII wieku“.

Rocznik Krakowski. Tom XXIX. Kraków, 1937, str. 219 i 65 ilustracji w tekście. Cały ten tom zawiera bardzo ciekawą pracę Mieczysława Gębarowicza i Tadeusza Mańkowskiego p. t.: Arasy Zygmunta Augusta. Na całość tej pracy składają się następujące rozdziały: Arasy na dworze ostatnich Jagiellonów; Wawelskie i analogiczne serie dziejów rajszych i dziejów Noego; Studium porównawcze nad arasami figuralnymi; Tak zwane „Kartony“ w Galerii obrazów w Stuttgarcie; Michał Coxien jako projektów krakowskich serii arasów figuralnych; Bordziury; Arasy z przedstawieniami zwierząt i arasy groteskowe; Dzieje zbioru arasowego.

Biblioteka Krakowska nr 92 — Zbigniew Bocheński: Krakowski cech mieczników. Nakładem Twa Miłośników historii i zabytków Krakowa Kraków, 1937, str. 90.

Praca nie wyczerpuje historii krakowskiego cechu mieczników ani nie ocenia tego bractwa na tle rzemieślniczo-mieszczańskim miasta, lecz wydobywa te momenty, które przyczyniają się do rozjaśnienia zagadnień związanych z historią dawnego uzbrojenia polskiego i określenia roli jaka przypadła pod tym względem w udziale cechowi krakowskiemu. Cel ten autor osiągnął. Całość tematu ujął w rozdziałach: „Kilka dat z dziejów cechu; Wytwórczość cechowa w świetle źródeł od początku XVI do końca XVII wieku; Sztuka miecznicza; Wytwórczość cechowa a zabytki polskiej broni; kilka słów o pancernikach. Temat zamyka autor aneksami np. opis ryzsztunku cechowego z r. 1041, opis wzoru sztuki mieczniczej, 3. III. 1544 rok, opis sztuki mieczniczej w cechu lubelskim w r. 1618 i w cechu stradomskim w r. 1671 — oraz wykazem mieczników krakowskich od XVI do początku XIX wieku.

Biblioteka Krakowska nr 93. — Adam Bochnak i Krystyna Pieradzka: Czterdziestolecie działalności Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa 1897—1937. Kraków, 1937, str. 113.

Autorowie przedstawiają działalność Towarzystwa z zakresu samej historii i historii sztuki oraz opiekę Twa nad zabytkami. Towarzystwo w okresie 40-letniej pracy wydało 29 tomów Rocznika Krakowskiego, 93 tomy Biblioteki Krakowskiej i 10 tomów różnych prac oddzielnych. Dorobek pracy naukowej Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa jest bardzo poważny i godny naśladowania przez inne wielkie miasta polskie.

Kronika Miasta Poznania. Kwartalnik poświęcony sprawom kulturalnym miasta Poznania (Organ Towarzystwa Miłośników miasta Poznania). Rocznik XV, 1937, nr 1—4. Nakładem Zarządu Miejskiego w Poznaniu.

Kronika miasta Poznania nie jest czasopismem w ścisłym znaczeniu naukowym, chociaż służy przeważnie pracom historycznym, sprawom kulturalnym z różnych dziedzin myśli i pracy a nadę wszystkie sprawy aktualnym.

O zadaniach i celach kroniki najlepiej świadczą prace ogłaszane w wydawnictwie. W roku 1937 ogłoszono w kronice 9 oddzielnych rozpraw, 16 zapisków, ponadto w każdym zeszytcie uwzględniany jest dział bieżący: kronika ważniejszych wydarzeń oraz wiadomości o ruchu wydawniczym i wiadomości Twa Miłośników Miasta Poznania.

Na specjalne podkreślenie zasługują rozprawy a w szczególności: Dr. Henryk Münch: Plany Poznania z przed 1793 roku i ich wartość dla badań nad topografią miasta; Mgr. Ewa Słabęcka: Stosunek Gazety Wielkiego Księstwa Poznańskiego do powstania listopadowego i styczniowego; Dr M. Gumowski: Kryzys walutowy w Poznaniu po śmierci Kazimierza Wielkiego; Dr Zdzisław Grot: Generał Włodzimierz Krzyżanowski w świetle własnych wspomnień oraz listów pisanych do rodziny; X Dr Kamil Kantak: Kronika Franciszkanów Poznańskich; Mgr Witold Włodzimierz Głowacki: Przynależność organizacyjna aptekarzy w dawnym Poznaniu; X Dr Kamil Kantak: Z dziejów Franciszkanów Poznańskich; Prof. Dr A. Skałkowski: Tragedia Babińskiego; X Dr Kamil Kantak: Antoni Duś z Poznania i jego proces.

Zapiski obejmują 16 różnych notat o życiu kulturalnym Poznania, np. Bolesław Twardowski kandydatem na urzędnika Muzeum Mielżyńskich; Kult św. Jana Nepomucena w Poznaniu; Próby stworzenia wielkiego przemysłu w Poznaniu i w Wielkopolsce wieku XIX i inne.

Godzi się nadmienić, iż wydawnictwo „Kronika miasta Poznania“ obchodziło w roku 1937 piętnastolecie swojej działalności z okazji którego Bronisław Wietrychowski zebrał naukowy dorobek wydawnictwa w latach 1922—1937; a Andrzej Wojtkowski dał krótki szkic o autorach i rozprawach pomieszczonych w Kronice miasta Poznania i w Bibliotece Kroniki m. Poznania.

Mika Marian: Studia nad patrycjatem poznańskim w wiekach średnich. Biblioteka Kroniki miasta Poznania nr 7. Nakładem Zarządu Miejskiego w Poznaniu. Poznań, 1937, str. 85.

Zadaniem niniejszej pracy jest przedstawienie życia i działalności kilku rodzin patrycjuszowskich, które na łokciu, na wadze i spekulacjach finansowych doszły do większych fortun, dzięki którym rozwinął się poznański przemysł i handel w średnich wiekach.

Autor omawia tu patrycjat i jego znaczenie w ogóle, patrycjat poznański w XIII i XIV wieku oraz rody patrycjuszowskie w XV w. a w szczególności: Zytowie-Naramowscy, Rosmanowie-Naramowscy, Strosbergowie, Majorowie, Peszłowie i Fafkowie. W zakończeniu autor zwraca uwagę na znikanie dawnych rodzin mieszczańskich a wybijanie się nowych, przechodzenie mieszczan poznańskich do wyżyn szlacheckich i spadanie niektórych rodzin z wyżyn społeczności miejskiej w szarą masę pospólstwa. Element miejski znajdował się więc w stanie ciągłej wędrówki.

Dzieje rodów mieszczańskich służą mogą nie tylko do wyświetlenia genezy stanu mieszczańskiego, ale także ruchu gospodarczego Polski w XV i XVI w. oraz rozwoju kultury w tym czasie.

Rocznik Gdański. Organ Towarzystwa Przyjaciół Nauki i Sztuki w Gdańsku. Tom IX i X. Lata 1935 i 1936. Gdańsk, 1937, str. LII + 594. W tekście 12 ilustracji.

Rocznik poświęcony pamięci Piłsudskiego, Pierwszego Marszałka Polski, w którym oprócz nowych szczegółów o pobycie Józefa Piłsudskiego w więzieniu Gdańskim znajdujemy szereg ciekawych rozpraw poświęconych Pomorzu, Gdańskowi, marynarce w Polsce w XVI w. i morzu oraz materiały historyczne, np. rachunki kupców gdańskich z lat 1732—1768 i inne. Wśród miscellaneów znajduje się artykuł o niszczeniu zabytków polskich w Gdańsku.

C. WYDAWNICTWA SAMODZIELNE:

Moraczewski Adam: Warszawa. W-wa, 1937, str. 335, 115 ilustracji, oraz 5 planów i widoków Warszawy. Wyd. Zarząd Miejski w m. st. Warszawie.

Dr A. Moraczewski całość pracy zamyka w sześciu rozdziałach odpowiadających sześciu epokom rozwoju miasta: „Pod rządami książąt mazowieckich“, wysuwa autor tu na pierwszy plan momenty ustrojowo-organizacyjne, mówi też o mieszczanach, o cechach, murach obronnych, rynku starego miasta, warunkach zdrowotnych, przedmieściach oraz o herbie Warszawy.

II. Miasto rezydencjonalne JK. M-ci —w rozdziale tym czytamy o ostatecznym ustaleniu się organizacji miejskiej, o nadaniach królów dla Warszawy, o siedzibie sejmów, osiedlaniu się szlachty na gruntach miejskich, o przeniesieniu stolicy z Krakowa do Warszawy, podziale Warszawy na szlachecką i mieszczańską, o klęskach elementarnych, o wałach z XVII w., wyglądzie miasta, domach mieszczan, pałacu Kazanowskich, zamkach królewskich, kościołach, szpitalach, ulicach, wodociągach i kanałach. Dalej omawia życie miasta, jego ludność, najazd szwedzki oraz zniszczenia spowodowane najazdem szwedzkim.

Rozdział III — Rządy saskie — zamyka dzieje miasta drugiej połowy XVII do drugiej połowy XVIII w., podając charakterystykę rządów saskich.

W dobie sejmu czteroletniego. Rozdział ten rozpoczyna autor koronacją Stanisława Augusta Poniatowskiego, a zamyka insurekcją kościuszkowską, wyjaśniając tu głębokie przemiany w mieście, działalność Komisji Dobrego Porządku, walkę o pełnię praw, zjazd przedstawicieli miast, rolę Dekełta, ustawę o miastach z 18. IV 1791 r., ofiarność mieszczan, ich patriotyzm, powstanie Kościuszki i rzeź Pragi.

Stolica Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Rozdział ten poświęcony rozwojowi miasta pod rządami pruskimi i Księstwa Warszawskiego, a zamyka upadkiem powstania listopadowego.

W rozdziale IV omawia autor rolę Warszawy „w rosyjskiej niewoli“ aż do wybuchu wojny światowej i odzyskania Niepodległości.

Galiński Franciszek. Gawędy o Warszawie. Instytut wydawniczy „Biblioteka Polska“, Warszawa, 1937, str. 316, 8°. Już sam tytuł określa charakter książki. Książka obejmuje 65 różnych gawęd i opowieści o Warszawie.

Jesteśmy w Warszawie. Przewodnik literacki po stolicy. Praca zbiorowa wydana staraniem Związku Zawodowego Literatów Polskich. Skład główny Biblioteka Polska. Warszawa, 1938, str. 303. Komitet Redakcyjny z Adamem W. Englertem, dyrektorem Archiwum Miejskiego w Warszawie, na czele.

Książka obejmuje 37 artykułów różnych autorów. Aleksander Janowski daje krótki ogólny szkic o Warszawie, Kazimierz Konarski opowiada o Warszawie w dziejach Polski, Kuncewiczowa mówi o dojazdach do Warszawy, Ferdynand Goetel przedstawia pierwszy rzut oka na Warszawę, o strukturze urbanistycznej stolicy opowiada

W. Wohnout, ogrody Warszawy opisuje Wanda Melcer, a okolice Warszawy Stanisława Kuszelewska-Rayska, Kaden-Bandrowski — Belweder, dalej dowiadujemy się tu wiele innych ciekawie ujętych artykułów, np. Warszawa i Wojsko, Obrazki emigracyjne, wędrówka po skarbnicach, życie literackie, plastyka, muzyka, teatry, aktorzy Warszawy, o sporcie, szukam służby, dialekt stolicy, karnawał —Tadeusza Zielińskiego (Boya) i inne.

Całość stanowi bardzo ciekawy, żywo i interesująco ujęty przewodnik literacki.

Kilarski Jan: Gdańsk. Wydawnictwo polskie R. Wegnera w Poznaniu, w cyklu „Cuda Polski“, 1937, str. 252, 4 mapki, rycin 276.

Jest to praca popularno-naukowa z wyraźną tendencją wychowawczo-propagandową — w której autor opowiada w formie przystępnego wykładu dzieje miasta i przylegającego doń pobraża. Pracę poprzedza nastrojowy wstęp zatytułowany „Miasto niegdyś nasze“, w którym autor przedstawił cel tej książki. Ma ona ułatwić poznanie piękna Gdańska oraz jego przeszłości historycznej, a przede wszystkim przyczynić się do tego, by Gdańsk poznawać i miłować. Rozdział I „Na pomorskim brzegu“ daje nam ogólny szkic dziejów przedhistorycznych i wczesnohistorycznych Gdańska o pobraża do roku 1308, t. j. do zajęcia Gdańska przez Krzyżaków. II. „W krzyżackiej przemocy“ rozpatruje autor okres dziejów Gdańska od 1308 do 1454 roku; W rozdziale III „Pod berłem Rzeczypospolitej“ omówione są dzieje Gdańska od wcielenia miasta w organizm Rzeczypospolitej aż do roku 1793. Rozdział IV „Złote czasy“ poświęcony jest życiu, kulturze i życiu gospodarczemu Gdańska z czasów związku miasta z Polską. Rozdział V. „Na przełomie“ poświęcony jest epoce porobiorowej: tu omówione są dzieje miasta do 1920 r. Szkic stosunków prawno-politycznych po wojnie światowej omówił autor w rozdziale VI-tym „Miasto wolne“, VII. „Oblicze miasta“ — jest tu mowa o zabytkach i osobliwościach Gdańska. W VIII rozdziale „Mury i wody“ — opisane są tereny Radni i Motławy. IX. „Port Polski“ — jest to opis stanu dzisiejszego. X. „Pogórze, pobraże, powiśle — opis obrazu Wolnego Miasta, a wreszcie w rozdziale XI. „Polski Gdańsk“ przedstawiona jest polskość i Polacy dzisiejszego Gdańska.

Włocławek. Napisał Zdzisław Arentowicz. Wydawnictwo Zarządu Miejskiego we Włocławku. Włocławek, 1937, str. IX + 235.

Zdz. Arentowicz w formie popularno-naukowej przedstawił dzieje miasta Włocławka do 1920 roku. Na całość rozprawy złożyły się następujące rozdziały: Zarys dziejów Włocławka, Włocławek współczesny w cyfrach, Zwiedzamy Włocławek: od dworca do Wisły, bulwary Marszałka J. Piłsudskiego, Zgłowiączka, plac Kopernika, Katedra, od pl. Kopernika do pl. Wolności, od pl. Wolności na wschód i południe miasta, most im. Marszałka Śmigłego Rydza, Włocławska Szwajcaria, cmentarze włocławskie, Najbliższe okolice, Kto pisał o Włocławku oraz Szlakami Kujaw. Książka składa się z 2 części.

W pierwszej części autor w popularno-naukowym wykładzie omawia dzieje miasta, od zarania jego dziejów aż do schyłku niewoli oraz przez Legiony, Polską Organizację Wojskową, dzień 11 listopada 1918 r. do roku 1920, a w drugiej części książka spełnia już rolę przewodnika po Włocławku, w którym znajduje również odbicie Włocławek współczesny ze szczególnym uwypukleniem dorobku osiągniętego już w odrodzonej Polsce.

Czarnecki Paweł mgr.: Wodociągi, kanalizacja, drogi we Włocławku. Na podstawie materiałów i akt Zarządu Miejskiego oraz innych opracował...

Nakładem Zarządu Miejskiego we Włocławku. Włocławek, 1937, str. 130, 8°.

W krótkim zarysie przedstawia autor wodociągi włocławskie w XVI wieku, znaczenie wodociągów i stan zaopatrzenia w wodę miast polskich, dalej informuje o dokonanych robotach inwestycyjnych, podając ich przebieg, opis techniczny, koszty i kolaudacje wodociągów, kanalizacji i inwestycji drogowych. Jest to więc sprawozdanie z dokonanych w ostatnich latach inwestycji kanalizacyjnych, wodociągowych i drogowych przez Zarząd Miejski we Włocławku.

Harlender Jan: Jarosław i jego ludzie. Nakładem Muzeum Miejskiego. Jarosław, 1937, str. 130, 16°.

Autor jak wynika z samego tytułu książki opowiada o znaczniejszych ludziach Jarosławia. Na pierwszych 25 stronicach pisze o ks. Franciszku Siarczyńskim, proboszczu parafii rzymsko-kat. w Jarosławiu w latach 1803—1826. Ks. Siarczyński zorganizował „Czasopismo Ossolińskich“, w którym ogłosił 39 artykułów oraz 11 rozpraw naukowych.

Na następnych 11 stronicach, przedstawił wiadomości biograficzne księgarza Andrzeja Cichończyka zmarłego w pierwszych dniach grudnia 1621 roku.

Dalej w artykule „na marginesie druków Szeligi“ opowiada w krótkim zarysie o akcji wydawniczej drukarza Jana Szeligi, pracującego w Jarosławiu w latach 1621—1626, który później był drukarzem arcybiskupa Stanisława Grochowskiego we Lwowie do 1836 roku. Wychowankowie naszej szkoły głównej: — w krótkim tym artykule autor opowiada o trzyletniej szkole głównej, a od 1821 do 1849 dwuletniej (4 klasy), przekształconej następnie na szkołę realną. Jest tu mowa o języku wykładowym i o ilości wychowanków szkoły oraz o pochodzeniu uczniów, a nadto z niektórych lat podane są nazwiska uczniów.

Z kolei na 29 stronicach skreślił życiorys pułkownika Leona Czechowskiego (urodził się 7. VII. 1797 w folwarku Brzozczyzna koło Przemyśla — zmarł 6. VI. 1888 r. w Konwencie O.O. Dominikanów, którzy się nim opiekowali).

Po maturze — w tym artykule autor w ogólnych zarysach opowiada o losach uczniów po złożeniu egzaminu dojrzałości w 1909 r. Opowiadania swoje kończy autor wiadomościami o redagowaniu przez uczniów gimnazjum jarosławskiego czasopisma tajnego odbijanego na hektografie „Ojczyzna, nauka i cnota“. Jak widzimy treść tej książki nie odpowiada tytułowi, albowiem wyczerpuje tylko pewne wiadomości o ludziach, a o samym mieście nawet nie wspomina.

Taurogiński Bolesław: Z dziejów Nieświeża. Z 70 ilustracjami. Archiwum Ordynacji Nieświeskiej. Warszawa, 1937, str. XVI + 268, 4°. Jest to praca popularno-naukowa, poświęcona kronice Nieświeża i jego panów. Autor umieścił tu sporo informacji zaczerpniętych z materiałów archiwum nieświejskiego a nadto niektóre ważniejsze przywileje miejskie, statut Ordynacji i Korpusu Kadetów podał w całości.

Friedberg Marian: Herb miasta Krakowa. Kraków, 1937, str. 44 4°. Odbitka z Rocznika Krakowskiego. Tom XXVIII. Wydane nakładem Archiwum Akt Dawnych m. Krakowa.

Autor przedstawił w sposób treściwy dotychczasowy stan badań nad herbem Krakowa, rozwój godła herbowego i barwy herbu Krakowa. W końcowym zaś rozdziale zastanawia się nad tym, jak powinien się przedstawiać obecny herb Krakowa.

„Szabla na kilimie“.

Rachalewski Stanisław: Szabla na kilimie. Ze szwadronami 203 pułku ułanów w roku 1920. Z zasiłkiem Towarzystwa Przyjaciół Miasta Łodzi. Nakładem księgarni S. Seipelt, sp. z ogr. odp. Łódź, 1938, str. 149.

W ostatnich dniach na półkach księgarskich ukazała się druga z rzędu książka Stanisława Rachalewskiego: „Szabla na kilimie“, z przedmową Wiceprezydenta m. Łodzi, Antoniego Pączka.

Treścią żywo, barwnie i swobodnie napisanej książki są wspomnienia autora z roku 1920. W pamiętniku tym przewijają się barwne obrazy wydarzeń 1920 roku, a szczególnie okresu walk z najeźdźcą i odparcie nawały bolszewickiej oraz ścigania wroga do brzegów Horynia i Słucza, wreszcie zawieszenie broni i demobilizacja.

W pierwszych rozdziałach opowiada autor o nastrojach społeczeństwa w Łodzi i okolicy w lipcu 1920 r. Nastroje ulicy miast: Łodzi, Kalisza, Piotrkowa i ziemi łączycyckiej i sieradzkiej w opowieściach autora występują szczerze i jasno. Jedynym celem społeczeństwa tych ziem bez różnicy stanowego pochodzenia, była obrona niepodległości i odparcie hord bolszewickich.

Dalej snuje autor wspomnienia o werbunku ochotniczym zapalał młodzieży do walki, o kłopotach koszarowego życia, o marszach i ćwiczeniach przygotowujących kadry ochotnicze do walk frontowych. Wymarsz na ziemie Ciechanowa i pierwsze zmagania się ułanów 203 pułku z kawalerią bolszewicką pod Przedwojewem. Wspomnienia walk na polach Ciechanowa opisane przy pomocy opisu organizacji i pierwszej bitwy 203 pułku ułanów ochotników płk. Adama Zakrzewskiego, wspomnień płk. Zygmunta Podhorskiego, opowieści ułana Sułmierskiego i wachmistrza Aleksandra Kopciucha.

Nie mniej barwnie i ciekawie przedstawił autor pościg ułanów za cofającą się armią bolszewicką. Pamiętnik swój kończy autor omówieniem stosunku oficerów do żołnierzy i żołnierzy do oficerów, o zachowaniu się ochotników po zawieszeniu broni w chatach gospodarstw wiejskich Polesia i Wołynia oraz o stosunku społeczeństwa do zdemobilizowanych żołnierzy po wojnie.

Treść książki, przez zaopatrzenie poszczególnych rozdziałów w odpisy niektórych odezw i rozkazów oraz w spisy nazwisk osób biorących czynny udział w walkach i poległych ułanów, nabiera waloru historycznego i pozwoli strzec i głębiej poznać wartości moralne młodzieży regionu łódzkiego w 1920 roku, a jednocześnie będzie mogła stać się łącznikiem między „dawnymi a młodszymi laty“.

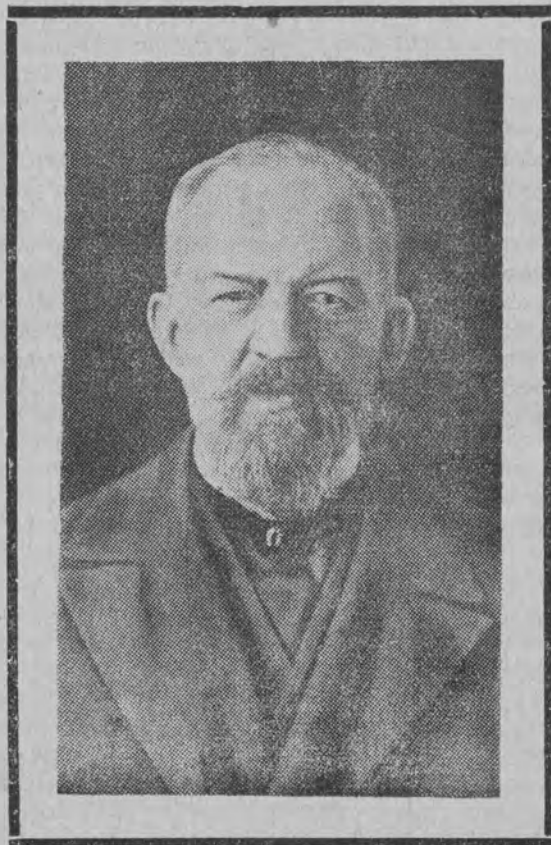
J. W.

„DZIESIĘCIOLECIE STUDIUM ADMINISTRACJI KOMUNALNEJ PRZY WOLNEJ WSZECHNICY POLSKIEJ W WARSZAWIE“.

Nakładem Komitetu Kursów Administracji Komunalnej przy Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie przy sposobności zakończenia jego działalności ukazała się broszura p. t.: „Dziesięciolecie Studium Administracji Komunalnej (Kursów Administracji Komunalnej) przy wydziale prawa i nauk ekonomiczno-społecznych Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie (1927—1937)“. Sprawozdanie to przedstawia przebieg i wyniki dziesięcioletniej pracy Studium Administracji Komunalnej przy W. W. P. w Warszawie, które od lat kilku miało nazwę Kursów Administracji Komunalnej. Ze sprawozdania tego widać jak olbrzymiej pracy dokonała ta instytucja, gdyż w ciągu dziesięciu lat przeszkolono przeszło dwa tysiące pracowników samorządowych, powiatowych, miejskich i gminnych z całej Polski. Jest to cyfra tak wysoka, że działalność Studium wpłynęła w sposób bardzo silny na poziom wy-

kształcenia i wyszkolenia zawodowego pracowników Samorządu Terytorialnego na terenie całej Rzeczypospolitej. To też praca ta znalazła odpowiednie uznanie. Ze sprawozdania dowiadujemy się, że na uroczystości dziesięciolecia Studium, względnie Kursów Administracji Komunalnej przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewnętrznych podniósł „olbrzymie zasługi“ tej instytucji, i podkreślił, że praca jej dała wzór dla akcji przeszkoleniowej; z tego wynika, że dziesięcioletnia praca Studium dała podwaliny ideowe i metodyczne pod całą dalszą akcję przeszkolenia pracowników samorządowych w Polsce. Dyrektor Związku Pracowników Samorządu Terytorialnego poseł Antoni Pacholczyk podniósł, że nie tylko całe rzesze pracowników samorządowych dzięki tym kursom się wyszkoliły, ale szereg pracowników dzięki nim wybiło się. W sprawozdaniu tym znajdujemy tekst uchwały Rady Gminnej Gminy Wiercieliszki w powiecie grodzieńskim, która z uwagi na to, że przeszkoleni na Studium pracownicy wykorzystują zdobyte na nim wiadomości dla dobra ludu, nadała organizatorowi i założycielowi Studium tudzież pierwszemu Dyrektorowi tegoż Prof. Dr. Tadeuszowi Hilarowiczowi, drugiemu z kolei Dyrektorowi Prof. Stefanowi Dzielwulskiemu, i trzeciemu z kolei Dyrektorowi Prof. Dr. Władysławowi Maliniakowi godność obywateli honorowych tej Gminy. Uchwała ta jest pięknym dowodem na to, jak w terenie zrozumiano i odczuto wielkie wysiłki kierowników tej akcji przeszkoleniowej. Zaznaczyć należy, że w Kursach tych brali udział w swoim czasie także pracownicy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Ś. P. PROF. KAZIMIERZ TWARDOWSKI

honorowy profesor i trzechkrotny rektor Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, wybitny filozof i autor wielu dzieł naukowych, laureat nagrody naukowej m. Łodzi w 1936 roku, zmarł dnia 12 lutego rb. we Lwowie.

NEKROLOGI

Dnia 21 stycznia 1938 roku zmarł, przeżywszy lat 66

Ś. † P.

Stanisław Pallester

pracownik Wydziału Podatkowego

Cześć Jego pamięci!

ZARZĄD MIEJSKI w ŁODZI

Dnia 22 stycznia 1938 roku zmarł, przeżywszy lat 35

Ś. † P.

Szczepan Kaźmierczak

pracownik Wydziału Prezydyjnego

Cześć Jego pamięci!

ZARZĄD MIEJSKI w ŁODZI

RUCH SŁUŻBOWY PRACOWNIKÓW ETATOWYCH ZARZĄDU MIEJSKIEGO w ŁODZI ZA MIESIĄC STYCZEŃ 1938 ROKU.

A. ZAANGAŻOWANIA.

urzędnicy :

1. **Łuczka Stefan**, z dniem 1 stycznia 1938 r. do Wydziału Prezydyjnego w charakterze urzędnika etatowego, na stanowisko radcy prawnego Oddziału Prawnego z uposażeniem wg. ll. st. sl.

B. ZWOLNIENIA.

urzędnicy :

1. **Dynkiewiczówna Maria**, magister farmacji Miejskiej Apteki Szpitalnej z dniem 1 stycznia 1938 r.

niżsi funkcjonariusze :

2. **Cymer Hieronim**, goniec Wydziału Wojskowego z dniem 24 stycznia 1938 r.
3. **Kufraśa Wiktoria**, posługaczka I, Miejskiego Domu Wychowawczego, z dn. 16 stycznia 1938 r.

C. PRZENIESIENIA.*urzędnicy :*

1. **Busiakiewicz Wacław**, referent Wydziału Wojskowego przeniesiony z dniem 1 stycznia 1938 r. na równorzędne stanowisko do Wydziału Przemysłowego, z dotychczasowym uposażeniem.
2. **Grabowski Roman**, kancelista Wydziału Ewidencji Ludności, przeniesiony z dniem 1 stycznia 1938 r. na równorzędne stanowisko do Wydziału Wojskowego, z dotychczasowym uposażeniem.
3. **inż. Rodewald Jan**, okręgowy inspektor budowlany Inspekcji Budowlanej, przeniesiony z dniem 15 stycznia 1938 r. na równorzędne stanowisko do Wydziału Przemysłowego z dotychczasowym uposażeniem.

D. SKREŚLENI Z POWODU ŚMIERCI.*urzędnicy :*

1. **Kaźmierczak Szczepan**, kancelista Centralnej Ekspedycji z dniem 22 stycznia 1938 r.

niżsi funkcjonariusze :

2. **Mateczak Leonard**, ślusarz Miejskich Warsztatów Mechanicznych, z dniem 5 stycznia 1938 r.
-

OKÓLNIK Nr 4.

Do
Wszystkich Wydziałów i Urzędów
Zarządu Miejskiego
w miejsku

Przedmiot:

Wykonanie Instrukcji o sposobie
oddawania i odbierania dostaw
i robót dla Gminy Miejskiej Łódź.

Nawiązując do okólnika Nr 29 z dnia 29 listopada 1937 roku, zarządzam, aby poszczególne Wydziały i Urzędy Zarządu Miejskiego przesyłały do Wydziału Gospodarczego zamówienia na dostawę w takim terminie, iżby Wydział ten mógł przeprowadzić przetarg z zachowaniem terminów przewidzianych w § 17 „Instrukcji o sposobie oddawania i odbierania dostaw i robót dla gminy Miejskiej Łódź.”

Wydział Gospodarczy ma formalności, związane z ogłoszeniem przetargu i zebraniem ofert, potrzebuje co najmniej 30 dni czasu, wobec czego zamówienia Wydziałów i Urzędów winny być do tego terminu dostosowane.

Łódź, dnia 26 stycznia 1938 roku

Tymczasowy Prezydent Miasta

(—) *Mikołaj Godlewski*

(MIKOŁAJ GODLEWSKI)

OKÓLNIK Nr 5.

Do
Wszystkich Wydziałów i Urzędów
Zarządu Miejskiego

Odpisy przesłać wszystkim Związkom
Zawodowym Pracowników Miejskich
w Łodzi.

Przedmiot:

Zasady udzielania pożyczek
pracownikom miejskim.

Komunikuję, że punkty a i b okólnika nr 4 z dnia 18 maja 1937 roku otrzymują brzmienie następujące:

„w granicach ustalonego na ten cel funduszu upoważnić:

- a) Dyrektora Zarządu Miejskiego do udzielania etatowym pracownikom miejskim pożyczek do wysokości 1.000 zł.
- b) Kierownika Oddziału Personalnego do udzielania etatowym pracownikom miejskim i emerytom pożyczek do wysokości 500 zł.“

Łódź, dnia 26 stycznia 1938 roku

Tymczasowy Prezydent Miasta

(—) *Mikołaj Godlewski*

(MIKOŁAJ GODLEWSKI)

OKÓLNIK Nr 6.

Do
Wszystkich Wydziałów, Urzędów
i Przedsiębiorstw Zarządu Miejskiego
w miejsku.

Przedmiot:
Kasowanie znaczków miejskiej
opłaty administracyjnej.

W celu uniemożliwienia odklejania z akt zakończonych znaczków miejskiej opłaty administracyjnej i powtórnego używania ich na podaniach nowownoszonych zarządzą, aby, niezależnie od kasowania znaczków odpowiednim stemplem, urzędnik, załatwiający odnośną sprawę i upoważniony do podpisywania wydawanych dokumentów, dodatkowo kasował wszystkie znaczki opłaty administracyjnej, umieszczone na podaniu oraz na załącznikach, przez przepisanie dolnych części znaczków swoim imieniem i nazwiskiem tak, aby podpis znajdował się na dokumencie po obu stronach skasowanego znaczka. Urzędnik ten ponosić będzie odpowiedzialność za prawidłowe i zgodne z przepisami skasowanie znaczków miejskiej opłaty administracyjnej oraz za ewentualne skasowanie swym podpisem znaczków zużytych i odklejonych ze starych podań.

Zarządzenie niniejsze obowiązuje od chwili otrzymania go przez Wydział i winno być podane do wiadomości zainteresowanych pracowników.

Łódź, dnia 31 stycznia 1938 roku
Tymczasowy Prezydent Miasta
(—) *Mikołaj Godlewski*
(MIKOŁAJ GODLEWSKI)

OKÓLNIK Nr 7.

Do
Wszystkich Wydziałów, Urzędów
i Przedsiębiorstw Zarządu Miejskiego
w miejsku.

Przedmiot:
Korzystanie z miejskich pojazdów
mechanicznych.

Zdarzają się wypadki, że samochody miejskie, przydzielone poszczególnym wydziałom Zarządu Miejskiego dla celów służbowych, używane są przez niektórych pracowników dla celów ściśle prywatnych. Postępowanie takie jest niedopuszczalne i nosi cechy wykroczenia służbowego.

Opierając się na powyższym, zabraniam używania samochodów miejskich dla celów prywatnych. W wypadku naruszenia powyższego zakazu, winni pociągani będą do odpowiedzialności służbowej.

Ponadto zarządzam, aby pracownicy, korzystający z miejskich samochodów, bez względu na stanowisko służbowe, kwitowali czas jazdy w bloczkach, będących w posiadaniu kierowców samochodowych.

Łódź, dnia 5 lutego 1938 roku
Tymczasowy Prezydent Miasta
w z. (—) *Kazimierz Kozłowski*
(KAZIMIERZ KOZŁOWSKI)
Tymczasowy Wiceprezydent Miasta

OBWIESZCZENIE.

Na podstawie art. 151 Ordynacji Podatkowej (Dz. U. R. P. z 1936 r. Nr 14, poz. 134) Zarząd Miejski wzywa niżej wymienionych do zgłoszenia się w biurze Wydziału Podatkowego przy ul. Zawadzkiej 1 (front, 11 piętro, pokój 12) celem odbioru pism, nadesłanych przez Urzędy Skarbowe:

5 Urząd Skarbowy w Łodzi:

Orzeczenia karne na 1937 r.

Nr 209/Rej. karn.	37	Karwowska Eugenia, Wrześnieńska	27
" 198 "	"	Altman Moszek, Zgierska	48
" 205 "	"	Borenstein Henoch, "	32
" 424 "	"	Bartniczak Ksawery, Daniłowskiego	3

Wezwania na 1937 rok:

Nr 297/Rej. karn.	37	Kutner Izrael Icek, Zgierska	42
" 339 "	"	Szemdlarek Antoni, Pryncypalna	50

7 Urząd Skarbowy w Łodzi:

Nakazy płatnicze na państwowy podatek dochodowy na rok 1937

Nr. ks. bier.	405	Cybulski Ignacy, Zgierska	77
" " "	451a	Czyżo Zygmunt, Kochanowskiego	21
" " "	599a	Epsztajn Chaskiel, Pieprzowa	19
" " "	662a	Filipowska Stefania, Marysińska 122 ob. w. Retkinia	
" " "	1178a	Handelsman Chuna, Dolna	32
" " "	1414	Jarzębowski Stefan, Marynarska	75
" " "	1442a	Józefiak Maria, Marcina	16a
" " "	1297a	Kirszenblat Izrael Icek, Zgierska	25
" " "	1691a	Kopf Frajndla, Pieprzowa	17
" " "	1757a	Krajcer Leon, Łagiewnicka	70
" " "	4122	Krakowski Wolf Abram, Dworska	24
" " "	2080	Lipka Chana, Joselewicza	12
" " "	4196	Łukomska Helena, Szopena	23
" " "	2206	Marczak Helena, Łagiewnicka	56
" " "	3165	Stawińska Apolonia, Łagiewnicka	61
" " "	3167	Sternicki Konrad, Łagiewnicka	101
" " "	3226a	Szapszewicz Chaja, B. Joselewicza	5-7
" " "	3543	Urbanowski Walenty, Zgierska	51
" " "	3609a	Wajnsztock Jankiel, Zgierska	49
" " "	66a	Aszkinajzer Sura, Młynarska	2
" " "	673	Fiszhof Szlama Dawid, Brzezińska	20
" " "	3176a	Storozum Aron, Brzezińska	10
" " "	3204a	Syrek Tadeusz, Brzezińska	96
" " "	3207a	Szafir Ezriel subl. u Lipszyca, Marysińska	3
" " "	19	Kutner Szlama, Marysińska	6

Po upływie czterech tygodni od daty ukazania się niniejszego ogłoszenia w Łódzkim Dzienniku Wojewódzkim doręczenia uważa się za skuteczne.

Łódź, dnia 31 stycznia 1938 roku
 Tymczasowy Prezydent Miasta
 w z. (—) *K. Kozłowski*
 (KAZIMIERZ KOZŁOWSKI)
 Tymczasowy Wiceprezydent Miasta

OBWIESZCZENIE.

Zarząd Miejski w Łodzi podaje do publicznej wiadomości, że Tymczasowy Prezydent miasta Łodzi postanowieniem nr 486/R z dnia 4 listopada 1937 roku, uzupełnionym postanowieniem nr 525/R z dnia 7 lutego 1938 roku, działając na podstawie art. art. 72, 73, 43 i 44 ustawy z dnia 23 marca 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz.U.R.P. nr 35 poz. 294) w zastępstwie Rady Miejskiej zatwierdził w następującym brzmieniu Statut o opłacie za używanie bruków miejskich na rzecz Gminy Miejskiej Łódź:

S T A T U T

O OPŁACIE ZA ZUŻYWANIE BRUKÓW MIEJSKICH NA RZECZ GMINY MIEJSKIEJ ŁÓDŹ.

Na podstawie art. 27 p. 1) ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 roku o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych (Dz. U. R. P. z 1936 r. nr 62, poz. 454) pobiera się na rzecz Gminy Miejskiej Łódź opłatę za używanie bruków miejskich.

§ 1.

Przedmiot opłaty stanowią: konie i inne zwierzęta pociągowe oraz wszelkie pojazdy, kursujące w m. Łodzi lub których miejsca postoju znajdują się na terenie m. Łodzi.

W wypadku niemożności ścisłego ustalenia tego miejsca miarodajnym dla wymiaru opłaty, jest fakt zamieszkiwania w m. Łodzi osoby obowiązanej do jej uiszczenia.

§ 2.

Do uiszczenia opłaty obowiązani są posiadacze przedmiotów, wymienionych w § 1 statutu niniejszego, przy czym za posiadacza uważa się również stałego użytkownika przedmiotów, o ile właściciel przelał na niego prawo użytkowania.

§ 3.

Wolne od opłaty są konie i inne zwierzęta pociągowe oraz pojazdy:

- a) należące do urzędów państwowych, samorządu terytorialnego, gospodarczego i Ubezpieczalni Społecznej;
- b) towarzystw o charakterze wyższej użyteczności publicznej, dobroczynnych oraz stanowiące właściwy tabor straży pożarnej;
- c) spółdzielni spożywców;

- d) przedstawicieli państw obcych, o ile nie są obywatelami Państwa Polskiego;
- e) zarejestrowanych przedsiębiorstw sprzedaży (odnośnie przedmiotów, utrzymywanych na sprzedaż);
- f) mechaniczne i konne, pociągnięte do opłat na rzecz Państwowego Funduszu Drogowego;
- g) osób przejezdnych, przebywających w m. Łodzi nie dłużej, niż przez cztery tygodnie.

Pojazdy, wymienione w p.: 4, 5, 6 i 7 § 4 statutu niniejszego, których koła zostaną ogumione po wejściu w życie statutu — wolne są od opłaty na przeciąg najbliższych lat trzech po ogumieniu. Zwolnienie to traci moc, o ile przed upływem okresu zwolnienia nastąpi zmiana posiadacza pojazdu.

Zarządowi Miejskiemu przysługuje prawo zwalniania od opłaty oraz stosowania zniżek w indywidualnych wypadkach, zasługujących na specjalne uwzględnienie.

§ 4.

Opłata w stosunku rocznym wynosi:

1) od konia lub innego zwierzęcia pociągowego	zł 10.—
2) od wozu lekkiego, używanego w gospodarstwach rolnych —	
o zaprzęgu jednokonnym	„ 15.—
o zaprzęgu dwukonnym	„ 20.—
3) od dorożki — jednokonnej	„ 30.—
— dwukonnej	„ 50.—
4) od resorówki — jednokonnej	„ 40.—
— dwukonnej	„ 60.—
5) od platformy — jednokonnej	„ 50.—
— dwukonnej	„ 75.—
6) od wozu ciężarowego, furgonu, beczki asenizacyjnej — o za-	
przęgu jednokonnym	„ 65.—
o zaprzęgu dwukonnym	„ 80.—
7) od wozu meblowego	„ 250.—
8) od wozu kotłowego	„ 300.—
9) od karety, landa, powozu, wolantu — jednokonnego	„ 75.—
— dwukonnego	„ 100.—

10) od bryczki — jednokonnej . . . . . „	50.—
— dwukonnej . . . . . „	75.—
11) od karawanu — I klasy . . . . . „	150.—
II „ . . . . . „	75.—
III „ . . . . . „	25.—
12) od pojazdu dwukołowego . . . . . „	30.—
13) od wózka ręcznego — pierwszego . . . . . „	3.—
każdego następnego . . . . . „	10.—

Zarejestrowane przedsiębiorstwa przewozowo-zarobkowe lub wynajmu przedmiotów, wymienionych wyżej w p. 1, 5, 6 i 8 oraz woźnice zawodowi, utrzymujący się głównie z wykonywania tego zawodu od przedmiotów, wymienionych w p.: 1, 3, 4, 5 i 6 — opłacają 50% stawek, wymienionych w niniejszym paragrafie.

Niezależnie od wspomnianych ulg posiadacze pojazdów, wymienionych wyżej w p.: 4, 5, 6 i 7, których koła zostały ogumione przed wejściem w życie niniejszego statutu korzystają z 50% zniżki stawek odnośnie tych pojazdów. Taką zniżką stosowaną będzie po upływie trzechletniego okresu zwolnienia od opłaty, przewidzianego w ust. 2 § 3 statutu niniejszego, dla pojazdów ogumionych po wejściu w życie statutu niniejszego.

§ 5.

Na posiadaczach koni, zwierząt pociągowych i pojazdów zarówno podlegających opłacie, jak i wolnych od niej, ciąży obowiązek rejestrowania tych przedmiotów w Wydziale Podatkowym Zarządu Miejskiego. Rejestracja odbywa się w pierwszym kwartale każdego roku.

Zarejestrowane pojazdy winny być zaopatrzone w tabliczki rejestracyjne, wydawane przez Zarząd Miejski za opłatą w wysokości zł 3.— za sztukę.

Pojazdy nowe winny być zarejestrowane w Zarządzie Miejskim przed dopuszczeniem ich do ruchu.

Kursowanie po m. Łodzi pojazdów nie zaopatrzonych w tabliczki rejestracyjne jest zakazane.

Nowonabywcy pojazdów, zarejestrowanych już w danym roku przez poprzednich posiadaczy, winni najpóźniej w ciągu dni 14 od daty nabycia zawiadomić o tym Wydział Podatkowy Zarządu Miejskiego.

§ 6.

Okres wymiarowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym
Wymiar opłaty uskutecznia Zarząd Miejski na podstawie danych,

zebranych bądź drogą urzędową, bądź zgłoszonych przez płatników i właścicieli nieruchomości.

O wymiarze płatnicy powiadomieni zostają przez doręczenie nakazu płatniczego .

§ 7.

Przy rejestrowaniu przedmiotów, podlegających opłacie, pobiera się 50% należnej opłaty.

Reszta należnej opłaty płatna jest w ciągu dni 30 od daty doręczenia nakazu płatniczego.

Opłatę od wózków ręcznych pobiera się w całorocznej należnej wysokości przy rejestracji. Dowód uiszczenia opłaty zastępuje nakaz płatniczy.

W wypadku rejestrowania w drugim półroczu pojazdu, uruchomionego jeszcze w półroczu pierwszym — należną całoroczną opłatę pobiera się jednorazowo przy rejestracji.

Zarząd Miejski może w poszczególnych wypadkach, zasługujących na uwzględnienie obniżyć wysokość przedpłaty, jak również zwolnić od obowiązku jej uiszczenia i w takich wypadkach reszta należnej opłaty lub całkowita opłata winna być uiszczona w ciągu dni 30 od daty doręczenia nakazu płatniczego.

W wypadku, gdy płatnik opłaty nie dopełnił obowiązku rejestracji we właściwym czasie, wymierzona kwota opłaty płatna jest jednorazowo w ciągu dni 30 od daty doręczenia nakazu płatniczego.

Zarządowi Miejskiemu przysługuje prawo skutecznienia dodatkowego wymiaru opłaty, gdy pierwotny wymiar z winy płatnika skuteczniono nie we właściwej wysokości.

§ 8.

Obowiązek płacenia opłaty powstaje z chwilą dopuszczenia pojazdu do ruchu ulicznego, ustaje zaś z końcem tego półrocza, w którym nastąpiło wycofanie z ruchu — pod warunkiem zawiadomienia Zarządu Miejskiego o wycofaniu najpóźniej w ciągu dni 30.

W wypadku dopuszczenia pojazdu do ruchu w ostatnim miesiącu półrocza opłaty za to półrocze nie pobiera się .

Uiszczona opłata zwrotowi nie podlega, chyba że płatnik udowodni, iż wycofanie z ruchu nastąpiło nie z powodu przekroczenia przepisów policyjnych.

§ 9.

Płatnicy opłaty, niezależnie od rejestracji corocznej obowiązani są zgłaszać przedmioty, podlegające opłacie, w terminie i w sposób, przewidziany w indywidualnych lub publicznych wezwaniach Zarządu Miejskiego. Obo-

wiązek ten ciąży również na posiadaczach przedmiotów wolnych od opłaty.

Zarządowi Miejskiemu przysługuje prawo wzywania właścicieli nieruchomości i odpowiedzialnych zarządzających nieruchomości do wypełniania i składania wykazów posiadaczy koni, zwierząt pociagowych i pojazdów — na specjalnie w tym celu dostarczonych drukach.

§ 10.

Odwołania w sprawach wymiaru opłaty podlegają przepisom art. 48 powołanej na wstępie ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

§ 11.

Nieuiszczona w terminie opłata ściągnięta będzie w drodze przymusowej z doliczeniem odsetek za zwłokę zgodnie z ustawą z dnia 18 marca 1935 roku (Dz. U. R. P. z 1936 r. nr 8, poz. 88) oraz kosztów egzekucyjnych według postanowień ustawy z dnia 31 lipca 1924 roku (Dz. U. R. P. nr. 73, poz. 721), zmienionej częściowo rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 maja 1927 roku (Dz. U. R. P. nr. 46, poz. 401).

W czasie obowiązywania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25-go czerwca 1932 roku o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych — koszty egzekucyjne pobierane będą według przepisów tego rozporządzenia.

§ 12.

Winni niestosowania się do przepisów niniejszego statutu ulegną karze pieniężnej do wysokości zł. 345,90, o ile wykroczenie nie jest karalne według art. 62—66 ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 roku o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

§ 13.

Statut niniejszy podlega ogłoszeniu w Łódzkim Dzienniku Wojewódzkim oraz w Dzienniku Zarządu Miejskiego w Łodzi i obowiązuje od dnia 1-go stycznia 1938 roku.

Z dniem wejścia w życie niniejszego statutu przestaje obowiązywać statut o poborze na rzecz Kasy m. Łodzi opłaty za korzystanie z ulic miejskich, uchwalony przez Radę Miejską w dniu 15 grudnia 1932 roku.

Łódź, dnia 7 lutego 1938 roku.

Tymczasowy Prezydent Miasta

(—) *Mikołaj Godlewski*

((MIKOŁAJ GODLEWSKI))

OBWIESZCZENIE.

Zarząd Miejski w Łodzi na podstawie art. art. 62, 63, 68 i 126 Rozporządzenia Prezydenta R. P. z dnia 7. VI. 1927 r. o prawie przemysłowym (Dz. U. R. P. Nr 53/1927 poz. 468) w brzmieniu ustawy z dnia 10. III. 1934 r. (Dz. U. R. P. nr 40/1934 poz. 350) art. 1. 7. 12. Rozporządzenia Prezydenta R. P. z dnia 27. X. 1933 r. (Dz. U. R. P. nr 85/1933 poz. 639) §§ 1, 2, 17 i ust. 1 § 19 Rozp. Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 4. VIII. 1936 r. (Dz. U. R. P. nr 64/1936 poz. 462) zarządza co następuje:

§ 1.

Do obrotu hurtowego mięsem z bydła rogatego, trzody chlewnej, koni i owiec na terenie m. Łodzi przeznaczone są, poczynając **od dnia 15. II. 1938 r.** hale mięsne (targowisko), mieszczące się przy ul. Inżynierskiej nr 1.

§ 2.

Targi w halach mięsnych odbywać się będą codziennie w godz. od 9-ej do 17-ej.

§ 3.

Targowy obrót hurtowy mięsem nie może się odbywać poza wskazanymi wyżej (§§ 1 i 2) miejscem i czasem.

§ 4.

Obrót targowy i porządek targowy unormowane są w regulaminie targowym, podanym do publicznej wiadomości przez Zarząd Miejski w Łodzi i zatwierdzonym przez P. Wojewodę Łódzkiego w dn. 9. X. 1937 r. L. P. VI/13/27.

§ 5.

Winni naruszenia przepisów tego zarządzenia oraz wskazanego wyżej (§ 4) regulaminu targowego, podlegać będą, stosownie do art. 12 Rozporządzenia Prezydenta R. P. z dn. 27. X. 1933 (Dz. U. R. P. Nr. 85/1933) oraz art. 126 Rozporządzenia Prezydenta z dnia 7. VI. 1927 r. o prawie przemysłowym (Dz. U. R. P. 53/1927 poz. 468) w brzmieniu ustawy z dnia 10. VIII. 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr. 40/1934 r. poz. 350):

1. karze aresztu do 3 miesięcy i grzywny do 3.000.— zł, względnie
2. karze grzywny do zł, 50.— lub karze aresztu do dni 3, o ile za naruszenie nie będzie grozić kara surowsza w myśl innych obowiązujących przepisów.

Łódź, dnia 7 lutego 1938 roku
Tymczasowy Prezydent Miasta
(—) *Mikołaj Godlewski*
(MIKOŁAJ GODLEWSKI)

OBWIESZCZENIE.

Zarząd Miejski w Łodzi podaje do publicznej wiadomości Statut o podatku od psów na rzecz Gminy Miejskiej Łódź, zatwierdzony reskryptem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Nr. S. F. 42/6/4 z dnia 28-go stycznia 1938 r., zakomunikowanym pismem Urzędu Wojewódzkiego Łódzkiego L. SF I. 4/14/37 z dnia 3 lutego 1938 roku, wprowadzony postanowieniem Tymczasowego Prezydenta Miasta Nr. 485/R z dnia 4 listopada 1937 roku, z uwzględnieniem zaleconych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych poprawek, przyjętych postanowieniem Nr. 524/R z dnia 7 lutego 1938 r.

S T A T U T O P O D A T K U O D P S Ó W N A R Z E C Z G M I N Y M I E J S K I E J Ł Ó D Ź .

Na podstawie art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 roku o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych (Dz. U. R. P. z 1936 roku Nr. 62, poz. 454) — pobiera się na rzecz Gminy Miejskiej Łódź podatek od psów.

§ 1.

Przedmiotem opodatkowania są psy, utrzymywane na terenie miasta Łodzi.

§ 2.

Do uiszczenia podatku obowiązani są posiadacze psów.

Za posiadacza psa, utrzymwanego w mieszkaniu prywatnym, uważa się lokatora głównego, inną zaś osobę tylko w tym wypadku, gdy osoba ta posiada samodzielne źródło dochodowe.

Za posiadacza psa, utrzymwanego w innych lokalach, uważa się osobę fizyczną lub prawną, zajmującą dany lokal.

Za posiadacza psa, utrzymwanego do strzeżenia obiektów gospodarczych, uważa się właściciela względnie użytkownika tych obiektów.

§ 3.

Od podatku wolne są:

- a) szczenięta, liczące mniej niż osiem tygodni, o ile przebywają łącznie z matką;
- b) pierwszy pies łańcuchowy do pilnowania gospodarstwa, o ile trzymany jest w dzień na uwięzi poza obrębem lokali mieszkalnych przy specjalnej budzie lub innym niemieszkalnym pomieszczeniu;

- c) psy, będące w posiadaniu władz państwowych i samorządowych oraz należące do funkcjonariuszów wymienionych władz, o ile psy te są odpowiednio wykwalifikowane i utrzymywane wyłącznie dla celów służbowych;
- d) psy, będące w posiadaniu osób, przebywających w m. Łodzi czasowo, jednak nie dłużej, niż cztery tygodnie, lub też przebywających w m. Łodzi czasowo dłużej, ale zamieszkałych stale w obrębie innego związku samorządowego, w którym podatek od psów jest wprowadzony;
- e) psy, stanowiące przedmiot handlu w przedsiębiorstwie sprzedaży psów — o ile przedsiębiorstwo posiada odpowiednie świadectwo przemysłowe;
- f) psy, należące do przedstawicieli państw obcych, nie będących obywatelami Państwa Polskiego;
- g) psy-przewodniki osób, dotkniętych kalectwem lub zupełnym niedołęstwem — nie więcej, niż jeden na jedną osobę.

Zarządowi Miejskiemu przysługuje prawo w wyjątkowych wypadkach czynienia ulg, względnie zupełnego zwolnienia od opodatkowania.

§ 4.

Podatek wynosi rocznie w zależności od strefy miasta, w której pies jest utrzymywany:

- a) od pierwszego psa oraz od drugiego psa łańcuchowego:
  - w strefie pierwszej   po zł. 25.—
  - w strefie drugiej   „ „ 15.—
  - w strefie trzeciej   „ „ 8.—
- b) od następnych psów:
  - w strefie pierwszej   po zł. 50.—
  - w strefie drugiej   „ „ 30.—
  - w strefie trzeciej   „ „ 16.—

Do pierwszej strefy podatkowej zalicza się teren, objęty ulicami:

Lutomierską od Zgierskiej do Stodolnianej, Stodolnianą, Zachodnią od Stodolnianej do Ogrodowej, Ogrodową od Zachodniej do Gdańskiej, Gdańską od Ogrodowej do Radwańskiej, Radwańską od Gdańskiej do Piotrkowskiej, Brzeźną, Sienkiewicza od Brzeźnej do Abramowskiego, Abramowskiego, Kilińskiego od Abramowskiego do Franciszkańskiej, Franciszkańską od Kilińskiego do Brzezińskiej, Brzezińską od Franciszkańskiej do Placu Kościelnego i Placem Kościelnym.

Drugą strefę stanowi dalszy teren miasta, otaczający strefę pierwszą i objęty ulicami:

Lotniczą, Limanowskiego od Lotniczej do Pivnej, Piwną, Drewnowską od Pivnej do Leśnej, granicą posesji fabrycznej i cementarzy od Drewnowskiej do Ogrodowej, Ogrodową od tej granicy do Cementarnej, Cementarną od Ogrodowej do Jerzego, Jerzego, 11 Listopada od Jerzego do gen. Żeligowskiego, gen. Żeligowskiego, Andrzeja od gen. Żeligowskiego do Towarowej, Towarową od Andrzeja do Kątnej, Kątną od Towarowej do Wólczańskiej, Wólczańską od Kątnej do Pabianickiej, Pabianicką od Wólczańskiej do Leonarda, Leonarda, Rzgowską od Leonarda do Nowozarzewskiej, Nowozarzewską, Kilińskiego od Nowozarzewskiej do Emilii, Emilii od Kilińskiego do Przędzalnianej, Przędzalnianą od Emilii do Przejazdu, Przejazdem od Przędzalnianej do Zagajnikowej, Zagajnikową od Przejazdu do Pomorskiej, Trębacką od Pomorskiej do Źródłowej, Źródłową od Trębackiej do Chłodnej, Chłodną od Źródłowej do Marysińskiej, Marysińską od Chłodnej do Dworskiej, Dworską od Marysińskiej do Łągiewnickiej, Łągiewnicką od Dworskiej do Dolnej i Dolną.

Trzecią strefę stanowi teren, otaczający strefę drugą — do granic miasta.

Ulice, odcinki ulic i place graniczne należą po obu stronach do tej strefy, przy której wymieniono je wyżej jako granice.

§ 5.

Podatek płatny jest w 2 równych ratach półrocznych: w kwietniu i listopadzie.

Płatnicy, nabywający psy, podlegające opodatkowaniu po 1 kwietnia a przed 30 czerwca — winni pierwszą ratę podatku wpłacić w ciągu miesiąca po dniu nabycia.

W wypadku nabycia psa w drugim półroczu — podatek, wynoszący 50°/_o stawki rocznej, płatny jest jednorazowo w ciągu miesiąca po dniu nabycia.

Zmiana strefy w ciągu roku podatkowego (§ 4 niniejszego statutu) nie wpływa na wymiar podatku.

§ 6.

Obowiązek podatkowy powstaje z dniem nabycia psa względnie osiągnięcia przez psa 8 tygodni — gaśnie z końcem roku, w którym nastąpiło pozbycie się psa.

Płatnicy, pozbywający się psów w ciągu pierwszego półrocza, nie są obowiązani do uiszczenia drugiej raty podatku, o ile o pozbyciu powiadomią Wydział Podatkowy Zarządu Miejskiego w nieprzekraczalnym terminie do dnia 15 lipca danego roku podatkowego.

Rok podatkowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym.

§ 7.

Wymiar podatku uskutecznia Zarząd Miejski na podstawie danych, zebranych drogą urzędową lub zgłoszonych przez płatników w sposób, wskazany w Przepisach wykonawczych do statutu niniejszego.

Zarządowi Miejskiemu przysługuje prawo uskutecznienia wymiaru uzupełniającego, gdy wymiar pierwotny uskuteczniiony został z winy płatnika w wysokości niewłaściwej.

§ 8.

Celem kontroli podatku właściciele i odpowiedzialni zarządzający nieruchomości obowiązani są:

- a) dostarczyć Zarządowi Miejskiemu coroczny wykaz osób, które w dniu 1 stycznia posiadały psy na terenie ich nieruchomości;
- b) powiadamiać Zarząd Miejski w ciągu miesiąca o każdym fakcie nabycia psa przez osoby w wykazie corocznym niewymienione oraz o powiększeniu się ilości psów u osób w wykazie wymienionych;
- c) na indywidualne wezwania Zarządu Miejskiego udzielać informacji o osobach, posiadających psy na terenie ich nieruchomości;
- d) wywiesić na widocznym miejscu, dostarczony przez Zarząd Miejski wyciąg ze statutu niniejszego i przepisów wykonawczych.

§ 9.

Zawiadomienie o wymiarze podatku następuje przez wyłożenie w biurze Wydziału Podatkowego Zarządu Miejskiego listy płatników ze wskazaniem ilości psów, podlegających opodatkowaniu, i przypadających kwot podatkowych oraz przez publiczne ogłoszenie o wyłożeniu z oznaczeniem w nim terminów płatności podatku i środków prawnych.

Dla ułatwienia wpłacania podatku Zarząd Miejski rozesła zawiadomienia płatnicze.

W razie nieotrzymania takiego zawiadomienia, płatnicy winni zgłosić się po nie do Wydziału Podatkowego Zarządu Miejskiego w terminie od 1 do 15 kwietnia, względnie w ciągu miesiąca po nabyciu psa, jeśli to nastąpiło po 1 kwietnia.

§ 10.

Odwołania podlegają przepisom art. 48 ustawy z dnia 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych (Dz. U. R. P. z 1936 roku Nr. 62, poz. 454).

§ 11.

Nieuiszczony we właściwym terminie podatek, ściągnięty będzie w drodze przymusowej z doliczeniem odsetek za zwłokę, zgodnie z ustawą z dnia 18 marca 1935 r. (Dz. U. R. P. z 1936 r. Nr. 8, poz. 88) oraz kosztów egzekucyjnych według postanowień ustawy z dnia 31 lipca 1924 r. (Dz. U. R. P. Nr. 73, poz. 721), zmienionej częściowo rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 17 maja 1927 roku (Dz. U. R. P. Nr. 46, poz. 401).

W czasie obowiązywania rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25-go czerwca 1932 roku o postępowaniu egzekucyjnym władz skarbowych (Dz. U. R. P. nr 62, poz. 580), zmienionego częściowo rozporządzeniami Rady Ministrów z dnia 2 stycznia 1933 r. (Dz. U. R. P. nr. 4, poz. 24), z dnia 28-go stycznia 1934 r. (Dz. U. R. P. nr 10, poz. 78) i z dnia 15 maja 1937 r. (Dz. U. R. P. nr 43 poz. 340) — koszty egzekucyjne pobierane będą według przepisów tego rozporządzenia.

Każda kwota, wpłacona po terminie płatności dobrowolnie bądź w drodze przymusowej, zarachowana zostanie w części na podatek i w części na odsetki, przypadające od kwoty, zarachowanej na podatek.

§ 12.

Wykroczenia przeciwko przepisom statutu niniejszego oraz postanowieniom, wydanych na jego podstawie Przepisów wykonawczych, podlegają karze do wysokości zł. 345.90, o ile nie będą mieć zastosowania przepisy art. art. 62—66 ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych.

§ 13.

Przepisy wykonawcze do niniejszego statutu wyda Zarząd Miejski.

§ 14.

Statut niniejszy obowiązuje od dnia 1 stycznia 1938 roku po zatwierdzeniu go przez władzę nadzorczą i ogłoszeniu w Łódzkim Dzienniku Wojewódzkim oraz Dzienniku Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Od dnia 1 stycznia 1938 roku traci moc obowiązującą statut o podatku od psów na rzecz Kasy Miejskiej m. Łodzi, uchwalony przez Radę Miejską w dniu 21 marca 1929 roku.

Łódź, dnia 12 lutego 1938 roku

Tymczasowy Prezydent Miasta

w z. (—) *Kazimierz Kozłowski*

(Kazimierz Kozłowski)

(Tymczasowy Wiceprezydent Miasta)

OBWIESZCZENIE.

Zarząd Miejski w Łodzi podaje do publicznej wiadomości, że Tymczasowy Prezydent miasta Łodzi postanowieniem Nr. 1195/M z dnia 20 października 1937 roku, działając na podstawie art. art. 72, 73 i 44 ustawy z dnia 23 marca 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz. U. R. P. Nr. 35, poz. 294) w zastępstwie Magistratu zatwierdził w następującym brzmieniu Przepisy Wykonawcze do Statutu o podatku od psów na rzecz Gminy Miejskiej w Łodzi.

PRZEPISY WYKONAWCZE

do statutu o podatku od psów na rzecz Gminy Miejskiej Łódź
z dnia 12 lutego 1938 roku.

Na zasadzie § 13 statutu o podatku od psów na rzecz Gminy Miejskiej Łódź z dnia 12 lutego 1938 roku Zarząd Miejski wydaje następujące przepisy wykonawcze:

do § 3 statutu:

1. Szczenięta, liczące mniej niż 8 tygodni, podlegają podatkowi z dniem, w którym nastąpiła zmiana pierwotnego posiadacza.
2. Funkcjonariusze władz państwowych i samorządowych, utrzymujący psy odpowiednio wykwalifikowane wyłącznie dla celów służbowych, winni to udowodnić Zarządowi Miejskiemu odpowiednim zaświadczeniem właściwych władz.
3. Posiadacze psów, przebywających w m. Łodzi czasowo, a opłacający od swych psów podatek na rzecz innego związku komunalnego, winni fakt ten udowodnić Zarządowi Miejskiemu.

do § 5 statutu:

4. Nowonabywcy psów winni wpłacać przypadający od nich podatek bez specjalnego wezwania ze strony Zarządu Miejskiego.
5. Płatnicy, którzy uiścili pierwszą ratę podatku, mogą na żądanie otrzymać bezpłatnie znaczek metalowy dla psów. Dla psów wolnych od podatku znaczki mogą być wydane za opłatą w wysokości po gr. 50. Zaopatrzenie psa w znaczek nie zwalnia posiadacza od obowiązku ścisłego przestrzegania przepisów sanitarno-policyjnych.

do § 6 statutu:

6. Płatnicy, którzy o fakcie pozbycia się psa w pierwszym półroczu nie zawiadomią Zarządu Miejskiego do dnia 15 lipca, tracą prawo nieuiszczenia drugiej raty podatku za dany rok podatkowy.

do § 7 statutu:

7. Nowonabywcy psów obowiązani są w ciągu miesiąca od daty nabycia zawiadomić o tym Wydział Podatkowy Zarządu Miejskiego, podając dokładną datę nabycia oraz nazwisko, imię i adres poprzedniego posiadacza psa.

do § 8 statutu:

8. Coroczne wykazy posiadaczy psów winny być składane w Wydziale Podatkowym Zarządu Miejskiego między 1 a 15 stycznia, na specjalnie w tym celu dostarczonych formularzach. W wypadku opóźnionego dostarczenia formularzy przez Wydział Podatkowy, wypełnienie i złożenie winno nastąpić w specjalnie wskazanym terminie.

9. Za niezłożenie wykazu w terminie, za podanie w złożonym wykazie danych, niezgodnych ze stanem faktycznym, za odmowę udzielenia informacji na indywidualne wezwania oraz za niewywieszenie wyciągu ze statutu i przepisów wykonawczych — odpowiedzialność ponoszą właściciele lub zarządzający danej nieruchomości.

10. Przez indywidualne wezwania rozumie się również wezwania ustne, uskuteczniane przez specjalnie delegowanych do zbierania informacji pracowników Zarządu Miejskiego.

do § 9 statutu:

11. Listy płatników podatku od psów wyklada się do publicznego przeglądu w czasie od dnia 1 do 31 marca każdego roku. Niezależnie od tego osoby zainteresowane mogą w każdym czasie zasięgać w Wydziale Podatkowym Zarządu Miejskiego informacji w sprawie opodatkowania psów.

do § 10 statutu:

12. Zawiadomienie o wymiarze podatku uważa się za dokonane w ostatnim dniu wyłożenia listy płatników do publicznego przeglądu. Odwołania przeciwko wymiarowi mogą być składane w ciągu dni czterech, licząc od dnia następnego po ostatnim dniu wyłożenia listy płatników.

13. Dla płatników, nie wykazanych w liście, wyłożonej do przeglądu, obowiązuje faktyczny termin doręczenia zawiadomienia płatniczego.

Przepisy niniejsze wchodzi w życie równocześnie ze statutem o podatku na rzecz Gminy Miejskiej Łódź i podlegają ogłoszeniu w Łódzkim Dzienniku Wojewódzkim oraz Dzienniku Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Łódź, dnia 12 lutego 1938 roku
Tymczasowy Prezydent Miasta
w z. (—) *Kazimierz Kozłowski*
(Kazimierz Kozłowski)
(Tymczasowy Wiceprezydent Miasta)

OBWIESZCZENIE.

Zarząd Miejski w Łodzi powołując się na swoje obwieszczenie z dnia 7 lutego 1938 r. o uruchomieniu z dniem 15 lutego 1938 r. Hali Hurtu przy ul. Inżynierskiej nr 1, komunikuje, że na wniosek Giełdy Mięsnej termin uruchomienia Hali Hurtu został przesunięty na dzień 1 marca 1938 roku.

Łódź, dnia 15 lutego 1938 roku.

Tymczasowy Prezydent Miasta

w z. (—) *Kazimierz Kozłowski*
(KAZIMIERZ KOZŁOWSKI)

Tymczasowy Wiceprezydent Miasta

OGŁOSZENIA DROBNE

Bujanowski Stefan, dozorca drogowy Wydziału Technicznego Oddziału Drogowego Zarządu Miejskiego w Łodzi, zam. w Łodzi przy ul. Tunelowej nr 3 (Widzew), zagubił służbową legitymację tramwajową.

Donifacy Zygmunt, brukarz Wydziału Technicznego Oddziału Drogowego Zarządu Miejskiego w Łodzi, zam. w Łodzi przy ul. Lwowskiej nr 13, zagubił służbową legitymację tramwajową.

Frydrych Szulim, zam. w Łodzi przy ul. P. O. W. nr 16, zagubił kartę rzemieślniczą nr 7387 z dnia 25/III — 1933, wydaną przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi na prowadzenie sklepu rzeźniczego przy ul. Narutowicza 10.

Farbiarz Aron, zam. w Łodzi przy ul. Pomorskiej 33, zagubił kartę rejestracji wojskowej, wydaną przez Wydział Wojskowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

„**Grimm i Kamieński**”, Sp. z o. o. Łódź, ul. Piotrkowska 51 (dawniej: Łódź, ul. Piotrkowska nr 64) zagubiła potwierdzenie zgłoszenia, wydane przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Hiller Jakub-Wolf, zam. w Łodzi przy ul. Głównej nr 39, zagubił potwierdzenie zgłoszenia, wydane przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Kozłowski Wacław, zam. w Łodzi przy ul. Kopernika nr 63, zagubił kartę rejestracji wojskowej, wydaną przez Wydział Wojskowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Kokeli Jadwiga, zam. w Łodzi przy ul. Narutowicza nr 111 c, zagubiła 3 dowody zastawu dolarówki, wydane przez Komunalną Kasę Oszczędności miasta Łodzi za nr 215/12/3172.

Lewitanus Berek, zam. w Łodzi przy ul. Gdańskiej nr 11, zagubił kartę rzemieślniczą, wydaną przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Lancman Hinda-Chana, zam. w Łodzi przy ul. Sienkiewicza nr 39, zagubiła kartę rzemieślniczą, wydaną przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Majak Wacław, goniec Centralnej Kancelarii Wydziału Prezydyjnego Zarządu Miejskiego w Łodzi, zam. w Łodzi przy ul. Górnej nr 6 (Koziny) zagubił służbową legitymację tramwajową.

Michalek Józef, zam. w Łodzi przy ul. Rokicińskiej nr 153 (dawniej ul. Rokicińska 118), zagubił potwierdzenie zgłoszenia na prowadzenie sklepu spożywczego wydane przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Mikołajczyk Michał, robotnik sezonowy Wydziału Technicznego Oddziału Drogowego Zarządu Miejskiego w Łodzi, zam. w Stokach (pod Łodzią) ul. Widzewska nr 32, zagubił służbową legitymację tramwajową.

Nudel Dora, zam. w Łodzi przy ul. Głównej nr 25, zagubiła potwierdzenie zgłoszenia, na prowadzenie pracowni swetrów, wydane przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Przybylski Bolesław, zam. w Starym Rokicciu pod Łodzią przy ul. Kmicica nr 12 (dawniej Łódź, ul. Poznańska nr 45), zagubił Książeczkę Oszczędnościową nr 734, wydaną przez Komunalną Kasę Oszczędności m. Łodzi — Oddział I

Renz Emma, zam. w Łodzi przy ul. Żeromskiego nr 97, zagubiła dowód osobisty, wydany przez Wydział Ewidencji Ludności Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Rozenewajg Jakób, zam. w Łodzi przy ul. Brzezińskiej nr 4, zagubił potwierdzenie zgłoszenia, na prowadzenie sklepu z artykułami spożywczymi, wydane przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Rokitowicz Chaim, zam. w Łodzi przy ul. Pomorskiej nr 6 (dawniej: Łódź ul. Nowomiejska 3, sklep nr 30), zagubił potwierdzenie zgłoszenia, wydane przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Rydziński Lajzer, zam. w Łodzi przy ul. Głównej 21, zagubił potwierdzenie zgłoszenia nr 10358, wydane przez Wydział Przemysłowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.

Szenic Juliusz Jerzy, zam. w Łodzi przy ul. Zamenhoffa nr 20, zagubił dowód pierwszej rejestracji wojskowej, wydany przez Wydział Wojskowy Zarządu Miejskiego w Łodzi

---

Zinger Chaim, zam. w Łodzi przy ul. Żydowskiej nr 14, zagubił tymczasowe zaświadczenie konia nr XII S. M. 1/d/143/37, wydane przez Wydział Wojskowy Zarządu Miejskiego w Łodzi.
